UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Humanitní studia, obor Soudobé dějiny – orální historie

Bc. Miloslav Janík

Rozdělení Československa z pohledu obyvatel vybraných obcí na moravsko-slovenském pomezí

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.**

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne Bc. Miloslav Janík

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu této diplomové práce PhDr. Pavlu Mückemu, Ph.D. i všem pracovníkům COH ÚSD AV ČR za podnětné připomínky a nápady, kterými jsem se snažil řídit. Můj dík patří přirozeně i všem mým narátorům. Bez jejich ochoty by tato práce nevznikla.

Obsah

1.Úvod – Proč jsem upřel pozornost na dělení republiky....6
2.TEORETICKÁ ČÁST....9
3.Metodologie....9
4.Historická část....11
5.Společný stát Čechů a Slováků – vznik a rozpad....11
5.1.Vznik Československa v roce 1918....11
5.1.1.Společný život Čechů a Slováků v období první republiky....14
5.2.Od snahy o autonomii až po vytvoření Slovenského štátu....16
5.3.Protektorát a Slovenská republika....18
5.4.Poválečné změny ústavy Československa....20
5.4.1.Ústava 1960 a vznik federace v roce 1968....21
5.4.2.Federální shromáždění jako zárodek budoucího dělení státu....23
5.4.3.Konec komunistického režimu a první problémy se Slovenskem....24
5.4.4.Začátek dělení federace - pomlčková válka....25
5.4.5.Volby 1990 a spor o kompetence....28
5.4.6.Vývoj mezi volbami 1990 a 1992....29
5.4.7.Vítězí Klaus a Mečiar. Začínají dělit stát....30
6.PRAKTICKÁ ČÁST....33
6.1.Přáli si lidé rozdělení?....33
6.2.Hraniční přechody a celnice vznikly okamžitě....36
6.3.Ohlasy v tisku....38
7. Jak vnímali a vnímají rozdělení lidé u hranice....39
7.1.Život na Horňácku....42
7.2.Život na samotě na Kopanicích....46
7.3.Protektorát a pašování....48
7.4.Kontakty se Slovenskem - pracovní....52
7.5.Kontakty se Slovenskem – nákupy a volný čas....54
7.5.1.Zábavy....56
7.6.Problémy na hranici - pašování lidí....57
7.7.Hraniční přechody a fronty....60
7.8.Změny po rozdělení....61
7.9.Kotáskovo zmařené podnikání....62
7.10.Osada U Sabotů....63
8.Pohled na rozdělení po letech....67
9.Závěr....69
10.Prameny a literatura....72
11.PŘÍLOHY....75

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje lidem z Moravského Slovácka, jejichž bydliště se po rychlém rozdělení Československa 1. ledna 1993 na dva samostatné státy ocitlo jen pár kilometrů od nové státní hranice. Diplomová práce za pomoci orální historie analyzuje a interpretuje rozhovory s místními lidmi, jejich postoje a názory na rozdělení Československa (případně i změnu těchto názorů v průběhu času), věnuje se bude i dopadům rozdělení na každodenní život místních obyvatel. Pozornost byla zaměřena na vyhledání pamětníků prvního rozdělení Československa v březnu 1939 i na generaci, která v době druhého rozdělení Československa teprve vstupovala do profesního života.

The thesis deals with the living situation of people in the Moravian Slovakia region, whose homes suddenly appeared just a few kilometers from newly founded state border after the quick split of Czechoslovakia into two separate republics in 1993. Through the legacy of oral history, the thesis analyses and interprets interviews with the region's inhabitants, their political attitudes and opinions concerning the split of Czechoslovakia (it eventually takes in account the changes of such opinions during a concrete time period). The analyses tend to highlight impacts of the political split against quatidian life of the people. The author focused his attention in interviewing the living witnesses of the first split of Czechoslovakia in 1939 including the generation of people who started began professional life at the time the second division of Czechoslovakia.

Klíčová slova:

Československo, rozdělení federace, Slovensko, Moravské Slovácko, orální historie

1. Úvod – Proč jsem upřel pozornost na dělení republiky

Československo jako společný stát Čechů a Slováků zaniklo 1. prvního ledna 1993 po sedmdesáti čtyřech letech existence. Po pádu komunistického režimu a v době, kdy se evropské státy začaly stále více a více integrovat, vznikla přímo uprostřed Evropy nová státní hranice mezi Českou republikou a Slovenskem. A byla to hranice se vším všudy - tedy i s ozbrojenou ochranou hranic, s celnicemi a pohraničními kontrolami na nově vzniklých přechodech.

Vznik dvou nových států měl nejenom rozsáhlé politické a ekonomické důsledky, které musely řešit vlády obou států, ale významně se dotknul i života lidí ve stovkách vesnic a měst na moravsko-slovenském pomezí v oblasti Bílých Karpat. To, co dříve byla jen sousední vesnice na slovenské straně pohoří, se najednou stalo opravdovým zahraničím. Zatímco na české straně hranice vládla v době rozdělení rozpačitá nálada (viz rozhovory s narátory v praktické části této diplomové práce), na Slovensku se slavilo. Ve městech, na vesnicích i na televizních obrazovkách, které přenášely přímý přenos ze slovenských půlnočních národních veselic, létaly zátky od šampaňského, rakety ohňostrojů i slova o konci tisíciletého útlaku slovenského národa.

Nyní, kdy se pomalu končí druhé desetiletí české i slovenské samostatnosti, už prvotní euforie z nabyté nezávislosti (a u někoho i pachuť nad rozděleným státem) dávno vyprchala. Je však Slovensko pro obyvatele České republiky jen jedním z okolních států, nebo je něčím víc? Podle občasných politických prohlášení vládních představitelů obou republik mají obě země mezi sebou nadstandardně dobré vztahy - díky společné historii i díky velké blízkosti češtiny a slovenštiny. Toho ostatně využívají i televizní stanice obou zemí, které bez titulků či dabování přebírají televizní pořady svých sousedů. To se ostatně od dob federálního Československa nezměnilo.

Jaký však mělo rozdělení vliv na životy "obyčejných" lidí v České republice? Ovlivnilo rozdělení jejich osobní život či pracovní kariéru? Změnilo se pro ně i něco jiného než jen název republiky v cestovním pasu? Těmto otázkám se věnuji ve své diplomové práci.

Ještě před tím, než jsem vůbec začal pro tuto práci sbírat podklady, získal jsem z okolí svého pražského bydliště i ze svých občasných cest na Moravu dojem, že lidé v Česku jakoby nemají ke Slovensku jako k bývalé části našeho společného státu téměř žádný vztah. S odstupem let berou rozdělení bývalé federace většinou tak, že jsme sice byli součástí společné země, ale že už

je to relativně dávno a že je stejně dobře, že jsme se v klidu rozešli a že společný stát nikomu nechybí. Podobně jsem dopadl, když jsem se poté ptal lidí z Brna na to, jaký vliv na ně mělo rozdělení Československa, většinou mi odpověděli, že žádný - že rozpad tohoto státu nijak nepocítili a že to nemělo vliv na jejich život.

Přišlo mi zvláštní, že na řece Moravě vznikla jakoby z ničeho nic státní hranice, která zde nebyla několik generací a nenašel se nikdo, jehož život by to nějak poznamenalo. V té době už jsem přemýšlel o diplomové práci na toto téma a rozhodl jsem se proto mluvit i přímo s lidmi, které rozdělení státu nějak ovlivnit (alespoň podle mne) muselo - s lidmi, kteří bydleli nedaleko nynější státní hranice. Podle mé hypotézy byly rozdíly v životě před rozdělením a po něm největší poblíž nově vzniklé hranice. Nechtěl jsem se zajímat o mediálně propírané případy lidí, kterým česko-slovenská hranice například rozpůlila dům (podobné případy jsou v této diplomové práci zmíněny jen okrajově). Zajímaly mne spíše osudy běžných lidí z vesnic poblíž hranice. Pro svůj výzkum jsem si vybral několik vesnic na nynější česko-slovenské hranici v okresech Hodonín a Uherské Hradiště – tedy z oblasti Moravského Slovácka.

Tato diplomová práce za pomoci orální historie analyzuje a interpretuje rozhovory s místními lidmi, jejich postoje a názory na rozdělení Československa (případně i změnu těchto názorů v průběhu času). Práce se věnuje i dopadům rozdělení Československa na každodenní život místních obyvatel. Pozornost jsem zaměřil i na vyhledání pamětníků prvního rozdělení Československa v březnu 1939.

Než se začnu věnovat konkrétním lidem a jejich osudům, musím se (především v teoretické části této práce) nejprve zmínit o historii Československa i o jeho dělení.

Československo bylo rozděleno vlastně dvakrát - poprvé to bylo po pouhých dvou desetiletích existence v roce 1939 poté, co 14. března 1939 vyhlásilo Slovensko samostatnost. Bylo to půl roku po mnichovské konferenci v době, kdy už Československo existovalo jen v okleštěných hranicích. Slovenská politická reprezentace (včetně těch, kteří se nehlásili přímo k separatismu) tehdy stála před nelehkou volbou, protože pokud by nevyhlásili samostatný stát, který se stal satelitem nacistického Německa, bylo by Slovensko patrně obsazeno německou či maďarskou armádou. K období protektorátu Čechy a Morava (německy Protektorat Böhmen und Mähren), kdy vlastně v blízkosti mnou sledované oblasti vznikla poprvé česko-slovenská hranice se vážou také vzpomínky některých narátorů, které jsem oslovil.

Po skončení 2. světové války se obě části bývalé republiky opět spojily a vydržely spolu s občasnými menšími třenicemi až do konce komunistického režimu. Prakticky ihned po pádu starého režimu v roce 1989 začaly problémy s takzvaným státotvorným uspořádáním. Problém byl ze značné části i psychologický. Někteří autoři[1] se přiklánějí k názoru, že se lidé z české části bývalé republiky označovali jako Čechoslováci, kdežto lidé z východní části federace se spíše cítili jako Slováci a Československo jim bylo cizí. To je poněkud schématicky vyjádřeno, ale v zásadě to platí - byť to ještě komplikuje fakt který vyplynul z mého výzkumu – někteří z mnou oslovených lidí tvrdí, že se nikdy, ani v době před 20 lety necítili jako Čechoslováci, ale vždy se cítili jako Moravané (viz rozhovory s jednotlivými narátory v příloze této práce).

Při sběru materiálu pro tuto diplomovou práci jsem navštívil opakovaně několik vesnic na moravsko-slovenském pomezí – převážně v okolí Velké nad Veličkou, Strážnice a Uherského Brodu. Zde jsem se zaměřil také na lidi, kteří mají více než 70 let a mohou si – alespoň z vyprávění rodičů – pamatovat i první rozdělení Československa, byť to jsou vzpomínky dětské. Mnohdy jim splývají určitá data či posloupnost hlavních událostí, ale to, jak se události dotkly jejich rodin si pamatují. Například pan Josef Špaček z Nové Lhoty, kterému bylo v roce 1939 devět let si vzpomíná na to, že hranici se Slovenskem obsadili Němci a jeho otec už nemohl chodit do lesa tak jako dřív. Ve vzpomínkách jeho vrstevníků se často hovoří o tom, že od rodičů slyšeli, že na Slovensku je lépe než v protektorátu a proto mnoho jejich příbuzných využívalo blízkou hranici k tomu, aby přes ni pašovali ze Slovenska dobytek či potraviny, kterých byl v protektorátu nedostatek.

Co se týče druhého rozdělení Československa v lednu 1993, tak je lidé z moravské strany pomezí vnímají jako cosi, co se jim jevilo nejdříve zbytečné a později jako nezbytné. To byla však jen hypotéza vzniklá z prvotních náhodných rozhovorů s lidmi. Výzkum metodou orální historie pro tuto diplomovou práci sice nemůže pocity několika lidí zevšeobecnit na celou populaci, ale i tak má vypovídací hodnotu, která ukazuje postoje lidí k problémům, které souvisely s dělením státu.

1 Například historik RYCHLÍK in RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 266

2. TEORETICKÁ ČÁST

3. Metodologie

Pro zpracování této diplomové práce jsem si zvolil metodu orální historie, která představuje jednu z nejmladších historických metod a v posledních letech se bouřlivě rozvíjí. Tuto metodu jsem zvolil z několika důvodů. Odborných publikací, které se věnují rozdělení Československa je sice poměrně dost[2], ale většina z nich se věnuje spíše politickým a historickým příčinám rozdělení bývalé federace, případně politickým či ekonomickým následkům téhož. Mne však zajímal dopad tohoto rozdělení na lidi, kteří se pro či proti rozdělení republiky nijak neangažovali, ale kvůli rozhodnutí politiků začali 1. 1. 1993 žít v novém státě.

Navíc mi jsou orálně historické postupy blízké i kvůli mé profesní kariéře novináře. Na druhou stranu je třeba říci, že žurnalistika pracuje s prameny mnohem povrchněji než orální historie a jen málokdy se může (už kvůli nedostatku prostoru v tištěných či elektronických médiích) věnovat nějakému tématu podrobně.

Orální historii můžeme považovat za jednu z nejmladších historických metod, která se začala naplno rozvíjet až v závislosti na technice, která uměla zaznamenávat lidský hlas. Metoda moderní orální historie vznikla v USA a její bouřlivý rozvoj nastal po druhé světové válce v souvislosti s rozvojem a miniaturizací magnetofonů. V České republice (respektive v Československu) se začala metoda orální historie vědecky využívat až po pádu komunistického režimu v roce 1989.

Samotné počátky orální historie jsou však mnohem starší a zavedou nás až do antiky. Z historie víme, že "již starořecký historik Thúkýdides" čerpal pro své dějiny peloponéských válek informace z vyprávění jejich přímých svědků a účastníků. Pouze zdánlivým paradoxem je, že tyto přehledy a kompendia jedním dechem mluví o orální historii jako o nejmladší historické výzkumné metodě a přitom si v podstatě nijak neodporují.[3]

Již v nejstarších historických dobách bylo totiž běžným způsobem mezilidské komunikace Vyprávění o událostech, u nichž byl vypravěč přímým účastníkem, nebo je znal jen z doslechu. Moderní doba s pomocí techniky pak dokázala "vyprávěnou historii" zachytit a to prostřednictvím audionahrávek či videonahrávek. Díky počítačům a záznamovým médiím je pak

2 viz seznam literatury a pramenů na konci této práce
3 VANĚK, M.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: ÚSD AV ČR, 2004. str. 18

snadná i archivace nahrávek i jejich písemných přepisů.

Metoda orální historie je kvalitativní výzkumnou metodou, která je založena na ústním vyprávění přímých účastníků nějaké události případně historické epochy. Klade při tom důraz na vlastní narátorův individuální prožitek při vnímání historie. Strauss a Corbinová rozumí kvalitativním výzkumem „(…) jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.[4] Orálně historický výzkum tedy nemá za cíl zevšeobecňovat výsledky (například na celou populaci). Hlavním cílem takového výzkumu je především porozumět zkoumanému jevu. Při orálně historickém výzkumu musíme zohlednit i lidskou paměť a její schopnosti. Paměť je totiž ovlivňována mnoha různými faktory - pohled narátora na určitou událost se může s postupem času vyvíjet a tím i lišit, protože rekonstruuje minulost dnešním pohledem. narátor nemusí vůbec zmínit ty záležitosti, které považuje za nepodstatné, nebo z paměti vytlačil své nepříjemné zážitky. Určitá selekce vzniká také díky tlaku kolektivní paměti.[5]

Orální historie má při zkoumání nedávných dějin naprosto ojedinělou, výjimečnou pozici - svědkové i aktéři historických událostí mohou být doposud naživu a mohou se k minulosti vyjádřit. Jejich svědectví pak vhodně doplňuje klasické historické přístupy, které pracují převážně s písemnými prameny. Tato metoda je velmi přínosná, pokud jsou zkoumány například politické, hospodářské či kulturní aspekty minulého dění.[6]

Při výběru narátorů jsem postupoval metodou snowball sampling – tedy metodu nabalování – kdy jsem od jednoho narátora získává kontakty na další možné narátory. Tuto metodu jsem dokonce uplatnil na dvě různé strany – první narátorkou se stala má vzdálená příbuzná žijící na samotě pár stovek metrů od česko-slovenské hranice u obce Žitková. Od ní jsem získal kontakty a tipy na další potenciální narátory z této horské oblasti u Starého Hrozenkova. Druhým směrem, kudy se můj výzkum ubíral byla oblast Moravského Slovácka a Horňácka. Navštívil jsem nejprve místního publicistu Radka Bartoníčka, který mapuje život na okresech Hodonín a Uherské Hradiště pro potřeby své webové stránky slovackodnes.org. Ten mne díky důkladné znalosti regionu odkázal na několik zajímavých lidí, z části z nich se pak stali i narátoři pro potřeby této diplomové práce.

4 STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. str. 10

5 VANĚK, M. – MÜCKE, P. – PELIKÁNOVÁ, H.: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: ÚSD AV ČR, 2007, str. 67

6 MÜCKE, P.: *Krok za krokem. Orální Historie, věda a společnost*. In: Naše společnost 4, 2006, č.1, str. 27

Samotnému terénnímu výzkumu však předcházela podrobná příprava. Při ní jsem se zaměřil nejenom na odbornou literaturu, která se zabývala soužitím Čechů a Slováků v jednom státě (případně jejich rozchodem), ale zabýval jsem se podrobně i celostátním tiskem – především Lidovými novinami a Mladou frontou DNES, kde jsem hledal informace o konkrétních problémech, které souvisely s rozdělením bývalého Československa. Nespornou výhodou pro mne byl i neomezený přístup do elektronického archivu ČTK, kde jsem za pomoci patřičných klíčových slov mohl získat dokonalý přehled o postupných krocích při dělení Československa i o prvních problémech lidí nově vzniklých států. V archivu ČTK jsem současně nalezl velké množství průzkumů veřejného mínění, které se týkaly nálad obyvatelstva Československa v době před rozdělením i po něm. Část průzkumů jsem pak v této diplomové práci i využil.

O životě obyvatel okresů Hodonín a Uherské Hradiště v období dělení federace jsem získával informace i z archivních vydání okresních týdeníků. Jedná se o Slovácké noviny (týdeník okresu Uherské Hradiště) a Slovácko (týdeník okresu Hodonín). Zajímavé, byť někdy příliš stručné údaje jsem nalezl i v obecních kronikách jednotlivých obcí, o které jsem se zajímal.

Velmi vydatný pramen jsem nalezl i ve stenozáznamech bývalého Federálního shromáždění, které jsou dostupné elektronicky na internetu.[7] Pročítání jednotlivých schůzí (zejména společných schůzí Sněmovny lidu a Sněmovny národů) je sice zdlouhavé, ale umožňuje vytvořit si poměrně přesný obrázek toho, s jakými požadavky a argumenty slovenská politická reprezentace vystupovala a jak na ně reagovala česká strana.

7 Stenozáznamy společných schůzí Federálního shromáždění jsou k dispozici na http://www.psp.cz/eknih

4. Historická část
Společný stát Čechů a Slováků – vznik a rozpad

4.1. Vznik Československa v roce 1918

Československo jako společný stát Čechů a Slováků (nepočítaje v to další národnosti), vzniklo v roce 1918 jako důsledek 1. světové války a vnitřního rozpadu Rakouska-Uherska. Nelze samozřejmě ani zapomínat na vliv domácího a zahraničního odboje vedeného Tomášem Garriguem Masarykem, jenž se stal také prvním československým prezidentem. Příznivé podmínky pro vznik samostatného československého státu vytvořily také západní dohodové mocnosti, díky nimž mohly ve střední Evropě vzniknout nové či staronové národní státy.

Tomáš Garrigue Masaryk vytvořil v zahraničním exilu již v roce 1915 skupinu Československý národní komitét. Jeho členy byli kromě něj i sociolog Edvard Beneš a francouzský důstojník slovenského původu Milan Rastislav Štefánik. Tato skupina předpokládala, že mnohonárodnostní říše Rakousko-Uhersko válku prohraje a pokoušela se navrhnout a případně prosadit jiné poválečné uspořádání střední Evropy. Cabada zmiňuje, že i Masaryk byl v určitých obdobích zastáncem projektů rozličných středoevropských a balkánských federací, které měly - v demokratické podobě - nahradit rakousko-uherskou, ruskou, pruskou, či dokonce osmanskou monarchii. Žádný z těchto projektů ovšem nezískal jasnou podporu Velké Británie a Francie.

"K výraznému obratu došlo teprve v roce 1917, kdy do války na straně dohodových mocností vstoupily Spojené státy americké. Právě americký prezident Woodrow Wilson se stal politickou autoritou, která byla ochotna požadavky národních skupin v exilu - a mezi nimi také české a slovenské - skutečně, a nikoli pouze deklarativně, podpořit. Masarykovi se navíc otevírala možnost působit na představitele americké administrativy prostřednictvím významné české, slovenské (a později také rusínské) lobby ve Spojených státech. Teprve Wilson se Masarykově zahraniční akci stal partnerem, o něhož bylo možné se opřít," píše Cabada[8].

Masaryk však nezískal podporu v českých zemích či na Slovensku automaticky, ale spíše pomalu, protože představitelé české politické scény neměli jednotný názor na to, jak se ve vztahu k Rakousku-Uhersku zachovat. Počátkem roku 1918 přijali čeští poslanci na Říšské radě a zemských sněmech takzvanou Tříkrálovou deklaraci proti postupu Rakousko-Uherska při brestlitevském mírovém jednání. V této deklaraci je také zmínka o slovenské větvi českého národa. "Trpce žalujeme, že národ náš byl zbaven své samostatnosti státoprávní i svého práva sebeurčení umělými řády volebními, vydán nadto panství německé menšiny a německé

8 VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky.* Praha : Portál, 2003, str. 17

centralistické byrokracie. Slovenská větev naše stala se pak obětí brutálnosti maďarské a neslýchaného násilnictví ve státe, jenž přece všechny zdánlivě konstituční formy zůstává nejtemnějším koutem Evropy a v němž národové nemaďarští, tvořící většinu, jsou panující menšinou týráni a hubeni, od kolébky odnárodňováni, zůstávajíce takřka beze všeho zastoupení na sněmu i úřadech, bez veřejných škol a bez volnosti ve školách soukromých."[9]

Jan Rychlík však polemizuje s tím, že by čtrnáct bodů, které vyhlásil americký prezident Woodrov Wilson 8. 1. 1918 jako poselství ke Kongresu, tvořilo základ vzniku samostatného Československa. Ze 14 bodů se Čechů týkal bod číslo deset, který říkal, že národům Rakouska-Uherska musí být dána možnost autonomního vývoje. "Wilsonův program, pokud by se realizoval, tudíž mohl být přínosem maximálně pro Slováky; pro Čechy byl naprosto bezcenný, protože možnost autonomního vývoje český národ měl dávno před rokem 1914. Realizace 10.bodu neměla v žádném případě znamenat rozbití Rakouska-Uherska.: naopak, o měsíc dříve – 4. 12. 1917 – prezident Wilson v projevu ke Kongresu výslovně prohlásil, že USA nemají v úmyslu zeslabit Rakousko-Uhersko."[10]

Postupně však u všech dohodových mocností převážil názor, že by se Habsburská říše měla rozbít, a tak v létě roku 1918 uznala Československou národní radu nejprve Francie. K ní se přidala Velká Británie a nakonec i USA. 26. září tak mohl Masaryk vytvořit dočasnou československou vládu s Benešem jako ministrem zahraničí a Štefánikem jako ministrem války.

Nové státy ve střední Evropě měly vzniknout na základě přirozeného práva národů na sebeurčení. A Československo bylo jedním ze států, které se navenek prezentovaly jako státy národní. Jeho vznik předpokládal prezentaci Čechů a Slováků jako jednoho národa, protože jinak by nebylo možno přesvědčit dohodové mocnosti o účelnosti jeho vzniku," píše Rychlík[11].

Československo jako samostatný stát vzniklo poté, co 28. října 1918 převzal Národní výbor v Praze kontrolu nad místními úřady a poté i formálně vyhlásil samostatnost.

Slovensko bylo v té době odříznuto od informací z Prahy. Slovenská národní rada, která se sešla 30. 10. 1918 v Martině proto o vyhlášení Československé republiky nevěděla. Slovenská národní rada proto přijala Deklaraci slovenského národa, ve které připomínala "právo uherské větve

9 VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003, str. 18
10 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 54
11 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 54

československého národa na sebeurčení". Informace o vzniku Československa dorazila do k delegátům do Martina až večer, kdy už někteří z nich byli na cestě domů. "Zprávu o vzniku Československa přivezl večer do Martina agrárník Milan Hodža, jehož korektury do textu deklarace daly později podnět ke vzniku pověstí o "zfalšování" jejího znění. Podobně vznikly i domněnky o tajné klauzuli, údajně vzešlé ze schůzky asi třiceti účastníků dne 31. října, kteří nezávazně debatovali o způsobu vlády na Slovensku. Přičinila se o to zejména aféra V. Tuky, který ve svém pověstném článku načasovaném k desátému výročí republiky tvrdil, že domnělá klauzule omezila lhůtu pro spojení Slovenska s českými zeměmi na 10 let, po jejímž uplynutí měl tedy vzniknout bezprávní stav."[12] Tuka byl v lednu 1928 zatčen a odsouzen za velezradu a špionáž ve prospěch Maďarska. Odsouzen byl na patnáct let.

Podle slovenského historika Liptáka bylo vydávání Čechů a Slováků za jediný národ tehdy všeobecně přijímáno. "Na české straně šlo mnohdy o skutečné přesvědčení, že Češi a Slováci jedním národem jsou, na slovenské straně šlo spíše o účelovou konstrukci, která měla být opuštěna jakmile splní své poslání. Z českého hlediska se tato doktrína měla stát trvalým základem státní existence."[13]

4.1.1. Společný život Čechů a Slováků v období první republiky

Podle statistiky z roku 1921 žilo na území republiky 13 613 172 obyvatel, z toho 6.850.000 Čechů (51 %), 1.910.000 Slováků (14,5 %), 3.123.000 Němců (23,4 %), 745.000 Mad'arů, 461.000 Rusínů, Ukrajinců a Rusů, 180.000 Židů, 75.000 Poláků, menší počet Rumunů a jiných národností.[14] Z toho vyplývá, že Slováků byl v Československu mnohem méně než Němců. Zatímco Němce však úřady chápaly jako národnostní menšinu, u Slováků tomu tak nebylo, protože se prosazovala idea jednotného československého národa.

Československá ústava z roku 1920 vytvořila unitární stát s jediným centrem v Praze, což se ne všem lidem na Slovensku zamlouvalo. Součástí ústavního zákona byl zákon jazykový, který stanovil, že státním, oficiálním jazykem republiky je jazyk československý, což bylo tehdy chápáno jako rovnoprávnost češtiny a slovenštiny. Na druhou stranu zažilo Slovensko za prvních dvacet let existence československého státu do té doby nevídaný rozmach. A to nejenom ekonomický. Slovensko mělo poprvé v dějinách jasně vytyčené hranice a rozvíjelo se i ekonomicky a kulturně. Dvacet let první ČSR znamenalo nesmírně mnoho pro národního vědomí

12 Kolektiv autorů. *Dějiny zemí koruny české II*. Litomyšl, Praha: Paseka, 2003, str. 159
13 LIPTÁK, Ľubomír. *Slovensko ve 20. storočí*. Bratislava: Kaligram, 1998, str. 57
14 Kolektiv autorů. *Dějiny zemí koruny české II*. Litomyšl, Praha: Paseka, 2003, str. 168

slovenského obyvatelstva. "Jestliže při převratu v roce 1918, ba ještě při prvním sčítání lidu roku 1921 ještě při prvním sčítání lidu roku 1921 tu bylo mnoho lidí, považujících se za "slovensky hovořící Uhry", o devět let později roku 1930 již vědomí slovenskosti naprosto převážilo a způsobilo ovšem také nutnou polarizaci mezi většinovým slovenským a menšinovým maďarským obyvatelstvem."[15]

Na Slovensku (stejně jako v Čechách) existovaly různé koncepce pojetí nového státu, avšak na rozdíl od české strany jejich prioritou nebyly menšiny, ale postavení Slovenska v republice. „Podle tzv. autonomistů, reprezentovaných hlavně ludovou a národní stranou, se v Československu měl postupně realizovat starý státoprávní program, který nebylo možné uplatnit v rámci Uherska, tedy vlastně to, co během války prosazovala Slovenská liga. Jinak řečeno: Slovensko mělo být jen volně spojeno s českými zeměmi, mělo jít o dva státy se vzájemně se omezující suverenitou a s určitou zastřešující konstrukcí. Druhá, tzv. centralistická skupina, rekrutující se hlavně ze sociálních demokratů a zpočátku rovněž z agrárníků, nabízela řešení zhruba obdobné Masarykově představě, tedy seberealizaci Slováků jakožto jedné složky otevřené československé společnosti."[16]

Jaké byly základní problémy soužití Čechů a Slováků v jednom státě? Ve stručnosti se dá říci, že to bylo jiné chápání určitých jevů. Ať už se to týkalo například náboženství, nebo rozdílného chápání používání českého jazyka v úředním styku či obsazování kvalifikovaných míst na Slovensku českými specialisty.

Jedním z důvodů rozdílného chápání bylo i odlišné náboženství. Zatímco na Slovensku převažovali katolíci, a katoličtí kněží měli výrazné slovo i v politice (například Andrej Hlinka a jeho Slovenská ľudová strana), v českých zemích (zejména pak v Čechách samotných) nemělo katolictví - i kvůli předešlým vazbám na Habsburky - tak silnou pozici a vznikla zde dokonce národní Československá církev. Navíc byli Češi oproti Slovákům „nábožensky vlažní".

Pokud jde o používání češtiny či slovenštiny v oficiálním úředním styku, mohli mít Slováci skutečně pocit, že je čeština na úřadech upřednostňována. To souviselo i s faktem, že zejména v prvních letech nové Československé republiky neměli Slováci dost vlastních a patřičně kvalifikovaných lidí, kteří by mohli zastávat některé pozice ve státní správě i jinde. Z Čech na

15 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 60
16 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 61

Slovensko se tak stěhovali armádní důstojníci, ale i zaměstnanci pošt či například bank. Ti pak ve své práci používali češtinu i ve styku se Slováky. To část lidí na Slovensku brala jako příkoří.

"Při blízkosti češtiny a slovenštiny, které jsou vzájemně zcela srozumitelné, bylo pochopitelné, že čeští úředníci, učitelé a vojáci používali běžně na Slovensku češtinu. Již zmíněný zákon č. 64/1918 Sb. zavádějící na Slovensku slovenský jazyk jako jazyk úřední, byl pochopitelně interpretován tak, že vedle slovenštiny je možné používat i češtinu. Otázka se však brzy zpolitizovala. Z faktu, že čeští úředníci na Slovensku se ani nesnaží používat slovenštinu, udělala Slovenská ľudová strana brzy politický problém. SĽS (a po ní později i Slovenská národná strana - SNS) se začala odvolávat na Pittsburskou dohodu a její paragraf o tom, že slovenština bude úředním jazykem správy a soudnictví, začala interpretovat v tom smyslu, že slovenština má být výhradním úředním jazykem na Slovensku, který se každý úředník musí naučit. Požadavek byl později zformulován do jednoduchého hesla: Na Slovensku po slovensky."[17]

4.2. Od snahy o autonomii až po vytvoření Slovenského státu

Slovenská ľudová strana (později přejmenovaná na Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu - HSĽS) byla už od počátku společného československého státu v čele snah o autonomii Slovenska. Odvolávala se při tom často na Pittsburskou dohodu z jara roku 1918, kterou uzavřel Masaryk jako představitel zahraničního československého odboje s americkými Čechy a Slováky. V dohodě se mimo jiné předpokládá, že Slovensko bude mít svou administrativu, svůj sněm a svoje soudy.

HSĽS, ve které začaly od poloviny třicátých let dvacátého století převládat fašizující tendence, se dokonce pokusila v parlamentu třikrát prosadit zákon o autonomii Slovenska, ale bez konečného úspěchu. Poprvé to bylo v roce 1921, podruhé v roce 1930 a potřetí v roce 1938. Nejdále šel návrh z léta roku 1938, který by v podstatě z Československa vytvořil konfederaci dvou států.

Po mnichovské konferenci v září 1938 musela československá vláda na nátlak Francie, Velké Británie, Německa a Itálie postoupit Německu svá pohraniční území. Záhy nato anektovali Poláci Těšínsko a podle dodatku k mnichovské dohodě mělo Československo do tří měsíců i uspokojit požadavky polské a maďarské menšiny. Za této situace přijala 6. října HSĽS spolu se slovenskými agrárníky Žilinské dohody, což byl politický dokument, který se hlásil k

17 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 80

samourčovacímu právu slovenského národa. K dohodě se později připojily i další nelevicové slovenské strany. Současně byl vydán i manifest ke slovenskému národu, který končil slovy: Nech žije slovenská vláda na Slovensku. “Pro další vývoj česko-slovenských vztahů je symptomatické, že manifest se vůbec nezmiňovalo Československu, a také to, že hovořilo boji proti marxisticko- židovské ideologii rozvratu, což již předem ukazovalo, jakým směrem se bude další vývoj Slovenska ubírat. Pražská vláda nijak nezasáhla. Úřady měly sáhnout k vojenské akci jen tehdy, kdyby bylo vyhlášeno odtržení Slovenska od republiky. Žilinská "dohoda" znamenala prosazení autonomie mocenskými prostředky. Protože k uzákonění autonomie bylo třeba nejprve změnit ústavu, zatímco HSĽS žádala předání moci do svých rukou okamžitě, využila vláda starého zákona číslo 64/1918 Sb. a již 6.10. 1938 jmenovala Jozefa Tisa telegraficky ministrem s plnou mocí pro správu Slovenska. Účelově tak bylo využito funkce, která byla ve skutečnosti již deset let zrušena. Jestliže však v roce 1918 měl tento úřad ministra sloužit k co nejužšímu spojení Slovenska s českými zeměmi, nyní tomu bylo právě naopak.[18]

Uzákonění autonomie Slovenska pak HSĽS dosáhla v listopadu 1938, byť bylo schválení ústavního zákona z právního hlediska problematické. Ti poslanci, kteří měli bydliště v některém z míst, které zabralo po mnichovské konferenci Německo, byli totiž zbaveni mandátu, ale na jejich uvolněná místa nikdo nenastoupil. Počet poslanců v Národním shromáždění proto nebyl dostatečný k tomu, aby přijímal ústavní zákony, ale i tak vešel zákon o autonomii Slovenska v platnost 23. 11. 1938.

Definitivní konec společného státu Čechů a Slováků pak nastal v březnu 1939. Vláda okleštěného Česko-Slovenska (tak se okleštěný státní útvar tehdy oficiálně nazýval) však byla ve vztahu ke Slovensku velmi slabá, slovenská vláda v čele s Tisem kladla na vládu v Praze čím dál tím větší požadavky. Ty se týkaly například finanční pomoci Slovensku či zřízení slovenských vojenských jednotek pod velením slovenských důstojníků. Tyto požadavky československá vláda odmítla. V noci z 9. na 10. března dokonce prezident Hácha odvolal Tisa z funkce předsedy slovenské vlády, na Slovensku je vyhlášen výjimečný stav a v ulicích se objevuje i armáda a posílené četnické jednotky. Třináctého března pak Tisu cestuje do Berlína, kde se od Hitlera dozvídá, že se Německo rozhodlo skoncovat s Čechy. Slovensko má podle Hitlera jen dvě možnosti – buď se osamostatnit a požádat o německou ochranu, nebo se Německo přestane o Slovensko zajímat (což by podle německého ministra Joachima Ribbentropa znamenalo, že by se o Slovensko mohli zajímat Maďaři).

18 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 145

Čtrnáctého března pak slovenští poslanci schválili zákon o o samostatném slovenském státě. O den později Německo okupovalo české země a 16. 3. byly české země jako protektorát Čechy a Morava připojeny k Německu. Náladu mezi slovenskými poslanci při rozhodujícím jednání popisuje Pacner takto: „Někteří poslanci žádají zahájení debaty. Ale vůdce německé menšiny na Slovensku Karmasin varuje: Do Moravské Ostravy přijdou říšskoněmecká vojska už dnes v poledne. Měli byste si pospíšit, aby Bratislavu nestihl stejný osud. Ale to není možné! Někteří nesouhlasí. Ve tři čtvrtě na dvanáct přerušuje předseda zasedání. Během kratičké přestávky musí přemluvit váhavce, aby souhlasili; Kdyby Slovensko nepřijalo samostatnost z Hitlerových rukou, stane se kořistí Maďarů. Ve 12.07 schvalují poslanci odtržení od Československa a vyhlášení samostatného Slovenska. Vůbec nehlasují, jak je obvyklé, k souhlasu stačí povstání. Prezidentem a prvním předsedou vlády se pochopitelně stává Tiso.“ [19]

Historik Jan Rychlík upozorňuje na to, že je třeba brát tvrzení o "německém nátlaku" a "maďarském nebezpečí" pro Slovensko se značnou rezervou. „V souvislosti s vyhlášením samostatnosti Slovenska bývá obvykle tvrzeno, že slovenská vláda neměla v úmyslu odtrhnout se od republiky a že slovenský stát vyhlásila jen pod nátlakem z Berlína, resp. pod hrozbou okupace Slovenska Maďarskem. Skutečně, "maďarská karta" se v Berlíně objevila a Tiso ji i bral vážně. Ve skutečnosti Německo nikdy nehodlalo ponechat Slovensko Maďarsku, protože by tím na jeho východní hranici vznikl příliš mocný stát, který by se vymykal německé kontrole. Neexistují žádné doklady, které by svědčily o tom, že Berlín pomýšlel v březnu 1939 na obnovu "Velkého Uherska", a protože bez německého souhlasu nemohla maďarská armáda ve střední Evropě zasáhnout, byla možnost maďarské okupace Slovenska zcela nereálná. Vyhlášení samostatnosti Slovenska bylo v německém zájmu, a kdyby s ním Tiso nesouhlasil, nacisté by si vybrali jiného slovenského politika.“[20]

4.3. Protektorát a Slovenská republika

V průběhu 2. světové války žily obě části bývalého Československa zcela odděleně. Zatímco západní část země byla začleněna jako protektorát do Třetí říše, Slovensko se stalo satelitním státem Německa a podílelo se i na jeho válečných taženích do Sovětského svazu.

Na moravsko–slovenské hranici vznikla oficiální mezistátní hranice, silniční i železniční přechody obsadili celníci. Lidé na obou stranách nové hranice však chápali nově vzniklou

19 PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa.* Praha: Themis, 1997. str 128
20 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 171

politickou situaci rozdílně. Zatímco Češi a Moravané se právem cítili jako okupovaný národ, Slovensko mělo navenek všechny znaku suverénního státu. Velká část Slováků také přijala tento stát za svůj a brala jej jako vyvrcholení mnohaletých snah slovenské politické reprezentace o samostatný stát. „Z toho, co bylo řečeno, také vyplývá zásadní rozdíl mezi odbojem v protektorátu a na Slovensku: český odboj byl veden vždy proti německé okupaci a žádal proto likvidaci protektorátu a obnovení československé (řidčeji jen české) státní samostatnosti: Na Slovensku byl odboj veden rovněž proti režimu, ale ne vždy byl požadavek jeho odstranění doprovázen i myšlenkou obnovy ČSR... ...Hodnocení režimu slovenského státu je velmi komplikované, navíc tato otázka byla v minulosti značně politizována. Na jedné straně byl tento útvar představován div ne jako vzor demokracie, na druhé byl zatracován a řazen na roveň fašistických kolaborantských režimů tehdejší Evropy.“[21]

Také britský historik Tony Judt je opatrný v hodnocení toho, jaké oblibě se režim slovenského státu těšil u svých obyvatel. Po válce byl těžce zdiskreditovaný jak svými vlastními skutky (Slovensko deportovalo do nacistických vyhlazovacích táborů prakticky všechny své židovské občany, jichž tu před válkou žilo 140 000), tak závislostí na svém nacistickém patronovi. Po osvobození, kdy se Československo znovu obnovilo jako jednotný stát se projevy slovenského nacionalismu dočkaly důrazného odsouzení. V prvních letech stalinismu se "buržoazní nacionalismus" dokonce stal jedním z obvinění , které dopadne na hlavy údajných viníků v inscenovaných politických procesech.[22]

Přímý styk obyvatel protektorátu s lidmi ze Slovenska byl kvůli administrativním překážkám vytvořených Němci minimální. Vzájemné vztahy byly patrně kvůli společné minulosti považovány německými orgány za nežádoucí. Obyvatelé protektorátu proto nesměli v zásadě cestovat nikam, tedy ani na Slovensko. Obtížné bylo i cestování slovenských občanů směrem do protektorátu. Úřady povolovaly cesty přes hranici jen ze „závažných důvodů".

Po začátku války byla hranice se Slovenskem pro běžné cestování uzavřena, výjimku tvořil jen malý pohraniční styk, který měl sloužit především zemědělcům k tomu, aby mohli obdělávat svá pole, která se nacházela v těsné blízkosti státní hranice, případně i za ní.

Poté, co se začala situace na bojištích vyvíjet vůči nacistickému Německu nepříznivě, začaly politické špičky opět uvažovat o novém státoprávním uspořádání Československa po válce.

21 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 179

22 JUDT, Tony. *Poválečná Evropa, Historie po roce 1945*. Praha: Slovart 2008, str . 679

Edvard Beneš podepsal v prosinci 1943 v Moskvě Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Sovětským svazem. Stalin při jednáních podpořil Benešovu koncepci, která počítala po válce s obnovením Československa v předmnichovských hranicích (byť Beneš současně nabídl Stalinovi připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu, pokud s tím budou obyvatelé této části československého území souhlasit).

„Druhým problémem státoprávního uspořádání budoucí republiky byla otázka postavení Slovenska. Hlavní roli zde hrálo Benešovo odmítavé stanovisko vůči slovenským požadavkům autonomního postavení. Vinil slovenské politické představitele z hlavního podílu na rozbití Československa a ve svém zaujetí proti nim vyslovil dokonce názor, že slovenský problém, nikoliv sudetoněmecký, byl hlavní příčinou rozpadu společného státu. Spory o budoucí postavení Slovenska vedly již v počátcích československé zahraniční akce k Benešově roztržce se slovenskou politickou reprezentací v emigraci v čele z dr. Milanem Hodžou, který se pro neshody s prezidentem další činnosti exilu nezúčastnil. Slovenská otázka zůstávala až do konce války největším nevyřešeným problémem poválečného uspořádání republiky.“[23] Podrobně se tomuto problému věnují například Jan Kuklík s Janem Němečkem v knize Proti Benešovi.[24]

4.4. Poválečné změny ústavy Československa

Těsně po skončení 2. světové války a obnovení Československé republiky byla sepsána (2. 6. 1945) dohoda mezi vládou Československa a předsednictvem Slovenské národní rady. Ta stanovila, že zvláště záležitosti hospodářské, sociálně kulturní a administrativně politické budou řízeny celostátně. V jiných záležitostech pak platila zákonodárná moc Slovenské národní rady. Dohoda bylo poté ještě dvakrát upřesněna. Podle tzv. III. dohody mezi vládou a SNR byla Slovenská národní rada povinna předkládat vládě své návrhy ke schválení. Československá vláda pak sama rozhodla, zda se návrhy týkají otázek celostátních, nebo jen čistě slovenských.

Po komunistickém převratu v roce 1948 vznikla i nová ústava, která měla nově charakterizovat Slováky jako národ. Z přijaté ústavy však Slováci cítili zklamání. “Zakotvila pouze Sbor pověřenců jako kolektivní orgán výkonné moci a Slovenskou národní radu s omezenými zákonodárnými pravomocemi... ...Nadto všemocná komunistická strana sledovala národnostní politiku jednotného socialistického československého národa živenou neskrývaným

23 Kolektiv autorů. *Dějiny zemí koruny české II*. Litomyšl, Praha: Paseka 2003, str. 226
24 KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan. *Proti Benešovi!: česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0777-8

antislovakismem v nejvyšších kruzích stranické byrokracie."[25] Stein zároveň upozorňuje na fakt, že v českých zemích žádná srovnatelná instituce, která by se podobala Slovenské národní radě neexistovala.

Dopady nového uspořádání se však neprojevovaly jen v politických otázkách, ale i v běžném životě – například ve ve vzdělávání dětí při hodinách dějepisu. Rychlík[26] připomíná, že do slovenské historie byly v té době uměle implantovány i významné momenty českých dějin – například husitství, stavovské povstání v letech 1618- 1620 – a to bez ohledu na to, že měly tyto události pro Slovensko jen okrajový, nebo dokonce vůbec žádný význam. "Naproti tomu důležité okamžiky slovenských dějin, jako například hnutí štúrovců či slovenské povstání 1848/49 byly označovány za marginální, anebo důsledně dezinpretovány. Ve vztazích mezi Čechy a Slováky byly zdůrazňovány jen momenty spolupráce, zatímco rozpory a konflikty byly zamlčovány či bagatelizovány. Z uvedeného důvodu např. došlo k pokroucenému výkladu dějin Slovenského národního povstání a k označování jakýchkoli projevů slovenské svébytnosti za "buržoazní nacionalismus."[27] Podle Rychlíka tak vedla uvedená politika u slovenské veřejnosti k pocitu frustrace a nakonec vyvolala odpor, který byl mimo jiné i rozbuškou ke smetení Novotného diktatury a počátku reformního hnutí v roce 1968.

4.4.1. Ústava 1960 a vznik federace v roce 1968

Pokud se Slováci mohli cítit z ústavy v roce 1948 zklamaní, ještě větší zklamání pak museli pocítit v roce 1960, kdy Československo přijalo novou ústavu a zároveň se přejmenovalo na Československou socialistickou republiku. Nová ústava totiž potvrdila vývoj země směrem k centralizaci a v zásadě likvidovala prvky dosavadní slovenské autonomie. Nové pravomoci totiž získaly nově vytvořených deset krajů, zatímco sbor pověřenců jako kolektivní orgán přestal existovat. Formálně sice mělo výkonnou moc předsednictvo Slovenské národní rady a jednotliví pověřenci, ve skutečnosti však tyto orgány nemohly dělat nic, pokud jejich návrhy zákonných opatření neschválila centrální vláda v Praze.

Centralistická komunistická politika vyvolala na Slovensku nacionalistickou opozici, která provázela i Pražské jako 1968 - hnutí reformních komunistů a liberálních intelektuálů. Ústavní zákon z roku 1968 se pak připravoval ve spěchu, protože panovaly obavy, že sovětská vláda úsilí

25 STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad.* Praha: Academia, 2000, str. 40
26 RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 19
27 RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 19

o decentralizaci zastaví. Čechům šlo o demokratickou liberalizaci, zatímco Slováci naléhali na federalizaci.[28]

Ekonomická a společenská reforma druhé poloviny šedesátých let, která vyvrcholila právě Pražským jarem, byla zastavena invazí pěti států Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968. Jedním z mála výdobytků obrodného procesu v roce 1968 byla federalizace Československa. Ústavní zákon o československé federaci, který přeměnil Československo ve federální stát, byl přijat v předvečer padesátého výročí založení československého státu (27. října 1968) a byl účinný od 1. ledna 1969.

Ačkoli měli Slováci i v době před federalizací svou Slovenskou národní radu (nic podobného na české straně neexistovalo), mohli se cítit ovládáni centrálními orgány z Prahy. Ústavní zákon z roku 1968 však vytvořil dualistický ústavní řád. Československo bylo chápáno jako stát vytvořený ze dvou federálních republik - České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky. Vedle již působící Slovenské národní rady vznikla také Česká národní rada. Existovala nově i vláda České socialistické republiky stejně jako vláda Slovenské socialistické republiky. "Koexistencí těchto tří samostatných státních útvarů měl být zdůrazněn konstituční princip, že oba suverénní národní státy, Česká republika a Slovenská republika, postoupily část své státní moci federálním orgánům. Tím byla suverenita republik zdůrazněna jako prvotní, originální, zatímco státní moc federace byla sekundární, odvozená. Tomu odpovídalo uvedené vymezení kompetencí podle zbytkových klauzulí čl. 8 a 9 zákona o československé federaci, podle nichž vše, co nebylo výslovně přikázáno federaci, připadlo do působnosti republik."[29]

Rychlík ve své práci Rozpad Československa[30] uvádí, že Československo v poválečné historii kombinovalo prvky sovětského a jugoslávského modelu řízení vícenárodnostních komunistických států. V SSSR byla převaha Rusů nad ostatními státy natolik zřejmá, že Sovětský svaz mohl stavět na ruských národních tradicích – SSSR tak vlastně bylo jen jinou formou velkého Ruska. SSSR neměl kromě komunistické ideologie žádnou jinou nosnou ideu, která by spojovala jeho národy. Jednotlivé sovětské republiky sice měly své vlastní komunistické strany, ty však byly pouze územními organizacemi KSSS na úrovni republik. Komunistická strana samotného Ruska přitom neexistovala a nahrazovala ji přímo KSSS na území Ruské federace. Titova Jugoslávie uplatnila v poválečném období odlišný model. Jugoslávie

28 STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad.* Praha: Academia, 2000, str. 41
29 VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky.* Praha : Portál, 200, str. 62
30 RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002

neupřednostňovala žádný národ, ačkoli centrum země a nejpočetnější etnikum tvořili Srbové. Jugoslávské dějiny nebyly nikdy v Titově éře redukovány jen na historii Srbska, ale jednotlivé jugoslávské státy a národy si pěstovaly své národní dějiny a svou kulturu. Jednotlivé národy Jugoslávie měly své vlastní komunistické strany sdružené ve Svazu komunistů Jugoslávie, přičemž komunistická strana Srbska nehrála ve společném svazu komunistických stran prim.

Vznik federace v roce 1968 znamenal, pokud jde o procentuální podíl obou modelů, výrazný předěl. "V období 1948-1967 jednoznačně převažovaly prvky sovětského modelu. Vztah KSČ vůči KSS byl stejný jako jako vztah KSSS vůči republikovým stranám v SSSR. Přes oficiální uznání Slováků za svébytný národ bylo Československo vlastně chápáno jako pokračování někdejšího českého středověkého státu, rozšířeného o Slovensko."[31]

Velmi kriticky se dívá federalizaci Československa Eric Stein. "Novela z roku 1968 vytvořila dvoučlennou federaci zahrnující Českou republiku a Slovenskou republiku. Ukázalo se, že federalizace je nejlepším případě správním rozdělením, v nejhorším pustým švindlem; vedla však k tomu, že se zvýšil počet Slováků v řadách byrokracie."[32]

4.4.2. Federální shromáždění jako zárodek budoucího dělení státu

Československý parlament - tedy Federální shromáždění - byl od roku 1969 tvořen dvěma komorami: Sněmovnou lidu a Sněmovnou národů. Do Sněmovny lidu bylo voleno dvě stě poslanců z celého Československa. Češi a Slováci byli zastoupeni takovým poměrem, který odpovídal poměru národností v obou částech země (tedy 2:1). Druhá komora - Sněmovna národů pak měla 150 poslanců, 75 z české části federace a 75 ze Slovenska. Tento vyrovnaný počet měl symbolizovat rovnoprávné postavení obou národů ve federaci.

Obě sněmovny Federálního shromáždění byly rovnoprávné; pokud by na některou otázku vyslovili poslanci z obou komor odlišný názor, mělo nastat takzvané dohadovací řízení. "V době komunismu však k dohodovacímu řízení mezi komorami v důsledku daných mocenských poměrů - v důsledku monopolu jedné strany - ani jednou nedošlo. Již z toho je patrné, že veškerá ústavní ustanovení o federálních institucích byla vzhledem k hegemonii komunistické strany nadbytečná, neboť neměla zásadní dopad na proces rozhodování, který byl řízen z jednoho centra."[33] Zvláštností tohoto federálního parlamentu byl i takzvaný zákaz majorizace, který se

31 RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 19
32 STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad.* Praha: Academia, 2000, str. 39
33 VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky.* Praha : Portál, 2003, str. 87

týkal prakticky všech zásadních zákonů či usnesení (programové prohlášení vlády, schvalování rozpočtu, daní, zahraniční politiky atd). Při zákazu majorizace hlasovali ve Sněmovně národů poslanci každé národnosti zvlášť. Pro to, aby bylo usnesení přijato, musela hlasovat většina českých poslanců i většina slovenských.

V komunistickém režimu se ústavní zákaz majorizace nikdy neprojevil, neboť v řízeném hlasování souhlasili poslanci obou sněmoven vždy se všemi předloženými návrhy. Federální ústava však zůstala v platnosti i po listopadu 1989. Ústavní zákaz majorizace, který možná vyhovoval podmínkám uvolněného komunistického systému, byl naprosto nevhodný pro skutečné parlamentární procesy. "Vzhledem k zákazu majorizace mohlo třicet jedna poslanců Sněmovny národů zvolených v jedné z republik (čili prakticky jedna desetina poslanců Federálního shromáždění), blokovat přijetí ústavních zákonů, třicet osm poslanců pak všechny ostatní otázky, na které se vztahoval zákaz majorizace. Možnost blokování rozhodovacího procesu malou parlamentní menšinou jedné z republik byla podstatným faktorem rozpadu československé federace po roce 1992."[34]

4.4.3. Konec komunistického režimu a první problémy se Slovenskem

V listopadu 1989 po brutálním zásahu policie na pražské Národní třídě se opoziční protikomunistické hnutí sjednotilo v českých zemích do Občanského fóra (OF), na Slovensku pak do Veřejnosti proti násilí (VPN). Tato dvě hnutí měla rozhodující podíl na pádu komunistického režimu v Československu. „Oproti mnohonárodnostním státům, jako byl SSSR či Jugoslávie, byla československá specifika v tom, že že obě celonárodní protikomunistická hnutí postupovala společně, a nikoli proti sobě. Pád komunismu proto neznamenal násilnou a krvavou demontáž mnohonárodnostního státu, jako v případě SSSR či Jugoslávie, ale společný postup při obnově demokracie a později i kultivovaný rozchod.“[35] Při srovnání požadavků Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí je však zřejmé, že VPN měla na rozdíl od OF i určité národnostní požadavky - Slováci požadovali důsledně demokratickou federaci.

Špičky slovenské VPN byly sice v kontaktu s centrem Občanského fóra v Praze, ale většinu prvních jednání s představiteli moci na federální úrovni vedlo samo OF. Bylo to dáno tím, že federální orgány sídlily stejně jako Občanské fórum v Praze a VPN do hlavního města Československa jen vysílala své zástupce, kteří se po krátkém pobytu většinou vraceli zpět do

34 VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky.* Praha : Portál, 2003, str. 88
35 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 304

Bratislavy. Ještě před koncem listopadu 1989 se však OF a VPN dohodly na úzké spolupráci s tím, že se vzájemně uznávají za reprezentanty českého a slovenského občanského hnutí. Spolu pak přetvořily federální i obě národní vlády a později i kooptovaly poslance do všech tří parlamentů – tedy do Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady.

4.4.4. Začátek dělení federace - pomlčková válka

Dělení Československa na dva státy sice oficiálně začalo až po parlamentních volbách v roce 1992, nicméně slovenská politická reprezentace se se svými národnostními požadavky (byť na zatím jen symbolické úrovni při parlamentní diskuzi) ozvala již krátce po revolučních změnách v roce 1989. Spor o nový státní znak a především nový oficiální název Československa z počátku roku 1990 dostal od soudobých médií pojmenování „pomlčková válka“, prakticky současně začala tento politický spor nazývat stejně i značná část veřejnosti.

Stejně tak o pomlčkové válce velmi často mluvili lidé z vesnic na moravsko-slovenském pomezí, se kterými jsem hovořil při sběru informací pro svou diplomovou práci. Tito lidé většinou argumentovali takto – „žili jsme blízko Slováků, ale nikdy jsme si nevšimli, že by měli tak velký problém s Československem. Až potom jsme viděli v televizi tu pomlčkovou válku a najednou bylo jasné, že Slovákům Československo vadí“.

Pomlčková válka vznikla z toho, když slovenští poslanci Federálního shromáždění na počátku roku 1990 odmítli tehdejší návrh prezidenta Václava Havla, aby se Československo vrátilo ke svému původnímu oficiálnímu názvu Československá republika (název pomlčková válka vznikl z toho, že slovenští poslanci žádali pomlčku ve slově česko-slovenská). Se svým návrhem vystoupil Havel před plénem Federálního shromáždění v lednu 1990, tedy krátce po svém zvolení. Havel navrhovanou změnu názvu republiky obsáhle vysvětloval v projevu před poslanci. Nejprve upozorňoval na to, že slovo socialismus ztratilo v našem jazykovém kontextu smysl, protože nikdo nedokáže říci, co znamená, co se jím v našich podmínkách míní, kde vlastně socialismus začíná, a kde končí.

Podle Havla nemá veskrze ideologická charakteristika momentálního společenského, sociálního a hospodářského uspořádání prostě co dělat v názvech států. „Naši republiku nazval z nejasných a nikdy konkrétně neartikulovaných důvodů socialistickou, můj předchůdce, pan prezident Novotný. Nevím, zda to udělal proto, že si opravdu v duchu marxistického učení myslel, že je u nás každý odměňován podle své práce, nebo prostě proto, že to bylo za jeho dob takříkajíc v

módě, protože tehdejší sovětské vedení od svých satelitů takové doplňky v jejich názvech vyžadovalo. Ať už ho ale k tomu vedly pohnutky jakékoliv, zdá se mi být zřejmé, že by se naše republika takto jmenovat neměla. Budoucnost ukáže, zda budeme republikou lidskou, demokratickou, mírumilovnou a prosperující nebo zda jí nebudeme. Tím však, že si dáme do názvu státu ten či onen přívlastek, nezajistíme ještě, že budeme státem lepším, než jsme. Proto jsem předal vašemu předsedovi návrh ústavního zákona, podle něhož by se měly naše národní republiky jmenovat Česká republika a Slovenská republika a náš společný stát Československá republika," uvedl Havel před poslanci[36]. Havlův projev byl však pro poslance Federálního shromáždění překvapením, protože prezident s poslanci předem obsah své řeči neprojednal.

Slovenští poslanci však nereagovali na Havlův návrh příliš smířlivě a prezident proto doporučil jiný název, o kterém si myslel, že bude Slovákům vyhovovat více: Republika Česko-slovenská. Ale tento Havlův návrh nezůstal jediný. Poslanci jedné či druhé strany navrhovali v několikatýdenní diskuzi postupně názvy Československá republika, Federace České a Slovenské republiky či Federace Česko-Slovensko. Zatímco čeští poslanci byli pro pojmenování bez pomlčky, Slováci upřednostňovali názvy s pomlčkou.

Současně s názvem republiky chtěl Václav Havel změnit i státní znak. V něm navrhoval umístit nad hlavu lva namísto tehdejší pěticípé hvězdy tradiční korunku. Současně se měl na znak Československa vrátit i tradiční heraldický znak Slovenska – dvouramenný kříž na třech návrších, který byl v šedesátých letech nahrazen zobrazením vatry (což mělo symbolizovat Slovenské národní povstání). Slovenský historik Kováč upozorňuje na to, že prezident zřejmě netušil, co se svým návrhem vyvolá – že jsou Slováci nespokojeni s názvem státu i se státním znakem i z jiného důvodu. „Problémem byla skutečnost, že slovenský znak byl umístěn na prsou českého lva, což ve slovenských očích symbolizovalo jeho podřízenost a nerovnocennost s českým znakem," uvádí Kováč[37].

Velmi mnoho slovenských politiků chápalo pomlčku v oficiálním názvu státu jako vyjádření národní suverenity, tedy něco jako potvrzení federativního charakteru společného státu. „Jsme dva státy, které na dobrovolném principu vytvářejí společnou federaci, tvrdili Slováci. V zásadě měli pravdu, která však ze strany Čechů nebyla pochopena správně. Čeští politici se stejně jako drtivá většina Čechů identifikovali se státem Československo. Jakékoli, byť jen "pomlčkové" rozdělování jim bylo cizí a byli ostře proti. Kvůli této "prkotině" (těžko najít jiný výraz) se Češi a

36 Stenozáznam společné schůze Federálního shromáždění ze dne 23. ledna 1990. Dostupný na http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022006.htm Převzato 10. 12. 2009

37 KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, str 319

Slováci poprvé od listopadu 1989 porvali málem jako psi. Mnozí politici tehdy ztratili rozum a na půdě Federálního shromáždění se vrhali do vášnivých slovních střetů.“ píše Wolf[38].

Slovenští poslanci se v několikaměsíční diskusi nad novým názvem státu oháněli především tím, že kvůli názvu „Československo“ lidé ve světě nemohou chápat, že existuje také slovenský národ. Tito poslanci také často kritizovali ideu tzv. čechoslovakismu, která brala Čechy a Slováky jako jeden národ. V březnu 1990 o tom mluvil ve Federálním shromáždění slovenský poslanec Pavol Bagin. Ten si ve svém projevu stěžoval na to, že kvůli dosavadnímu chápání a prezentace Československa ve světě vědí lidé v zahraničí jen velmi málo o národě Slováků. „Dejiny nielenže poznajú dynamickejšie sa rozvíjajúce národy ako je Slovensko, veď mnohé národy v Afrike, v čase, keď my sme mali Kollára a Štúra, boli ďaleko za nami a dnes sú vyspelejšie ako my a nikto im neupiera právo niesť svoje meno," uvedl Bagin ve svém projevu[39].

Po dlouhých debatách, ve kterých většinou slovenští poslanci hájili název republiky s pomlčkou a čeští prosazovali název bez pomlčky, vznikl ve Federálním shromáždění 29. března 1990 nepříliš vydařený kompromis. Československo dostalo dvojí název - jiný v češtině a jiný ve slovenštině. Český název zněl Československá federativní republika (bez pomlčky), zatímco ve slovenštině s pomlčkou Česko-slovenská federatívná republika. Dvojí název státu však slovenské nacionalisty neuspokojil a hned druhý den po schválení nových názvů pro Československo se v Bratislavě na Náměstí SNP sešlo několik tisíc odpůrců společného státu. "Češi nám upřeli v parlamentu právo na pomlčku! Nedali jste pomlčku - budeme žádat samostatnost! Demonstranti vyzvali Slovenskou národní radu, aby přijala zákony o plné suverenitě a samostatnosti Slovenska. Separatisté založili Výbor pro samostatné Slovensko. Požadavek na odtržení Slovenska se tedy na veřejném shromáždění poprvé vynořil 30. března 1990."[40].

Nový název státu nevydržel dlouho – jen do 20. dubna 1990, kdy Federální shromáždění schválilo návrh federální vlády na nový název státu. Československo dostalo název Česká a Slovenská Federativní republika.

Pacner soudí, že část viny za mnohaměsíční dohadování poslanců o názvu státu nese také prezident Havel. "Místo aby do parlamentu vyslal emisary, kteří by hledali spojence k prosazování jeho návrhů, spolehl se na své charisma. Jeho politická naivita a čestnost mu takové

38 WOLF, Karol. *Podruhé a naposled aneb Mírové dělení Československa.* Praha: G plus G, 1998. str 15
39 Stenozáznam společné schůze Federálního shromáždění ze dne 27. března 1990. Dostupný na http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/026schuz/s026032.htm (převzato 10. 12. 2009)
40 PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa.* Praha: Themis, 1997. s 596

lobbování - ve všech demokraciích obvyklé - nedovolovaly. I když je pravda, že v době zvířených nacionálních vášní mohlo být už pozdě," píše[41].

Podobný názor na Havlovu úlohu jako má Pacner vyslovil i Eric Stein. Podle něj byl tehdy Havel na vrcholu své prestiže, ale neměl zkušenosti z práce se státními orgány. Proto také nechtěně „pomlčkovou válku“ zahájil[42].

Toto jednání v parlamentu se dá skutečně s jistým stupněm nadsázky označit za počátek konce společného soužití Čechů a Slováků. V roce 1990 prožívali lidé politické události mnohem intenzivněji než v letech pozdějších. Bylo to jednak v důsledku rozsáhlých společenských změn, které nastaly po listopadu 1989 i tím, že se politickými problémy i velmi intenzivně zabývala tehdejší média. Počátkem roku 1990 existovala například jen jedna televizní stanice se dvěma programy (Jde o tehdejší Československou televizi, která vysílala na na jednom kanálu společný program pro celou federaci, druhý kanál měl však v českých zemích jinou programovou náplň než na Slovensku). S rozhlasovým vysíláním to bylo podobné. Československá televize i Československý rozhlas vysílaly na jaře roku 1990 mnohahodinové intenzivní slovní přestřelky o název státu z velké části živě, takže si lidé v české části federace mohli s překvapením uvědomit, že se Slováci dívají na společný stát trochu jinak, než si doposud mysleli. Vztahy mezi českou a slovenskou částí republiky se pak staly na dlouhou dobu vděčným tématem nejenom nedělních televizních besed, ale o státoprávních otázkách mluvili lidé doma, na pracovištích, v hospodách i jinde.

4.4.5. Volby 1990 a spor o kompetence

Ale nezůstalo jen u pomlčkové války ve Federálním shromáždění či v médiích. Ke slovu se dostaly i vlády obou zemí. První jednání české a slovenské vlády se odehrálo v dubnu 1990 na zámku ve Lnářích. „Slováci nejdřív nastolili otázku rozpočtu, z níž se snadno mohl vyvinout spor kdo co financuje. Češi byli překvapeni a na tento problém nepřipraveni. V rámci druhého bodu se obě strany dohodly, že budou usilovat o rovné zastoupení Čechů a Slováků ve federální vládě.“[43] Další a mnohem složitější jednání mezi Čechy a Slováky měly ještě následovat.

První svobodné volby po pádu komunistického režimu se konaly v červnu 1990. Zatímco v České republice v nich zvítězilo Občanské fórum, na Slovensku (i přes volební prognózy, které

41 PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa.* Praha: Themis, 1997. s. 596
42 STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad.* Praha: Academia, 2000 s. 63
43 STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad.* Praha: Academia, 2000 s. 63

favorizovaly Křesťansko demokratické hnutí) zvítězila VPN. Novou československou vládu pak sestavila koalice OF a VPN s podporou ČSL-KDS a KDH[44].

Českou vládu pak vytvořilo OF v koalici s ČSL/KDS, na Slovensku pak VPN v koalici s KDH, Maďarskou občanskou stranou (MOS) a Demokratickou stranou.

Ve Federálním shromáždění vznikla poměrně stabilní většina. I přesto, že koaliční uskupení mělo absolutní většinu ve všech parlamentních grémiích, selhalo Federální shromáždění ve své nejvlastnější roli, a to jako konstituanta demokratického Československa. Vinou česko-slovenských disonancí se mu nepodařilo splnit prioritní úkol přijmout novou ústavu, která by vyšla vstříc slovenským snahám o národní emancipaci.[45]

To, že mezi Čechy a Slováky nastane brzy nějaký politický konflikt bylo jasné už z pohledu na programová prohlášení obou národních vlád. Zatímco česká vláda přistupovala k jednání o kompetencích jako k povinnosti, kterou je třeba splnit, prohlášení slovenské vlády (v čele s Vladimírem Mečiarem) říkalo, že za základ budoucího řešení federace považuje slovenská vláda primárně práva republik, které federaci postoupí tu část kompetencí, které jsou pro společný vývoj výhodné.[46] Nově vzniklá federální vláda sice požadovala, aby hospodářské nástroje zůstaly pevně v rukou federace, ale ve svém programovém prohlášení se zavázala respektovat stanoviska republik. Hlavní jednání o kompetencích se však konala na úrovni české a slovenské vlády.

Oficiální jednání obou vlád se odehrálo v průběhu roku 1990 hned několik, ale brzy se ukázalo, že dohoda mezi oběma vládními národními kabinety prakticky není možná, protože každá z vlád vycházela z jiných východisek. "Čechům šlo o zachování Československa, vycházeli z jeho existence, federaci chápali jako přerozdělení kompetencí, přičemž kritériem byla funkčnost státu, což znamenalo, že určité pravomoci (zahraniční politika, obrana, finance) si federace musela závazně ponechat a nebylo možné do nich z republik zasahovat. Slovenská strana vycházela z toho, že zde existují dva státy delegující pravomoci společným orgánům, přičemž otázka funkčnosti byla podřadná a podřízena zásadě, že o ní rozhoduje politická vůle české a slovenské vládnoucí elity stát zachovat, nebo rozdělit."[47]

44 Československá strana lidová-Křesťanskodemokratická strana a Křesťansko Demokratické hnutí.
45 VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003, str . 121
46 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 319
47 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 320

4.4.6. Vývoj mezi volbami 1990 a 1992

Počátkem roku 1991 zahájilo Československo přechod k tržnímu hospodářství. Tento přechod však nebyl jednoduchý a byl doprovázen uvolněním cen zboží a služeb. Prudké zdražení občany citelně zasáhlo; dalo se mluvit o sociálním šoku. Od února 1991 byl zaregistrován radikální pokles důvěry ve všechny politické instituce.[48] V souvislosti s počínající radikální ekonomickou reformou se začalo ukazovat, že se Slováci cítí být jiní než Češi nejenom národnostně, ale i sociálně. Ekonomická reforma totiž mnohem tvrději než na Čechy dopadla na Slováky. Na Slovensku bylo zejména v těžkém průmyslu mnohem více továren, které se musely zavřít, ať už kvůli konverzi na mírovou výrobu, nebo kvůli rozpadu společného trhu RVHP. Přibylo také mnohem více nezaměstnaných, než bylo v Čechách. Slovenští politici proto po Praze požadovali, aby ekonomická reforma brala v úvahu tzv. „slovenské špecifiká“ - to byl termín, který zněl na parlamentní půdě i v různých televizních diskusních pořadech velmi často.

Slovenský průmysl byl mnohem více závislý na trzích někdejšího východního bloku, které se rozpadly. Byl tak mnohem více postižen konverzní zbrojního průmyslu. Nacionalistická opozice, především Slovenská národní strana, využila neutěšené hospodářské situace stejně jako před válkou HSLS, k protičeské agitaci. Normální působení tržních mechanismů bylo prezentováno jako výraz české snahy zbídačit Slovensko. Kritika se obrátila především proti strůjci reformy, federálnímu ministru financí a místopředsedovi vlády Václavu Klausovi.[49]

Záhy po volbách v roce 1990 se začala štěpit politická hnutí, která spontánně vznikla v listopadu 1989. Občanské fórum se rozdělilo na na Občanskou demokratickou stranu (ODS - vedená Václavem Klausem) a na Občanské hnutí. Obdobná situace nastala na Slovensku, kde se od Veřejnost proti násilí oddělilo Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS - vedené Vladimírem Mečiarem). Jak ODS, tak HZDS se brzy staly nejsilnějšími politickými stranami v Čechách a na Slovensku.

S postupem času se ukázalo, že pro další vývoj státu budou patrně rozhodující parlamentní volby v roce 1992. A to se také potvrdilo. Politická krystalizace byla provázena výrazným česko-slovenským polarizačním procesem. V českých zemích získávaly rostoucí měrou na významu pravicově orientované, proreformní síly, na Slovensku levicově a národně orientované strany. Diferenciační a polarizační procesy se projevily zřetelně ve volebních výsledcích z 5. a 6. června 1992. Výsledek voleb dodal česko-slovenskému dilematu explozivní politickou dynamiku, jež za

48 VODIČKA, Karel, *Dělení Československa : deset let poté*. Praha Volvox Globator, 2003. str. 221

49 RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, str. 323

několik málo týdnů vedla k rozhodnutí o rozdělení ČSFR.[50]

4.4.7. Vítězí Klaus a Mečiar. Začínají dělit stát

Pro další směřování československého státu byly krajně důležité parlamentní volby, které se konaly v červnu 1992. Zatímco v České republice zvítězila ODS vedená Václavem Klausem, na Slovensku zvítězilo Hnutie za demokratické Slovensko Vladimíra Mečiara. Žádná z politických stran, které byly zastoupeny ve Federálním shromáždění (s výjimkou Slovenské národní strany), neměla ve svém předvolebním programu rozdělení Československa na dva státy. Jejich programy se týkaly jen toho, jak různými způsoby upravit dosavadní federaci.

Protichůdné výsledky voleb prokázaly odlišnou orientaci převážné části obou národů. V tomto smyslu byly záhy interpretovány jako hlasování o budoucnosti společného státu, ač to předtím nikdo výslovně neprohlásil. Vzápětí se ukázalo, že čeští a slovenští vítězové voleb nesestaví stabilní a funkční federální vládu ani akceschopný federální parlament. Přesvědčivý důkaz podala brzy volba prezidenta republiky, při níž většina slovenských poslanců odmítla Václava Havla, který krátce nato abdikoval.[51]

"Obě vítězné strany však již při prvním koaličním jednání předurčily další neblahý vývoj československého státu směřující k jeho rozpadu. Nacionalistický postoj, jakkoli motivovaný, na obou stranách převážil. ODS při jednání požadovala tzv. funkční federaci a HZDS konfederaci předpokládající plnou mezinárodní subjektivitu každé z obou republik," poznamenal k tomu tehdejší poslanec Federálního shromáždění Zdeněk Jičínský.[52]

Zajímavě se dívá na jednu z příčin rozdělení Československa britský historik Tony Judt. Ten poukazuje na to že u prezidenta Václava Havla, stejně jako u mnoha dalších bývalých českých disidentů se občas projevoval sklon vidět Slováky v poněkud nelichotivém světle jako omezené šovinisty, kteří se v lepším případě ženou za přeludem ideou vlastní suverenity, v horším případě se pak nostalgicky ohlížejí na loutkový stát z doby 2. světové války. "Klaus naopak podobné předsudky nesdílel a minulost Slovenska ho v zásadě nezajímala. Stejně jako Mečiar byl především pragmatik. Tito dva muži, v oné chvíli nejmocnější politici ve svých republikách, se po několik následujících týdnů opakovaně setkávali ke vzájemným rozhovorům, při kterých

50 VODIČKA, Karel, *Dělení Československa : deset let poté*. Praha Volvox Globator, 2003. str. 221
51 Kolektiv autorů. *Dějiny zemí koruny české II*. Litomyšl, Praha: Paseka 2003. str. 315
52 JIČÍNSKÝ, Zdeněk, Ztroskotání československého federalismu, in VODIČKA, Karel, editor. Dělení Československa : deset let poté. Praha Volvox Globator, 2003,str. 64

předstírali, že jednají o podmínkách státní smlouvy federálního Československa".[53]

Podle Judta však bylo prakticky vyloučeno, aby dospěli k dohodě. "Mečiar požadoval právo na vlastní měnovou a fiskální politiku, což by v podstatě znamenalo svrchovanost Slovenské republiky; moratorium na privatizaci, obnovení státních dotací na stejné úrovni jaká v dobách komunismu i splnění řady dalších podmínek - jež všechny musely uším Václava Klause, který se zarputile držel svého plánu usilovného pochodu k trhu bez přívlastků, jako rouhání. Jejich rozhovory v červnu a červenci 1992 vlastně žádným skutečným vyjednáváním ani nebyly."[54] Judt soudí, že Václav Klaus jen předstíral, že jej Mečiarovy požadavky nějak zaskočily, ale v podstatě Klaus vmanévroval k rozdělení federace Mečiara, než že tomu bylo naopak.

Osobní pohled na oba hlavní aktéry dělení Československa přinesl publicista Karol Wolf, který proces rozdělení státu sledoval zblízka jako reportér deníku MF DNES. Nejprve jeho charakteristika Vladimíra Mečiara. "Když v roce 1990 zasedl do křesla ministra vnitra Slovenské republiky, nikdo o něm nic nevěděl. Záhy se však stál jedním z nejznámějších, posléze jednoznačně nejznámějším slovenským politikem. Do politiky si Vladimír Mečiar přinesl hrubost prostředí, jež ho v životě formovalo. Tak jako v pozici podnikového právníka řešil "problémy" v místních strukturách komunistické hierarchie (tato činnost probíhala téměř vždy podle pravidla "já tobě, ty mně"), tak začal "dělat" i vysokou politiku... …. Jeho kariéru nelze definovat pomocí politologických kategorií. Vladimír Mečiar není pravičák, levičák a není ani reprezentantem středu. Je pouze a jedině politikem moci."[55]

Podobně kriticky, i když ne tak negativně jako Mečiara, vnímá Wolf i Mečiarova hlavního českého soupeře či protihráče - tehdejšího předsedu Občanské demokratické strany Václava Klause. "Jeden z jeho prvních poradců ho charakterizoval jako člověka, který má mimořádně výkonné "vysílače", ale jeho "přijímače" téměř nefungují. Krátce řečeno – Václav Klaus raději mluví než poslouchá. To vše se plně projevovalo už od první chvíle, kdy okamžitě po listopadu 1989 vstoupil na politické kolbiště. Svému dlouholetému příteli Tomáši Ježkovi krátce nato řekl, že už je načase, aby do revoluce začali mluvit "oni", tedy hospodářští experti... ...Vrozená pečlivost, ale také netrpělivost při prosazování vlastní pravdy nakonec Václava Klause dovedly nejprve do čela Občanského fóra a posléze ho tyto jeho dominantní vlastnosti přiměly až k rozbití revolučního hnutí a založení vlastní politické strany se vším, co k ní patří."[56]

53 JUDT, Tony. *Poválečná Evropa, Historie po roce 1945*. Praha: Slovart 2008, str. 681
54 JUDT, Tony. *Poválečná Evropa, Historie po roce 1945*. Praha: Slovart 2008, str. 681
55 WOLF, Karol. *Podruhé a naposled aneb Mírové dělení Československa.* Praha: G plus G, 1998 str 128
56 WOLF, Karol. *Podruhé a naposled aneb Mírové dělení Československa.* Praha: G plus G, 1998 str 131

Wolf však není sám, kdo se dívá na oba aktéry rozdělení Československa velmi kriticky. Jako souboj pragmatika s populistou vidí jednání o dělení federace i Vodička. „První muž Občanské demokratické strany V. Klaus byl chladně uvažující pragmatik, ekonomický odborník uznávaný i protivníky. Zakladatel Hnutí za demokratické Slovensko V. Mečiar byl horkokrevný populista, někdy s nevyzrálými představami, který rád sliboval a často své výpovědi dementoval a který zároveň dovedl jedinečným způsobem oslovit slovenské emoce. Snad jediné měli oba předsedové stran a budoucí koaliční partneři společné: touhu po moci, i vůli vládnout a razanci, s níž prosazovali své názory.“[57]

HZDS pod vedením Vladimíra Mečiara se sice otevřeně nehlásila k odtržení Slovenska od společného státu, ale v praxi její kroky k osamostatnění přispěly. Česká a slovenská vítězná strana (míněna je ODS a HZDS) spolu po červnových volbách mnohokrát jednaly a po několika kolech dospěla jednání k závěru, že je společný stát neudržitelný.

Povolební krize se zhoršovala každým dalším jednáním. 16. července nebyl kvůli odmítavému stanovisku slovenských poslanců ve Federálním shromáždění zvolen Václav Havel ve druhém kole prezidentem Československa na další období. 17. července pak schválila Slovenská národní rada v Bratislavě Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky.[58] V této atmosféře rezignoval Havel na na funkci prezidenta.

Další jednání pak už měla spíše technickou povahu o tom, jak stát rozdělit co nejrychleji a nejefektivněji. Václavu Klausovi s Vladimírem Mečiarem tehdy jejich dohody potvrdil v prosinci i federální parlament a 1.1. 1993 pak vznikají dva nástupnické státy - Česká republika a Slovenská republika.

57 VODIČKA, Karel. *Příčiny rozdělení: souhrnná analýza* in VODIČKA, Karel, editor. *Dělení Československa : deset let poté*. Praha Volvox Globator, 2003.
58 STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad.* Praha: Academia, 2000, str 167

5. PRAKTICKÁ ČÁST

5.1. Přáli si lidé rozdělení?

Postoj obyvatel Československa k rozdělení státu nebyl jednoznačný a velmi dynamicky se vyvíjel.

Například v lednu 1991 preferovalo jeden stát s jednou vládou 32 procent občanů, zhruba stejné procento (33) dávalo přednost federativnímu uspořádání, 15 procent se přiklání ke spolkovému zřízení a 11 procent ke konfederaci nezávislých republik[59]. Úplné rozdělení federace na dva nezávislé státy podle průzkumu Institutu pro výzkum veřejného mínění by podpořilo jen pět procent dotázaných. Z tohoto průzkumu vyplývá, že ochota lidí myslet na rozdělení Československa byla ještě počátkem roku 1991 minimální. Pokud se podíváme na to, jak odpovídali obyvatelé jednotlivých republik, tak zjistíme, že dva nezávislé státy by v české části federace podpořila tři procenta lidí, na Slovensku pak devět procent dotázaných. Ve srovnání s předcházejícími průzkumy, například z října roku 1990, klesl počet stoupenců osamostatnění národních republik z jedenácti na pět procent dotázaných[60].

Názory na roli „obyčejných lidí" druhého národa při zachování a rozvoji federace byly v tomto průzkumu přibližně stejné v České republice i na Slovensku. Snahu získat jednostranné ekonomické výhody připisovalo sousednímu národu v průměru třetina dotázaných a o druhém národu jako o spolehlivém a důvěryhodném partnerovi se vyslovily dvě třetiny občanů. Ve stejném průzkumu pak považovalo vztahy českého a slovenského národa v posledních dvaceti letech považuje za rovnoprávné v ČR třicet a ve SR 19 procent dotázaných. O zvýhodňování druhého národa prostřednictvím dosavadního fungování federace bylo přesvědčeno 52 procent občanů ČR a 67 procent SR.

Skupina pro nezávislou sociální analýzu AISA v březnu 1991 zjistila, že s rozdělením ČSFR na dva samostatné státy nesouhlasilo v České republice 91 procent, na Slovensku 78 procent dotázaných. Ostatní se k této otázce postavili kladně, přičemž rozhodný souhlas vyslovily v ČR čtyři procenta, na Slovensku osm procent z celkového počtu 2702 respondentů v celé ČSFR.[61] Při tomto průzkumu veřejného mínění se však naprosto jasně ukázalo, že na konkrétní podobu

59 ČTK *Výzkum o uspořádání ČSFR a vztazích národů*. Zveřejněno 31. 1. 1991. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

60 ČTK *Výzkum o uspořádání ČSFR a vztazích národů*. Zveřejněno 31. 1. 1991. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

61 ČTK, *Postoje čs. občanů k federaci v březnu 1991*. Zveřejněno 19. 4. 1991. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

československé federace mají zcela jiný názor lidé v Čechách a zcela jiný na Slovensku. "S názorem, že dnešní podoba federace potlačuje zájmy Slovenska, rozhodně nebo spíše souhlasí celkem 86 procent dotázaných ve Slovenské republice, naproti tomu s tímto názorem nesouhlasí celkem 92 procent v České republice. Diametrálně odlišné jsou rovněž postoje v republikách vůči osobě Vladimíra Mečiara. S tím, že slovenský premiér je zárukou svobodného a demokratického vývoje na Slovensku, rozhodně nebo spíše souhlasí 91 procent dotázaných na Slovensku, kdežto v ČR pouze 25 procent."[62]

Na jaře 1992, když se začaly blížily parlamentní volby, začaly i podle průzkumů veřejného mínění šance na společný stát klesat. Češi byli podle průzkumu Institutu pro výzkum veřejného mínění nejčastěji pro unitární stát (40 procent), Moravané jsou pro spolkové uspořádání (34 procent) nebo dvoučlennou federaci se zemským zřízením. Na Slovensku mírně vzrůstají podíly stoupenců konfederace (28 procent) a separace (19 procent.).[63] V představách občanů o státoprávním uspořádání byl v tomto průzkumu IVVM zaznamenán určitý mírný nárůst podílu zastánců konfederace a separace. Zvlášť výrazný byl tento trend na Slovensku, kde se v březnu a v dubnu 1992 poprvé přibližně vyrovnaly podíly přívrženců konfederace a separace na jedné straně a stoupenců unitárního státu, federace nebo spolkového uspořádání na straně druhé. V Čechách podle IVVM v této době poněkud vzrostlo procento hlasů pro oddělení republik.

Už koncem roku 1991 bylo veřejnosti zřejmé, že je politická krize mezi českou a slovenskou politickou reprezentací hluboká a že by bylo vhodné o budoucí podobě státu uspořádat referendum. Více než polovina občanů ČSFR (60 procent) se v prosinci 1991 přikláněla k názoru, že situace vyžaduje konání referenda. Proti konání referenda bylo 23 procent občanů. Zbylých 17 procent nevědělo nebo uvádělo jiné odpovědi.[64]

Referendem se zabýval i jiný průzkum v listopadu 1992, tedy v době, kdy už bylo téměř jisté, že se federace rozdělí a v úvahu přicházelo i ratifikační referendum, které by muselo rozhodnutí politiků potvrdit. Občané Slovenska by podle provedeného šetření hlasovali v ratifikačním referendu ve 32 procentech pro rozdělení federace a 19 procent účastníků by hlasovalo proti jejímu rozdělení. V případě, že by se ratifikační referendum uskutečnilo také v České republice,

62 ČTK, *Postoje čs. občanů k federaci v březnu 1991*. Zveřejněno 19. 4. 1991. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

63 ČTK, *Názory čs.veřejnosti na státoprávní uspořádání*. Zveřejněno 29. 4. 1992. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

64 ČSTK, *Většina občanů podporovala myšlenku konání referenda*. Zveřejněno 21. 1. 1992. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

zúčastnilo by se ho nejméně 78 procent občanů. Z toho by 42 procent hlasovalo pro rozdělení federace a 38 procent by bylo proti. Zde byl patrný posun v názorech občanů ČR, kdy poprvé je zaznamenána převaha zastánců separace.[65] V září 1992 totiž odpovědělo (i když na jinak formulovanou otázku) 36 procent dotázaných, že by hlasovali pro rozdělení ČSFR a 44 procent respondentů by se vyjádřilo proti rozdělení federace.
Průzkum si všímal i toho, kdo jsou zastánci či odpůrci dělení Československa z hlediska velikosti bydliště či vzdělání. Z průzkumu vyplynulo, že v České republice považovali v listopadu 1992 rozdělení federace za nutné spíše obyvatelé měst s více než 100.000 obyvateli (dvě třetiny z nich) a zejména Prahy (téměř tři čtvrtiny). Převažovali mezi nimi obyvatelé se středoškolským a s vysokoškolským vzděláním. Mezi dotázanými v ČR zastávali tento názor spíše občané mladší 29 let (57 procent) než lidé starší 60 let (36 procent). Na Slovensku naopak lidé středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní nepovažovali rozdělení federace za nutné.[66]

Po rozdělení Československa na dva nové státy však průzkumy veřejného mínění žádnou euforii nezaznamenaly. V únoru 1993 si totiž téměř polovina občanů bývalé ČSFR myslela, že rozdělení federace neprospělo žádné z obou republik. Tento názor zastávalo 45% občanů České republiky a 37% občanů Slovenské republiky, opačný názor zastávalo devět procent občanů ČR a SR.[67] České republice prospělo rozdělení ČSFR podle tohoto průzkumu názoru 25% dotázaných, z toho tento názor zastávalo 29% občanů ČR a 13% občanů SR. Slovensku prospělo rozdělení státu podle tří procent dotázaných, ve Slovenské republice zastává tento názor sedm procent občanů, v České republice dvě procenta občanů.

Tři roky po rozdělení federace pak více než čtvrtina (25,6 procenta) dospělých občanů Slovenska tvrdila, že "byli od začátku proti rozdělení ČSFR a dodneška se s ním nesmířili".[68] Koncem roku 1994 zastávalo tento názor 28,4 procenta obyvatel Slovenské republiky. 26,7 procenta z reprezentativního vzorku 1004 respondentů bylo původně proti rozdělení společného státu, ale už se s ním smířili. V roce 1994 to bylo 27,8 procent. Jen 29,3 procent tázaných uvádí, že byli od začátku pro rozdělení. Z nich se nyní 8,4 procenta domnívá, že to byl chybný krok. Zhruba stejný výsledek uváděl loňský průzkum. Srovnání s údaji z prosince 1994 dále ukazuje, že proti

65 ČSTK, *V případném referendu v ČR by převládl názor pro rozdělení ČSFR*. Zveřejněno 26. 11. 1992. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009
66 ČSTK, *Názor o nutnosti rozdělení federace převládá spíše v Čechách*. Zveřejněno 26. 11. 1992. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009
67 ČTK, *Téměř polovina občanů ČR a SR nesouhlasí s rozpadem ČSFR*. Zveřejněno 2. 4. 1993. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009
68 ČTK, *Názory na rozdělení ČSFR zhruba stejné jako před rokem*. Zveřejněno 29. 12. 1995. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

roku 1994 se mírně zvýšil podíl lidí, kteří byli původně proti rozdělení, ale v roce 1995 je pokládali za správné (z 10,7 procent na 13 procent).[69]

5.2. Hraniční přechody a celnice vznikly okamžitě

První změny pro život obyvatel bývalého Československa nastaly okamžitě po rozdělení. 1. ledna 1993 byl ještě den pracovního klidu, (a zdánlivý klid panoval i na nové státní hranici) ale hned o den později začal na hranicích ruch. 2. ledna začala na české straně výstavba kontrolních stanovišť, která zahájila činnost 4. ledna, od 1. února přistoupila ke stejnému kroku i slovenská strana. Šlo však jen o kontrolu zboží a nikoli osob. Ke změně situace došlo o půl roku později. Nejprve začaly české celní orgány namátkově kontrolovat procházející osoby, během léta pak byla na hranicích zřízena normální pasová kontrola české cizinecké policie, slovenská strana pak přistoupila ke stejnému kroku o rok později. [70]

Cestující se podrobovali kontrolám na třinácti silničních a sedmi železničních přechodech. Byly to silniční přechody Břeclav - Kúty, Lanžhot - Kúty, Hodonín - Holíč, Sudoměřice - Skalica, Velká nad Veličkou - Vrbovce, Velká nad Veličkou - Myjava, Strání - Moravské Lieskové, Starý Hrozenkov - Drietoma, Bylnice - Horné Srnie, Střelná - Lysá pod Makytou, Horní Bečva - Makov, Velké Karlovice - Makov, Mosty u Jablunkova - Svrčinovec.
U železnice se jednalo o přechody Mosty u Jablunkova - Čadca, Horní Lideč - Lúky pod Makytou, Lanžhot - Kúty, Vrbovce - Myjava, Vlárský průsmyk - Nemšová, Sudoměřice na Moravě - Skalica na Slovensku a Hodonín - Holíč.[71]

Podle mezivládní dohody mezi Českou republikou a Slovenskou republikou nepotřebovali obyvatelé bývalého Československa k překročení nové hranice cestovní pas, ale stačil jim jen občanský průkaz. Navíc mohli tito obyvatelé překračovat hranici mezi Českem a Slovenskem na kterémkoli místě. To se však netýkalo občanů jiných zemí. Ti mohli překračovat česko – slovenskou hranici pouze na oficiálních hraničních přechodech.

Právě při cestování z mezi východní a západní částí bývalé federace byly změny nejviditelnější. Místa na silnicích i na železničních stanicích obsadila cizinecká policie a k sousedům na

69 ČTK, *Názory na rozdělení ČSFR zhruba stejné jako před rokem*. Zveřejněno 29. 12. 1995. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009
70 RYCHLÍKOVÁ Magdaléna in RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 430
71 ČTK *Na hraničních přechodech mezi ČR a SR budou namátkové kontroly*. Zveřejněno 30. 12. 1992. Převzato z www.ctk.cz dne 10.12. 2009

Slovensko (nyní už do nového samostatného státu) mohli lidé napříště jen s cestovním pasem nebo občanským průkazem. V souvislosti s hraničními kontrolami se ukázala podstatná mezera v dohodě mezi Českem a Slovenskem, která se odrazila právě především v pohraničních oblastech. Smlouva totiž nepamatovala na děti do 15 let, které nemají vlastní občanský průkaz a zpravidla neměly ani cestovní pas. Překročení hranic bylo možné jen tehdy, byly-li děti zapsány do občanského průkazu nebo cestovního pasu rodičů, nebo byl-li jim vystaven vlastní cestovní pas. Pro děti v pohraničních oblastech, které byly zvyklé pohybovat se volně, to znamenalo znemožnění svobodného pohybu. Znemožněné byly i hromadné školní akce (např. do té doby běžné návštěvy slovenských dětí v zoologické zahradě v Hodoníně, návštěvy plaveckého stadionu v Hodoníně, výlety českých dětí do Trenčína či Nového Mesta nad Váhom, výměnné družební akce škol apod.). S dětmi nemohli cestovat do druhé republiky ani prarodiče a jiní příbuzní, popřípadě známí.[72]

Zatímco pro lidi z vnitrozemí Čech či Moravy nemusel mít vznik nové státní hranice žádný praktický význam, který by nějakým závažným způsobem ovlivnil jejich životy, mnohem citelněji se (alespoň podle mé hypotézy, kterou měla prověřit tato diplomová práce) dotknul lidí, kteří bydlí v bezprostřední blízkosti hranice.

5.3. Ohlasy v tisku

Poměrně překvapivý je fakt, že si místní tisk - Slovácké noviny, týdeník okresu Uherské Hradiště, tedy míst, která těsně přiléhají k nové česko-slovenské hranici, rozdělení Československa hned počátkem roku 1993 příliš nevšímá. Ve svých prvních číslech, která vyšla v lednu roku 1993, příliš mnoho článků, které by se nějak věnovaly problémům lidí s novou hranicí není. O tom, že se před několika dny rozdělilo Československo, píše zpočátku jen několik pisatelů v rubrice Dopisy, názory, stanoviska[73]. Tito čtenáři však spíše než o nějakých problémech, které by jim nová hranice přinášela, vyslovují novému státu přání všeho nejlepšího, či se zamýšlejí nad jeho minulostí či budoucností.

Redakční články se věnují tradičním komunálním problémům, místní kultuře či regionálnímu sportu. Pokud už tento týdeník píše v nějaké souvislosti o novém státu, věnuje se spíše makroekonomickým věcem. Příkladem může být hlavní článek z 10. února Klaus vyhrál vysoko

72 RYCHLÍKOVÁ Magdaléna in RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 430

73 Například krátký dopis s názvem Spějme dál od Ivony Konečné – Slovácko, číslo 2, ročník 4 ze 13. ledna 1993, str. 2, Jaká bude třetí republika od Josefa Lukeše - Slovácko, číslo 3, ročník 4 z 20. ledna 1993, str. 2 aj

na body[74]. Tento článek se věnuje měnové reformě a výměně federálních peněz za české koruny a jwho hlavním sdělením je, že na spořitelnách v okresu Uherské Hradiště proběhla výměna peněz bez problémů.

Tento týdeník si před polovinou února však začíná všímat i kuriozit, které dělení společného státu doprovázelo. Upozorňují například na případ jednoho z obyvatel ze Strání-Květné, jehož dům rozdělila nová hranice na dvě poloviny. Tento člověk například odebíral elektřinu ze slovenské strany a plyn z Moravy.[75] Týdeník si ve stejném článku všímá i kuriózního cestování občanů ze slovenské obce Vrbovce do zaměstnání na Myjavě. Ti musí celkem čtyřikrát denně překročit státní hranici, ačkoli jedou „ze Slovenska na Slovensko“. Poprvé je to v autobuse mezi obcí a železniční stanicí Vrbovce, která leží na moravské straně v katastru obce Javorník, a podruhé pak cestou ve vlaku chvíli po odjezdu. Stejným způsobem pak tito lidé překračují hranici při cestě domů.

Brzy si však začaly Slovácké noviny všímat i konkrétních dopadů nové hranice na život lidí v regionu. Článek ze 17. února upozorňuje obyvatele, že při cestách vlakem na Slovensko je třeba nechat proclít před odjezdem své zavazadlo (netýkalo se to však věcí určených k osobní potřebě cestujícího).[76] V polovině dubna pak Slovácké noviny informují o tom, že je matrika v Uherském Hradišti doslova zahlcena žádostmi lidí, kteří si vyřizují české občanství. Místní matrikářka pak v novinách například vysvětluje jaké podmínky musí splnit žadatel o české občanství či jak se vyvázat z občanství slovenského.[77]

Na stránky novin začínají pronikat i dopravní problémy, které souvisejí s novou hranicí – o velikonocích totiž nastaly na nových česko – slovenských přechodech dopravní zácpy a auta pak stála přes celý Starý Hrozenkov. Místní starosta se dokonce pohrozil, že pokud se situace nezmění, zablokují místní obyvatelé hraniční přechod.[78]

74 In Slovácké noviny, číslo 6, ročník 4 z 10. 2. 1993, str 1
75 Kuriozity na hranicích in Slovácké noviny, číslo 6, ročník 4 z 10. 2. 1993, str 1
76 Jak cestovat vlakem na Slovensko? In Slovácké noviny, číslo 7, ročník 4 ze 17. 2. 1993, str 3
77 Volba občanství České republiky In Slovácké noviny, číslo 15, ročník 4 z 15. 4. 1993, str 3
78 Co jsme prožili In Slovácké noviny, číslo 16, ročník 4 ze 21. 4. 1993, str 1

6. Jak vnímali a vnímají rozdělení lidé u hranice

Pro svou diplomovou práci jsem se rozhodl hledat narátory ve vesnicích okresu Hodonín a Uherské Hradiště, které těsně přiléhají ke Slovensku. Hranice mezi Českou republikou a Slovenskem vede v těchto místech převážně po vrcholcích Bílých Karpat. Nejvyšší horou tohoto pohoří je Velká Javořina s výškou 970 metrů nad mořem a tak mají vesnice přiléhající ke slovenské hranici velmi často podhorský až horský ráz.

Pro potřeby mé diplomové práce se mi tyto dva okresy jevily jako vhodné už z toho důvodu, že ji tvoří oblast Moravského Slovácka. Tedy území, které má z národopisného hlediska ke Slovensku velmi blízko a kde se místní nářečí často více podobná slovenštině, než češtině. Tímto nářečím pak mluví především starší obyvatelé zdejších vesnic. To se projevilo i v této diplomové práci. V zájmu zachování autenticity vyprávění narátorů jsem jejich řeč při přepisech nijak neupravoval, pouze u zcela neobvyklých místních výrazů jsem český ekvivalent slova uvedl v poznámce pod čarou.

Při hledání vhodných narátorů jsem se z počátku zaměřil na nejstarší generaci, jejíž příslušníci si ještě mohou z dětství pamatovat první rozdělení Československa v roce 1939. Na opačném pólu jsem pak uskutečnil i rozhovory s pětačtyřicetiletým narátorem, tedy s příslušníkem generace, která v době dělení Československa teprve vstupovala do aktivního života.

Jelikož jde o kvalitativní výzkum, nebylo cílem této práce vytvořit reprezentativní vzorek. Závěry z tohoto výzkumu lze proto vztahovat pouze na zkoumané osoby, byť jsou některé odpovědi narátorů téměř shodné a přispívají k hypotéze, že podobné pocity (například zbytečnost

dělení Československa) má mnohem více lidí. V možnostech a rozsahu této diplomové práce však nebylo možné tuto hypotézu potvrdit.

Zatímco na většinu narátorů jsem se dostal metodou "snowball sampling" kdy mne lidé z Moravského Slovácka, ať už mnou zpovídaní narátoři, či jen oslovení lidé odkazovali na další vhodné osoby regionu. U jednoho z narátorů tomu bylo jinak. Na jméno Martina Kružici jsem narazil při pročítání dobového tisku z doby dělení Československa, kdy zastával funkci starosty obce Javorník, která měla problém s osadou U Sabotů. Tato osada spadala úředně do katastru obce Javorník, ovšem žili v ní převážně Slováci, kteří usilovali o připojení ke Slovensku. Proto si cením toho, že součástí této diplomové práce je i rozhovor s Martinem Kružicou (narozen 1935), který v době dělení Československa i těsně po něm musel čelit emocím místních lidí, které byly v Javorníku (a především v osadě U Sabotů) patrně mnohem silnější než jinde.
Dalšími narátory se stali bývalí dělníci Josef Špaček a Jan Holeš z Nové Lhoty (oba narozeni v roce 1930), živnostník Stanislav Kotásek z Velké nad Veličkou (ročník 1930), učitelka Božena Trtková z Žítkové (narozena 1944) a zaměstnanec v autodopravě Jiří Vajčner ze Strážnice (narozen 1966).
Po předchozím studiu literatury, která se týkala rozdělení nejenom rozdělení Československa, ale historie česko - slovenských vztahů vůbec, regionálních novin, obecních kronik i archivu zpravodajství ČTK, jsem další data pro tuto diplomovou práci sbíral formou individuálních rozhovorů s jednotlivými narátory. Rozhovory jsem si nahrával na digitální záznamník, posléze je přepsal, abych je mohl později analyzovat a interpretovat.
S každým z narátorů jsem vedl dva rozhovory[79]. V prvním rozhovoru jsem nechal narátory povídat a hovor jsem usměrňoval jen mírně, pokud narátorovo vyprávění odběhlo zcela od původního tématu a dlouho se nevracelo zpět. I tak jsem v rozhovorech narátory v rámci budování důvěry příliš často nepřerušoval. Pro pozdější potřeby interpretace rozhovorů jsem však některé pasáže interview nepřepisoval, protože se často týkaly kupříkladu počasí, současných zdravotních potíží narátorů či televizního programu. To se týkalo především nejstarších narátorů, kterým bylo v době vzniku rozhovoru přes osmdesát let a schůzku se mnou brali i jako společenskou událost a příležitost si popovídat. Zde musím poznamenat, že jsem prakticky u všech narátorů musel vyvinout značné úsilí k tomu, aby mezi narátorem a mnou vznikla důvěra. To se mi nakonec podařilo, protože jsem poté po obšírném vysvětlení metodiky a cílů této diplomové práce získal od všech narátorů písemný souhlas s použitím jejich vyprávění

79 Výjimkou je Martin Kružica a Jiří Vajčner – druhá návštěva se kvůli jejich zaneprázdnění v plánovaném termínu nemohla uskutečnit. Oba mi však doplňující otázky zodpověděli alespoň telefonicky.

do mé diplomové práce i jejich písemný písemný souhlas ke zpracování a zpřístupnění jejich osobních a citlivých údajů ve smyslu zákona č. 101/2000 sbírky. Jedinou výjimkou je osmdesátiletý Josef Špaček, který mi však tento souhlas udělil ústně s odvoláním na to, že kvůli špatnému zraku nechce a nemůže mnou připravenou smlouvu číst. Nahrávka se souhlasem Josefa Špačka je přílohou této diplomové práce.
To, že se mi podařilo souhlas narátorů získat, hodnotím jako úspěch, protože z počátku nikdo z narátorů nejevil ochotu "smlouvu o poskytnutí práv" podepsat. Podle mého názoru je cenné to, že díky uděleným souhlasům nebylo třeba narátory v této diplomové práci nijak anonymizovat.

Pro každého z narátorů jsem měl při první schůzce připravený téměř stejný okruh otázek, který se týkal jeho dětství (u nejstarších narátorů to byly i vzpomínky na německou okupaci i rozdělení Československa) a životní kariéry. Jádrem rozhovoru však byla nedaleká slovenská hranice. S narátory jsem proto mluvil o jejich cestách na Slovensko, o vzpomínkách na dělení státu, dopadech rozdělení republiky na jejich každodenní život, problémech, které jim přinesla nová hranice i o sousedských vztazích se Slováky. Ačkoli byly jádrem tohoto výzkumu česko-slovenské vztahy poblíž slovenské hranice, věnuji se na počátku praktické části této práce z části i životním kariérám jednotlivých narátorů, byť jejich životní příběh s česko-slovenskými vztahy přímo nesouvisí. Podle mého názoru však poznání prostředí, ze kterého narátor vycházel, pomůže k lepšímu pochopení jeho postojů v době dělení Československa i v pozdějších letech.

Při druhém rozhovoru s narátorem jsem měl už pro každého narátora připraveny jiné otázky, které vyvstaly z našeho prvního rozhovoru. Některé otázky jsem pak při druhém rozhovoru pokládal opatrně znovu, abych se ujistil, jestli si narátor nevzpomene ještě na něco důležitého, co při první návštěvě nezaznělo. U některých narátorů jsem se sice nedozvěděl nic, co by už v přechozím rozhovoru nezaznělo, ale na druhou stranu se mi to velmi osvědčilo například u Stanislava Kotáska z Velké nad Veličkou, který si teprve při druhém rozhovoru vzpomněl na to, že rozdělení republiky mělo velmi negativní vliv na úspěšnost jeho podnikání, protože rozdělením Československa přišel o část zákazníků.

6.1. Život na Horňácku

Při sběru informací pro tuto diplomovou práci jsem značnou část času věnoval Horňácku, což je horská část Moravského Slovácka s centrem ve Velké nad Veličkou.
Dva mí narátoři navíc pocházejí z Nové Lhoty, což je s (484 výškovými metry nad mořem)

nejvýše položená obec na celém Horňácku, která leží jen pár stovek metrů od slovenské hranice. Z pohledu z českého vnitrozemí je Nová Lhota „na konci civilizace“. Vede do ní totiž jediná silnice, která sice pokračuje i za obcí do slovenské Staré Turé, ale poblíž hranice se mění v neudržovanou, nedostavěnou cestu, kterou před několika lety poškodily povodně, část cesty se sesunula a od té doby ji nikdo neopravil.

Silnice se začala stavět v osmdesátých letech, ale nikdy nebyla dokončena. “*Měla to být taková spojnice vlastně. To stavěly Dopravné stavby Nitra a mělo to být obrovské dílo. Je to je opravdu sedm osm kilometrů cesty, která opravdu má parametry dvojky, je sedm metrů široká. Ale teď už je to zarostlé náletem a obrovsky to trpí. Autem se přes tu cestu dostanete, s autobusem už ne. S tím, že než jsme vstoupili do schengenského prostoru, tak tam byly závory, v místě hranice to bylo uzavřené. Tady dole je budova celní policie, nebo cizinecké policie, takže do roku 2007 tu byli policajti a hlídali tu hranici. Pak to všechno skončilo, závory se sundaly a je to průjezdné*,“ řekl starosta Nové Lhoty Antonín Okénka[80]. A dodal, že v době před rozdělením republiky využíval tuto neoficiální cestu často. „*My jsme dříve jezdili normálně na Slovensko nakupovat, na koupaliště a tak dále. Otec tam měl spoustu kamarádů nebo má. Tak jsme tam za nimi jezdili a pak to přestalo. Když se udělala normální hranica a závora, tak to bylo neprůjezdné,*“[81] řekl starosta Okénka s tím, že v době konání tradiční slavnosti česko-slovenské vzájemnosti na vrchu Javořina, musel žádat policii o výjimku, aby mohli lidé při oslavách volně přecházet hranici.

80 Archiv autora, rozhovor se starostou Nové Lhoty Antonínem Okénkou vedl Miloslav Janík
81 Archiv autora, rozhovor se starostou Nové Lhoty Antonínem Okénkou vedl Miloslav Janík

To, že je nedokončená silnice do Staré Turé místním velkým problémem dokládá i to, že o ní mluvili všichni mnou oslovení lidé z Nové Lhoty. Neměli sice přesné informace o tom, kdy a proč byla stavba zastavena a zda se dokončí, ale hovořili o ní jako o ideální cestě na Slovensko, aby nemuseli kvůli nedostavěnému úseku cesty zbytečně jezdit přes Velkou nad Veličkou. „*To bylo myslím ještě za komunistů... se dohodli, že to spojijú zpátky a udělali tu novú silnicu... Ale ti Slováci to nechtěli povolit. Tož taky že se odtud jelo autem, tak se jednemu člověku jelo tam přes dvůr a dojelo se do Topoleckej takzvanej a z Topoleckej na Turú, na Starú Turú. A včíl se dohodli se Slovákama, aj okres aj toto, ... všeci sa dohodli, ta silnica je přerušená a je poškozená... ...všelijakým tým počasím. Tak ju mají opravit a Slováci ju majú odkade to skončilo, převést až na Starú Turú. Takže sa bude jezdit. A všeci si to chválijú, že když jel na Turú něco vyřizovat, nebo něco podobného, tak musel do Javorníka a na Myjavu a do kolečka. A tu to měl pár kilometrů.*“ [82]

Neudržovaná cesta mezi Novou Lhotou a Starou Turou v místě, kde ji poškodily povodně.

FOTO: MILOSLAV JANÍK

82 Archiv autora, rozhovor s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík

I Jana Holeše trápilo, že byla Nová Lhota pro autobusy už v době socialismu konečnou stanicí, kde se vozy jen otáčely. Pokud chtěli lidé z Nové Lhoty cestovat na Slovensko, museli si zajet a cestovat přes Velkou nad Veličkou a Myjavu. V sedmdesátých letech však svitla naděje na prodloužení bývalé lesní cesty do Staré Turé. „*Začalo se stavět myslím v sedmdesátém pátém roku... Slováci, teda ... ředitel té Chirany jaksi to chtěl propojit cestou, aby tam dostal pracovníky na Slovensko do té Chirany... ...I se to vyřídilo, aby se ta cesta spravila a udělala. Všechno se to udělalo. Jenom asi na Staré Turé asi tam byly nějaké neshody s dráhou. Tam zůstaly asi dva kilometry nedokončené a ostalo to už viset tak. Až se to rozdělilo a doposud to není dokončené. Je to jenom taková slepá cesta, ale dá se tam jezdit*.“[83] Podle Holeše by mělo dostavění cesty smysl i nyní, v době, kdy jsou Česká republika i Slovensko součástí schengenského prostoru a odpadla tedy nutnost kontroly na hranicích. „J*á si myslím, že kdyby byla vůle států a kdyby se domluvily, myslím, že by to prospělo i tady té obci. A prospělo by to i na slovenské straně té Staré Turé. Za jedno by to byla bližší trasa. To je celkem asi deset kilometrů do té Staré Turé. A když jedeme tak na okolo do Velké a na Myjavu tak je to asi 20 kilometrů. To je jednou tolik.*“[84]

Celý region Horňácka je na rozdíl od nížinatých částí Moravského Slovácka poměrně chudý. Lidé se zde tradičně živili zemědělstvím, případně prací v lese, teprve v 60. letech dvacátého století se zde ve Velké nad Veličkou otevírá kordárna, továrna, která vyrábí technické tkaniny do pneumatik a nabízí práci lidem z Horňácka i ze Slovenska.
„*My jsem žili zemědělstvím, měli jsme pět hektarů půdy. Moji rodiče měli. A tak to... tož na obživu to nebylo, akorát teda nějaký dobytek se choval, teda nějaké to prase se chovalo. A ovce se chovaly a tak. A páslo se to všechno tady*[85],“ říká Jan Holeš. Podle něj bylo v dobách před postavením kordárny velmi těžké nějakou práci nastálo získat. I z vyprávění svých rodičů ví, že v době první republiky zde převažovaly sezónní práce a lidé museli za prací i vyjíždět. Holeš si vzpomíná, že lidé z vesnice jezdívali před druhou světovou válkou pracovat často do Rakouska, ti kteří zůstávali se nechávali najímat na práci, která souvisela s obděláváním řepy a příležitostnými pracemi kolem žní. Určitou obživu lidem poskytovaly i místní lesy, kde se lidé nechávali příležitostně najímat na výsadbu nových stromků, či jako dřevorubci. „*Nebo se dělaly takové zemědělské potřebnosti jako náčiní jako hrábě, vidle, takovéto věci. Tady se uživil jedině akorát jeden kolář a jeden kovář pro tu vesnici a bylo tu myslím tak... já vím ..z padesát, možná*

83 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
84 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
85 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík

i sto párů koní. Tak dvě stě koní.[86]

Osmdesátiletý Jan Holeš prošel mnoho zaměstnání, pracovat začal už ve čtrnácti letech, hned po ukončení základní školy, protože se nedostal do žádného učení. Pracoval postupně zhruba pět let v místním lese, poté přešel do lépe placeného stavebnictví. Holeš se oženil už v roce 1951 ve svých jednadvaceti letech. Aby dokázal uživil sebe i svou novou rodinu, začal také dojíždět za prací do dolů na Ostravsku. *„Po tem 48. roku, že se zakládaly družstva, tak to už byl problém, a těch mladých lidí chtěli dostat do teho družstva, aby měli tam pracovní síly, jenomže to málo platili a já už jsem... brzy jsem se ženil... v 51 roku ... a už jsem měl jedno dítě a už jsem se do toho družstva bál jít, protože bych se neuživil v tom družstvu. Ty začátky byly hrozné. No a tak se to vykoumalo tak, že jsem šel do dolů. A doly byly teda jako přednější ještě před zemědělstvím,*“ vzpomíná Holeš.[87] Práce v ostravských dolech pak zanechal až v roce 1963, kdy nastoupil do kordárny ve Velké nad Veličkou, kde byl až do důchodu.

Narátor Stanislav Kotásek pochází z Velké nad Veličkou z živnostenské rodiny. Jeho otec vlastnil před druhou světovou válkou ve Velké nad Veličkou hospodu a také řeznictví. Po nástupu komunismu ale o tuto živnost přišli a všichni z jeho rodiny si museli hledat nové zaměstnání. „*Do čtyřicátého devátého roku jsem pracoval doma a potom už začaly prostě ty národní podniky a tak. V tom řeznictví už jsme neporáželi, otec jenom prodával. Už to byla jenom prodejna. Prodejna masny, takže byl zaměstnanec masny. No a já jsem začal dělat do masny. Do Ostrohu. To jsem měl před vojnou, takže jsem tam vlastně dva roky pracoval,“*[88] vzpomíná Kotásek, který se v pozdějších letech živil především jako prodavač.

86 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
87 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
88 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík

6.2. Život na samotě na Kopanicích

Jednu z narátorek Boženu Trtkovou jsem našel ve vesnici s názvem Žítková,což je malá horská obec těsně přiléhající ke Slovensku.

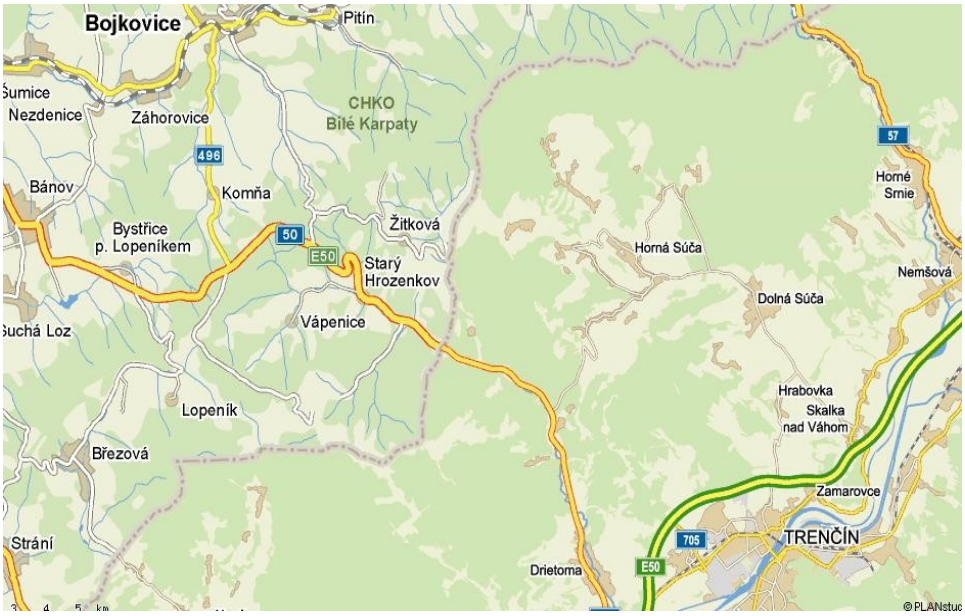

Do této vesnice nedaleko Starého Hrozenkova vede jediná úzká asfaltová cesta, která v obci končí. Elektřina byla v Žítkové zavedena teprve po 2. světové válce a dokonce až v roce 1950 začal do Žítkové zajíždět pravidelně i autobus. Obyvatelé této obce byli proto v době před druhou světovou válkou i krátce po ní spíše napojeni na slovenskou než moravskou stranu. Na Slovensko se dostali po pár set metrech chůze po polní cestě. "Protože až do roku 1948 nebyla v obci zavedena elektřina, zpracovávalo se obilí v žentourech, poháněných voly, kteří chodili v kruhu. Plevy byly odstraňovány v obdobně poháněných fukarech. Černá mouka a šrot pro dobytek se mlel v tzv. mlýnci, poháněném lidskou silou - nohama. Až později, na povozech tažených voly, zaváželi hospodáři obilí do mlýna v Melčicích za Trenčín nebo do Vinice, odkud získávali hladkou mouku, z níž se pekl chleba."[89]

Sama Božena Trtková vyrostla na samotě, která je asi půl hodiny vzdálená od centra obce Žítková. Bydlí v domě ve stráni, která je otevřena směrem na východ, na hřebeni protějšího kopce je pak slovenská hranice. Oficiální hraniční přechod je až ve Starém Hrozenkově, ale z Žítkové a jejího okolí vede na Slovensko několik polních cest. Styky mezi obyvateli nejbližších samot, osad a vesnic zde byly velmi intenzivní *„My tu bydlíme na pomezí, na slovenskou hranici to máme pět minut a já si pamatuju od samého děcka, co jsem brala rozum, tatínek mě brával na*

89 Oficiální internetové stránky obce Žítková, http://www.zitkova.cz/informace-o-obci/historie/, převzato dne 1.3.2010

slovenskou stranu za přáteli a bral mě i na moravskou stranu. To ať si přebere kdo chce jak chce. Když jsem došli na Slovensko k přátelům, nejbližší vesnice od nás je Horná Súča a k ní patří osada Stehlíkovce a Vlčí Vrch. My jsme nejčastěji chodívali na ten Vlčí Vrch po těch chaloupkách. Otec mne tam brával. Otec tam chodíval dycky za těmi sedláky, hospodáři, buď koupit kozu, nebo vyměnit krávu. Tak si vypomáhali navzájem," [90] vzpomíná Božena Trková, která je nyní v důchodu, ale dlouhá léta učila na základní škole v nedalekém Starém Hrozenkově.

Narátorka se narodila rok před koncem druhé světové války a tak vychází z vyprávění svých rodičů, podle kterých byly vztahy mezi Čechy a Slováky v tomto kraji dobré i před válkou. *„Takže od mých 4 let ti rodiče mne všade brali. Já jsem byla dost vnímavá, všeho jsem si všímala. Došli jsme na ten Vlčí Vrch, velmi srdeční lidé, ale svérázní teda... ...Velmi svérázní, třeba jsme byli ve čtyřech chalupách. V jedné tatínek vyjednával kozu, v druhé zaměnit osivo, třeba rež*[91]*, za pšenici. Vždycky se tam šlo vyjednávat něco, co souviselo se zemědělstvím. V jedné chalupě mě nabídli polívku, v druhé buchty, když jsem prošli čtyři chalupy, všude nám nabízeli něco k jídlu a pití. Mě jako děcku vždycky něco. Já už jsem potom žduchala*[92] *do tatínka, že už nic nemožu, mně to lezlo krkem. To bylo na slovenské straně. Takže jsem si tam získali celkem hodně přátel. Těch lidí jsem si považovala, ale podotýkám, že byli svérázní."* [93]

Ačkoli je to z Žítkové a z okolních samot mnohem blíže do slovenských vesnic, než do moravských, na příliš časté cesty, s výjimkou návštěv sousedů, si narátorka ze svého dětství nevzpomíná. *„Peněz nebylo, ničeho, tak jsme natrhali malin a chodili do toho Pitína osm kilometrů pěšky. Na Vlčí vrch 2 kilometry, do Pitína osm. Tatínek, maminka, šli jsme osm kilometrů do Pitína, protože na moravské straně bylo vyřizování na obci v Pitíně. Nebo do Bojkovic se jelo. Ty úřední věci a nákupy jsme provozovali na moravské straně. Nevím proč. Na Slováky chodili akorát mlít obilí a handlovat ty zemědělské věci."*[94]

Kopanice jsou stejně jako Horňácko velmi chudý region, byť mají oproti Horňácku výhodu v tom, že nedaleko leží několik měst s významnými továrnami – například Uherský Brod či Bojkovice na straně moravské, nebo Trenčín na straně slovenské. Problémem tohoto regionu však byla veřejná doprava. Ta podle narátorky prakticky neexistovala. Lidem ze Žítkové proto nezbývalo než k vyřízení potřebných záležitostí chodit pěšky do osm kilometrů vzdáleného Pitína, nebo pět kilometrů na druhou stranu do Starého Hrozenkova. Automobil měl v té době

90 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
91 Nářečně žito
92 Nářečně strkala
93 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
94 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík

jen málokdo a chůze v kopcovitém terénu byla velmi náročná. I proto, že se ve zdejším kraji drží sníh dlouho do jarních měsíců. *„Já jsem nastoupila ve čtrnácti na gymnázku do Brodu, dalo se jezdit z vrchu ze Žítkové, tam několik spojů za den jezdilo. První spoj jezdil ráno v pět, pak jezdil nevím kdy, třeba až o sedmi, to už bylo pro mě pozdě, tak jsem chodila na ten pátý autobus. Vstala jsem ráno o půl čtvrté, ve čtyři jsem vyrazila tak, abych za deset minut pět už byla na vrchu na Žítkové. Tak jsem to vydržela slovy pět dní. Po pěti dnech říkám mamince – já to nevydržím – ráno o půl čtvrté vstávám, večer o šesti jsem dojela, než jsem došla dom, bylo sedm, totálně unavená, že jo... po té cestě. Tak mi maminka potom našla bydlení. Tak protože tu nebyla doprava, všichni mladí jsme odsáď z té dřiny utekli. Buď do škol někde, nebo do učení. Tak většinou ti mladí šli do Zlína do Svitu, nebo do nějakých strojíren nebo do Otrokovic, do Brna. Prostě do měst, do vesnic za prací,“* [95] vzpomíná Trtková.

6.3. Protektorát a pašování

Při vyhledávání vhodných narátorů pro tento výzkum jsem cíleně hledal lidi z blízkosti hranice, kteří si díky svému věku mohou pamatovat i první dělení Československa v roce 1939 a následně protektorát, kvůli kterému vznikla v Bílých Karpatech nová státní hranice. Jedním z těch, kdo si na protektorát pamatuje, je i Jan Holeš. *„Samozřejmě protektorát si pamatuju velmi dobře, 15. březen 1939, no tak celkem toto už celé si velmi dobře pamatuju. Já jsem byl jako kluk velmi překvapený. Ti rodiče možná nebyli ani tolik překvapení. Já jsem to jako dítě, jako dítě teda bral, poněvadž jsem viděl vojáky, teda cizí vojáky, tedy oblečené tady. Tehdy napadlo hodně sněhu, toho 15. března, když to ta moc myslím přijela ... no po kolena bylo sněhu, když sem tehdy přijeli.*[96]*“* říká Holeš, který si vzpomíná na to, jak němečtí vojáci jezdili za starostou na obecní úřad, postupně obsazovali obecní budovy a hledali ubytování. Podle Holeše také kvůli nově zřízené hranici ustaly čilé styky mezi známými na obou stranách hranice. *„Moji rodiče měli tam hodně známých, kamarádů a tak. A oni se navštěvovali ještě za té první republiky, když jsem byl... já vím... do toho třicátého devátého roku. To tam byli známí a tak se tam chodilo. A Slováci chodili hodně sem také. To se hodně navštěvovalo. Pak, přes ten protektorát to teda ustalo, to bylo šest let. To byla hrozně hlídaná hranice za toho protektorátu. To nesměl nikdo ani přejít. To byla hodně hlídaná hranice, protože tu byli vlastně němečtí vojáci a ti to hlídali.“*[97] Podrobně píše o možnostech cestování mezi protektorátem a Slovenským štátem historik Rychlík, který uvádí i konkrétní předpisy a okolnosti, za kterých mohli lidé z obou stran pomezí překračovat

95 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
96 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
97 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík

hranici.[98] V praxi byl v době druhé světové války přeshraniční pohyb osob minimální.

Na příjezd německých vojáků po zřízení protektorátu si vzpomíná i Josef Špaček z Nové Lhoty, byť si už nepamatuje datum. *„To bylo v únoru, nebo březnu. Tak dojeli sem a obec musela vyklidit školu, aby se měli momentálně kde usadit. A tak to trvalo týden, nebo čtrnáct dní. A potom zjistili, že tu někdo má ložnici a má kuchyni. Nebo má obývák. Tak to letěli zajistit a ten člověk je tam musel nechat ubytovat.*“ [99]

Také zhruba stejně starý Stanislav Kotásek z nedaleké Velké nad Veličkou má obdobné vzpomínky na protektorát. „*No tak stála tady taky hranice, že, no a došli sem němečtí financi.. to všecko prostě.. ne že by to bylo obsazené, ale oni chodili prostě jako do stráže na tu čáru. Oni byli ubytovaní jednak po lidech tady v dědině, a jednak .. měli .. na Vápenkách tam měli aji nějakú ubytovnu. No a tak to tady hlídali tu hranicu. Ale přestože to hlídali, tož... spousta jako věcí se pašovala, nebo se převáděli jako ti lidi do zahraničí... ...Tož co se pašovalo? Všecko, co se dalo pašovat. Potraviny, dobytek. Spíš ze Slovenska sem, protože tam oni neměli lístkový systém, nebo tak jak bylo u nás. Tam oni měli takový... dá se říct relativní blahobyt oproti nám.* “[100] Podrobně píše o rozdílech života v době války Gebhart s Kuklíkem[101].

Narátor Kotásek zmínil pašování lidí, zboží nebo zvířat v době protektorátu. To bylo téma, které spontánně zmínili všichni mnou oslovení narátoři. Pašování přes česko – slovenskou hranici totiž patřilo k místním obcím odjakživa a odrazilo se i v množství folklórních písní. „*No tož tady se pašovalo všelicos. Ti, co šili ty postroje, ti sedláři. No tak ti naši ludé to tam kupovali od nich a prevážali to na Slovensko. Tam nafasovali cigarety a zas jich prodávali tu. Od nás jezdili.... tu z této dědiny..... já nevím jestli i z druhých.... jezdili do Vídňa. Tam vozívali od rezníků.... tam byla potíž jako se stravú ve Vídni... tak tam vozívali salámy a takové věci a masa a tak dále. A tam zas kúpili zboží nějaké, nějaké plátno, nebo něco takového. Zas to dovezli sem nebo na Slovensko, zas to prodávali. To kolovalo furt dokola*,“[102] říká Špaček, který vzpomíná i na to, jak při jedné nepovedené pašerácké akci chytili Němci poblíž hranice několik koní a jednoho z nich svěřili do opatrování i jemu. Několik pašeráků, kteří v době protektorátu převáděli koně ze Slovenska na Moravu, se údajně při cestě zapovídalo a přistihli je němečtí vojáci. „*Dva Němci byli za nějakým keříčkem. Asi usnuli. Ale ti koně asi zafrkali nebo něco podobného, pročež*

98 RYCHLÍK, Jan. *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-081-5
99 Archiv autora, rozhovor s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík
100Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík
101 GEBHART, Jan a KUKLÍK,Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996.
102Archiv autora, rozhovor s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík

vyskočili z tam odtáď, tak chlapi museli pustit dobytek. A skočili do lesa pryč. A ti chlapi nevěděli, jestli mají dřív chytat ty koně, nebo tých pašeráků. (smích) No tak ty koně pochytali, dovedli je sem, tu je popichali[103] *po luďoch. Chceš, nechceš - tu máš, a musíš se o něho starat... ...A my se ráno probúzáme a kdosi klepe na okno. A ten velitel klepe na okno a křičí – Špaček, chceš kůň? A já povídám, ale jo. A tak nám ho tu nechal. Tož jako za krmení, za futro. Za opatrování. Ale když jsem na něm jezdil... my jsme nejezdili nějak divoko jako tam ti. No a tak jsme se o toho koňa starali.*[104]

Josef Špaček si vzpomíná také na další nepovedenou pašeráckou akci, při které finanční policie chytila místního pašeráka dobytka. Špaček o tom dokonce kdysi složil písničku, kterou se dodnes příležitostně zpívává[105]. „*Tady byl člověk, který byl specialista na hovězí dobytek. On dycky došel k nám a povídá: víte co se mě stalo, Špačku? Protože on byl potom zavřený v Hradišti, protože Němci ho chytli. On povídá - vyjdem z toho lesa, je tam tráva, budem pást – pásl jako krávu. Jeho chytili tam ti Němci a chtěli po něm, aby jim dal 30 tisíc za to. A když tento člověk tak chodil k nám, tak já jsem na něho složil písničku. A tu piesničku jsem tak zpíval tak, že ide Lhoťák, jak sa to u nás povídá, Lhoťan. A sem si povidal, to je takové drsné. Tak jsem to změnil a povidám Ide občan z Myjavy (on ju kúpil na Myjavě tu krávu), Ide občan z Myjavy, vede krávu za rohy, blíží sa ke hranici, chytili ho financi. Co to občan co robíš, že si to tak dovolíš. Tricet tisíc zaplatíš, nebo si jich odsedíš. Ty peníze neměl, tak ho zvázali a do Hradišťa odvezli. No..... a to je všecko. Já jsem mu ju potom tu piesničku kolikrát tak zazpíval, on sa s ňú potom chodil chválit a zpíval si ji sám.*[106]

O nečekaně rychle vniklé hranici a důsledcích pro obyvatele píše také obecní kronika Velké nad Veličkou. „Dne 16. března 1939 říšský kancléř Hitler na Pražském hradě podepsal třináct článků o protektorátu Čech a Moravy, které náleží na příště k území Velkoněmecké říše. Velká octla se tímto na hranicích slovenského státu. Ihned v březnu zřízen byl zde německý hlavní celní úřad. Přišli sem celníci čeští a říšští a konali službu na silnici k Vrbovcům a na nádraží. Naši čeští celní úředníci podléhali německému celnímu úřadu. Kromě celního úřadu v březnu bylo zde zřízeno německé komisařství, které vydávalo propustky pro blízký pohraniční styk se Slovenskem do vzdálenosti 10 až 15 km. Dne 15. července 1939 přestěhovalo se německé komisařství do Strážnice a téhož dne přemístěni byli též všichni čeští celníci a celý celní úřad

103 Nářečně rozmístili

104 Archiv autora, rozhovor s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík

105 Josef Špaček je svým skládáním písniček o regionu známý. Právě díky jeho písničkám o pašování jsem se o panu Špačkovi dozvěděl a později jej i vyhledal s žádostí, zda bych mohl jeho vyprávění použít v diplomové práci.

106Archiv autora, rozhovor s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík

převzali němečtí úředníci a úřad svůj přestěhovali z Velké do stanice Vrbovce," napsal kronikář[107] který zaznamenal i to, že brzy po 15. březnu 1939 začalo ve Velké nad Veličkou a jejím okolí německých celníků přibývat.
Někteří celníci (financi) mluvili plynně česky, což nabádalo naše lidi k opatrnosti. A tak ve Velké bylo zřízeno okresní celní komisařství Bezirkszollkommisariat a pro tento účel Němci postaven polodřevěný barák s několika místnostmi – naproti stávající měšťanské školy, kdež se úřadovalo až do (května) dubna 1945... ...Německých financů ve Velké a okolí bylo 150 až 200, jejich služba spočívala v hlídání hranic, dozor nad pašeráky ze Slovenska a na Slovensko, a vůbec pozorovati lid, jeho chování, smýšlení, okolí a pod[108].

Pašovalo se nejenom na Horňácku, ale i o několik kilometrů severněji na Kopanicích. Božena Trtková se však narodila až rok před koncem války a tak má vzpomínky na přeshraniční pašování v době německé okupace jen zprostředkované od svých rodičů. „*Ano, pašovalo se za války, to mě zas maminka vykládala i otec mi to vykládal. Takže.... můj otec tam šel kúpit voly, nevím jak na ně našetřil, a ty voly pašoval přes hranicu..... Financi tady chodili...., Němci po hranici. To hrozilo zastřelení.... ...Tak se pašovalo všecko. Dobytek, potraviny, kde co*."

Jako jeden z důvodů pašování uvádí Trtková všeobecný nedostatek potravin na protektorátním trhu kvůli odvodům na válečnou frontu. „*Takže jsme neměli vajíčko, neměli mouku, neměli nic. A handlovali to s těma Slovákama. Ti měli všecko. Takže dobytek se pašoval, potraviny, cigarety, kde co... co se dalo přes tu hranici. A když Němci někoho chytili, tak skončil v koncentračním táboře. Tady jedna tetina měla čtyři děcka, svobodná matka, ale tu zachránili. Půl roku byla zavřená ve Znojmě a potom ju ti němčouři pustili. A ta si dovedla kozu z Vlčího vrchu a kvůli té koze byla zavřená. Nebo nějakou maličkost, blbost. Já už vám nevím. Buď potravinu, nebo nějaké menší zvíře. To si nepamatuju. Takže za protektorátu hrozila kulka těm lidem. Koncentrák. Kdo měl štěstí se vrátil a kdo ne .... Tak to bylo*."[109]

6.4. Kontakty se Slovenskem - pracovní

Všichni oslovení narátoři mi potvrdili, že kontakty se Slovenskem a se Slováky byly pro ně v minulosti velmi intenzivní. Není ani divu, protože někteří z nich měli do nejbližší slovenské vesnice mnohem blíže než do vedlejší vesnice moravské. Sousedé na hranici se minulosti i často

107Publikováno na http://www.obecvelka.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17858&id=27415&p1=316, převzato dne 27. 2. 2010
108Publikováno na http://www.obecvelka.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17858&id=27415&p1=316, převzato dne 27. 2. 2010
109 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík

navštěvovali. „*No tak byli tam známí, anebo naše děvčata byly vdané na Slovensku. Na Myjavě, na Staré Turé. A tak se to míchalo. Tak to bylo takové pomíchané,*“[110] vzpomíná Holeš, který má pocit, že lidem u hranice nejdříve rozdělení republiky vadilo, ale později si na něj zvykli a obnovili styky. „*No tak lidé to nesnášeli nějak. V místech, když se to rozdělilo. Ani z jedné strany, ani z druhé strany. Poněvadž už jaksi... byli tak zvyklí, ale během času se na to zvyklo a jezdili, dostali se sem také, navštěvovali se.*“ [111]

Část lidí však na v době společného československého státu přejížděla (v té době ještě přirozeně nehlídanou) hranici kvůli zaměstnání. Především na Horňácku byla až do postavení kordárny ve Velké nad Veličkou o práci nouze. „*No na Slovensko se jezdívalo... ...hodně lidí, ale to až po válce. Už aj před válkou tam začali někteří dělat, protože tam se postavila nová fabrika – jako Slovenská armaturka Myjava, ale tenkrát se to jmenovalo nějak jinak. To se původně mělo stavět ve Velké, ale ve Velké k tomu nechtěli tenkrát dát to pole, nebo co. Tak se to postavilo na Myjavě. A někteří tam dokonce aji za toho protektorátu pracovali. Ale těch moc nebylo. Jestli jich bylo deset, nebo něco tak.*“[112] Brzy po rozdělení Československa v roce 1993 se však situace změnila a lidí, kteří by přejížděli denně hranici kvůli zaměstnání ubylo. „*Ti co tam dělali v té armaturce, tak ty první jako … vyšupli*[113]*, že když se to jako tam snižovalo. Na rozdíl tady od kordárny. Tady se furt Slováci drželi a ještě tam dělajú, i když teda ta kordárna dnes taky jako hapruje. Tam už není ani čtvrtina zaměstnanců jak tam byla. No a ti Slováci, tož né v také míře jak to bylo.. tam jezdijú.*“[114]

Kvůli nedostatku práce chodili lidé v době po druhé světové válce na Slovensko vypomáhat i se sezónními zemědělskými pracemi. „*Chodívali, aj my jsme tam chodili. Tam potom byly i za komunistů ty družstva a to všecko. Když to pobrali, to pole těm lidem za komunistů, co zlikvidovali, tak z toho udělali ty statky, nebo družstva, nebo i barsco*[115]*. A oni když to tam udělali, tak oni neměli lidí takových, tak my jsme tu chodili odsud tam na brigádu. Za obilí. Nebylo toho moc, ale zase jsem si koupili prasátko a mohli jsme si ho vychovat,*“[116] vzpomíná Špaček, který uvádí, že za jeden den práce při výpomoci na slovenských žních dostával třicet kilogramů obilí.

110 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
111 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
112 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík
113 Nářečně vyhodili
114 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík
115 Nářečně ledacos
116 Archiv autora, rozhovor s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík

Kvůli práci však přejížděli lidé hranici i z opačné strany – ze Slovenska. Vzpomíná na to Jiří Vajčner ze Strážnice, který byl v polovině osmdesátých let zaměstnaný na recepci tehdejšího nejluxusnějšího hotelu ve Strážnici – v Interhotelu Strážničan. „*V té době, v osmdesátém čtvrtém, hned po maturře jsem nastoupil do té recepce. A dá se říct, že tak pětadvacet procent, čtvrtina těch zaměstnanců byli Slováci. Tam převážně teda číšníci a v recepci. Tenkrát jsme to brali samozřejmě jinak. Byli jsme jeden jediný stát*,“[117] míní Vajčner, podle kterého jezdili slovenští zaměstnanci do Strážnice proto, že jiný luxusní hotel v té době v okolí neexistoval. Pokud tedy nechtěli číšníci z okolí pracovat v obyčejných restauracích, nebo se za prací stěhovat do Brna či Bratislavy, zamířili do Strážnice.

Zaměstnání u slovenských sousedů si hledali i lidé z moravských Kopanic. „*Ze Starého Hrozenkova jezdilo hodně lidí do zaměstnání do Trenčína, a ono to bylo i opačně. I Slováci jezdili někteří na Moravu, ale víc Češi jezdili na to Slovensko do toho Trenčína. Některé autobusové spoje financovala Autobusová doprava Trenčín a některé Uherský Brod nebo Uherské Hradiště. A teď po rozdělení státu nastal problém. Ty spoje nikdo nechtěl financovat. Moraváci to házeli Slovákům, Trenčínu – vy zaplatíte tyto spoje. Nemohli se domluvit . Tak některé ty spoje zrušili a byl velký problém s tou dopravou.*“[118]

Po vzniku samostatné Slovenské republiky se výrazně zvýšil počet lidí ze Slovenska, kteří denně přejížděli hranici a pracovali v České republice. Mohl za to především nerovnoměrný ekonomický vývoj obou států těsně po rozdělení. Například v roce 1996 byla na Hodonínsku míra nezaměstnanosti jen zhruba čtyřprocentní a hodonínský úřad práce registroval na tomto okrese téměř 2000 zaměstnaných slovenských občanů[119]. Jejich zaměstnávání bylo v té době jednoduché, protože občané Slovenské republiky nepotřebovali podle mezivládních dohod k práci v České republice pracovní povolení, které se u jiných cizinců vyžadovalo. Možnost pracovat v České republice tak podle agentury ČTK snížila například nezaměstnanost na Myjavsku na polovinu. Podle pracovnice hodonínského úřadu práce Olgy Kováčové neměl v té době příliv Slováků negativní vliv na zaměstnanost v regionu. „*Pracují většinou v těžkých dělnických profesích. V kordárně ve Velké nad Veličkou (okres Hodonín), v Dyasu Uherský Ostroh (okres Uherské Hradiště) aj. Nahrazují i nedostatek odborností. V hodonínské nemocnici působí 30 slovenských zdravotních sester a několik odborných lékařů.*“[120]

117 Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík
118 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
119 Zpráva ČTK z 18. ledna 1996 Firmy u česko-slovenských hranic zaměstnávají tisíce Slováků
120 Zpráva ČTK z 18. ledna 1996 Firmy u česko-slovenských hranic zaměstnávají tisíce Slováků

6.5. Kontakty se Slovenskem – nákupy a volný čas

Pokud narátoři hovořili o svých cestách na Slovensko, velmi často zmiňovali i nákupy. Shodovali se v tom, že se jim na Slovensku v době před rozdělením státu lépe nakupovalo. Důvodem byl údajně především širší sortiment i nabídka zboží, které v jejich okolí chybělo. *„Jezdíval jsem tam ještě za komunistů... ... Co si pamatuju tak okrajově, tak už v té Skalici byl jinší, nebo lepší sortiment jak tady u nás... ale konkrétně... Teď jsem si vzpomněl – někdy v tom osmdesátém sedmém osmém jsem tam koupil nějaké rifle,"*[121] uvedl Vajčner s tím, že nyní už na Slovensko nemá důvod kvůli nákupům jezdit. *„Prostě ... to, co potřebuju, si koupím tady."*[122]

Na Slovensko, pokud to bylo výhodné, jezdil dříve nakupovat i Jan Holeš. *„Oni co mají eura, tak už to není tak výhodné, protože jedno euro stojí já nevím třeba třicet korun, nebo kolik. Pokud tam ale měli koruny slovenské a my české, tak to bylo. Poněvadž naše koruna byla o něco, o jakési procento trošku lepší. A pak zaměstnanci byli ve Velké v kordárně ze Slovenska, tak oni to měli trošku lepší, protože dostali větší výměnu těch peněz."*[123]

Podle Boženy Trtkové byly v šedesátých letech zásobeny moravské obchody mnohem lépe než slovenské. A tak podle jejích slov chodili i lidé ze slovenských samot nakupovat na Moravu – například do Bojkovic nebo do Uherského Brodu. V sedmdesátých letech se však situace podle ní zobrátila. *„V tom okamžiku jak se stal prezidentem doktor Husák, tak se situace změnila. My jsme to tady u těch hranic sledovali. Takže Morava, Čechy méně zásobované, to přísahám. Jakékoli zboží. Jestli to byly potraviny, textil, jakékoli spotřební zboží, prostě najednou, přísahám, my jsme chodili nakupovat na Slovensko a tam jsme dostali všecko. V těch šedesátých letech nás ani nenapadlo do nějakého Trenčína jít nakupovat, prostě tady se dobře nakupovalo. A pak za vlády Gustáva Husáka, když byl prezidentem, opravdu ta situace tady se změnila. Třeba co se týče potravin. U nás jsme stáli fronty na maso, u nás jsme stáli fronty na mandarinky, na banány, já nevím na co na všecko. A dojeli jsme sem, třeba z Prostějova, já jsem tehdy bydlela v Prostějově, a hurá do Trenčína. Bez problémů mandarinky, pomeranče, masa kolik chcete. Veškeré potraviny se tam nakupovaly líp, i to ostatní zboží, oblečení a tak dále.".*[124] Trtková přisuzuje lepší nabídku ve slovenských obchodech opakovaně prezidentu Husákovi, který byl i generálním tajemníkem ÚV KSČ a měl na vývoj státu zásadní vliv. *„Já nevím, ale Husák... já mu to nemám za zlé. Bůh mu dej lehké nebe, protože já věřím v nějakou vyšší moc, tak on to myslel dobře. Prostě sám byl Slovák, aby ty Slováky podpořil. A tak to fungovalo celou dobu až*

121Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík
122Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík
123 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
124 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík

do toho osmdesátého devátého roku.[125]

To, že narátoři považovali slovenské obchody za lépe zásobené atraktivním zbožím, mohou podle mne dva faktory. Jednak to mohla skutečně ovlivnit politika normalizačního vedení československého státu, která v některých ohledech skutečně mohla Slováky upřednostňovat. Důležité je však i to, že mnou zpovídaní narátoři většinou bydlí či bydleli v malých vesnicích, kde místní obchody nabízely v době socialismu jen velmi omezený sortiment zboží. Vesnická prodejna smíšeného zboží družstva Jednota (což byl v této oblasti nejčastější typ obchodu) mohla stěží konkurovat nabídkám relativně velkých obchodních domů v Trenčíně, Skalici či v Novém Meste nad Váhom. Atraktivní západní zboží nabízely v době socialismu i specializované prodejny Tuzex, kde mohli nakupovat jen lidé, kteří měli západní měnu, případně ti, kteří si nějakým způsobem obstarali tuzexové poukázky – takzvané bony. Kvůli velkému množství Slováků, kteří se především počátkem dvacátého století vystěhovali do Spojených států amerických či do Kanady a posílali pak svým příbuzným na Slovensko dolary, byla síť tuzexových prodejen na západním Slovensku poměrně hustá, kdežto na okrese Hodonín byla jen jedna malá tuzexová prodejna přímo v okresním městě.

Stanislav Kotásek soudí, že dříve jezdili lidé na Slovensko častěji, nyní už tuto potřebu nemají. Příliš mnoho zajímavých pracovních příležitostí v dostupném okolí není. Svou negativní roli sehrálo i to, že v roce 2009 Slovensko zavedlo euro. „*Tam jezdili hodně. Nakupovat. Jezdilo se na Myjavu. Protože za tých komoušů tam třeba bylo to jižní ovoce a to tady bylo prostě... jenom málo... Tam bylo vždycky ... jak říkám... lepší, teda větší sortiment jak tady.*“[126] V souvislosti se zavedením eura na Slovensku se však situace otočila a Slováci začali jezdit za nákupy na Moravu. Všímá si toho Stanislav Kotásek. *„Vidím to takové uvolněnější nějaké... Co se týká třeba, že ti Slováci hodně jezdí sem. Třeba i za nákupem. Tady je levnější než u nich. Tak sem jezdí za nákupama.*“[127]

6.5.1. Zábavy

Cesty na Slovensko z doby před rozdělením mají někteří narátoři spojeny i s tanečními zábavami, které tvořily přirozené místo pro setkávání mladých lidí. „J*á jsem dospívala a na taneční zábavy na Slovensku, kamarádek plno. Taková tam byla atmosféra příjemná, ale pozor,*

125 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
126 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík
127 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík

svérázná. Takže my jsme k nim, mluvím za sebe... fakt citově přilnuli k těm lidem. Ale nedej bože, oni měli vždycky své názory. Svou teorii. Do toho se nesmělo zasahovat. Protože jak se do toho zasáhlo, člověk jim řekl svůj názor, nebo jim řekl - nemáte pravdu, tak už bylo zle. To se mě nelíbilo. Prostě za tím svým si stáli, i když si člověk kolikrát řekl – je to jinak, pravdu nemají, ale oni si za tím stáli a nezasahovat. Nechat jich a bylo. Tak jsme se přátelili.[128]

Na taneční zábavy na Slovensko jezdíval či chodíval v době společného státu i Jiří Vajčner. Sám však označuje podobné výlety za „odvážnější", než kdyby se vydal se svými vrstevníky do některé moravské vesnice. „*Oni jsou Slováci trošku výbušnější.... taková ta jejich povaha, takže tam to bylo trošku odvážnější, ale to ... tolerovali. Samozřejmě to, že jsme tam dojeli za jejich babama, na to byli trošku alergičtější,*"[129] míní Vajčner, který soudí, že rivalita mezi vrstevníky z Moravy a ze Slovenska byla vždy, ale nikdy nepamatuje nic většího, než nějakou strkanici. „S*lováci sem jezdívali do Strážnice ještě za staré éry těch komunistů a ve vinárně strážnické to bylo půl napůl. Půl Slováků a půl Moraváků dá se říct, takže taková rivalita mezi náma a dá se říct Skalice, Holíč a spol byla. Proběhlo pár nějakých panáků u baru a už jsme se plácali po ramenou.*"[130]

Nová hranice však vytvořila novou překážku i pro jinou zábavu – myslivost, která je mezi staršími obyvateli zdejších hor velmi populární. Ještě v době společného státu jezdili myslivci z Moravy na hony na Slovensko a Slováci na oplátku zase k nim. Kvůli administrativním překážkám po rozdělení však mohou myslivci střílet zvěř už jen na území svého státu „*No tak do té doby jsme chodili normálně, jenomže jak vznikl samostatný slovenský stát, tak my jsme s puškou nesměli přes hranice. Tam by musel mít povolení ministerstva vnitra Slovenské republiky k přechodu se zbraní. Tak už jsme tam nechodili,*" říká Kružica.[131].

6.6. Problémy na hranici - pašování lidí

Lidé na pohraničních okresech bývalého Československa, které sousedily s nově vzniklou samostatnou Slovenskou republikou si museli zvyknout na nový jev - že bydlí jen pár kilometrů (někdy i jen několik stovek metrů) od slovenské hranice. Ta hranice navíc v polovině devadesátých let dvacátého století nebyla příliš klidná. Kvůli konfliktům ve světě a bouřlivým

128 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
129Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík
130Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík
131 Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík

změnám v bývalých socialistických zemích přes území bývalého Československa směřoval silný proud uprchlíků ze třetích zemí.[132] Tito lidé měli většinou namířeno do západní Evropy, ale protože neměli v pořádku doklady, překračovali česko-slovenskou hranici ilegálně, často za pomoci místních převaděčů. „*Co se teda uvolnila ta hranice, ten schengenský prostor, takže už to tak není slyšet. Ale dokud to bylo přísné, to bylo taky přísně střežené a to tu pochytali taky hodně těch běženců. Hodně... Byly tady závory ještě*," uvádí Holeš[133], který si vzpomíná na velmi aktivní úlohu české pohraniční policie. „*Zastavovali tu i lidi, kteří tu měli pole. Zastavovali lidi, když se neznali. Ti policajti když už potom se seznámili se všema těma občanama, že jezdí samé stejné tváře, tak už zastavovali jenom ty, které neznali. Takže ten život se tak jaksi ... znormalizoval.*"[134]

Jako velice dramatickou popisuje situaci kolem převádění běženců Božena Trtková – i díky tomu, že bydlela na samotě nedaleko slovenské hranice a přímo od své chalupy měla před očima údolí, které tvoří přirozenou cestu mezi Slovenskem a Moravou. Oficiální hraniční přechod zde však nebyl. „*Furt*[135] *se něco ve světě děje, že jo... ..takže utečenci z Iráku, Afghánistánu... které takové klíčové země byly..... Irák, Afghánistán... Albánie, Kosovo... jo... tam kde byly válečné..... Somálci... tady byl kde kdo. A tak se utvořily skupiny těch nerobišů jak z Čech tak ze Slovenska. Já na to neodpovím, jak tito lidé se mohli dát do kupy, to mě do dneška není jasné... Udělala se síť převaděčů. My na té hranici jsme byli jenom svědkem – policie tu jezdila, chodila v noci. Prostě ti mladí bažili po penězích. A ti chudáci, kteří kdesi v těch zemích škudlili každou korunu s vidinou... oni museli být napojení zas na nějakou síť. Protože... Nebo šli na pas blind. To já nevím, ale určitě na někoho byli napojení. Takže oni ty úspory těmto darebákům dávali. A tito darebáci je prostě převedli přes slovenskou hranici a tady je vypustili. Třeba v Bojkovicích na dráze, v Uherském Brodě. Nebo někoho, kdo měl víc peněz ho zavezli třeba do Děčína tak dál. Takže takhle to tu fungovalo*," vzpomíná Trtková[136],

Aktivitu převaděčů a běženců na slovensko-české hranici dokládá i zpráva ČTK. Jen za prvních jedenáct měsíců roku 1993 zadržela policie na jižní Moravě přibližně 500 nežádoucích osob. Nejvíce cizinců ze třetích zemí zadržených na hranici pocházelo ze Srí Lanky, Somálska, Guinei, Maroka a Tunisu[137]. Odhady počtu uprchlíků, kteří přes hranici prošli, zpráva neuvádí.

132 Přehledová literatura viz Zdeněk Nešpor – *Jak dál bádat o mezinárodních migracích? Vývoj a perspektivy současných západních studií.* Soudobé dějiny 12, 2005, s. 3-4; týž, *České migrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium*. Soudobé dějiny 12, 2005, 2: s. 245-284

133 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík

134 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík

135 Nářečně stále

136 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík

137 ČTK, Na jižní Moravě letos zadrženo 500 nežádoucích cizinců, zveřejněno 11. 11. 1993

Narátorka Trtková však má s procházejícími běženci i nepřímou osobní zkušenost. Buď po nich nacházela v lese stopy nebo o nich mluvila se sousedy. „*My jsme tu byli jenom svědkem kolikrát v noci.... slyším dětský pláč z křoví. Nebo jsem šla k tetině Badzurové na mlíko a tam.... zapomenutý ručník froťák, dětský dudlík, botičky. Takže to bylo po nich. Nebo pán ide na hřiby, nebo šel na běžkách jeden chatař a za bukama za stromama v ochozách .... on ty chlapy nespočítal. Říkal mně: Tam bylo buků snad padesát a za každým bukem stál chlap schovaný. Převaděči špatně se chovali. Já jsem kdysi vykřičela v Hrozenkově v hospodě. Ono se šuškalo jako kdo, co a jak. A říkám, některé jsem aji učila – ty mladé. A říkám - uvidíte – ti lidé si dobře zapamatují krajinu, kde byli a ti vám to jednou spočítají a vrátí. Že vám dali tolik peněz... ...My jsem měli psa, čuvača, a ten.... co chvíla jsme našli něco na dvoře... dámská bunda, taková bota...velká, chlapská. Co chvíla něco. A naproti bydleli staří dva mládenci... ...neměli zamčené, seděli, obědvali a tam dva chlapi došli, mluvili teda rusky a ptali se kde stancija, jako vlak a pojezd. Tož jim ukázali – pěšky dvanáct kilometrů... a směr. A ti šli. To zase jedna souseda mi vykládala tam přes les - dali jim čaje napít a chleba a tak potom oni šli taky někde na ten vlak nebo to. Veliká vlna. Veliká vlna těch utečenců..*“[138]

Počet uprchlíků přes česko-slovenskou hranici stoupal i v dalších letech a proud běženců byl doplněn i lidmi z rozpadající se Jugoslávie. V roce 1997 policie zadržela na devítikilometrovém úseku hranice u nedalekého Strání 604 cizinců, o rok později to bylo 821 cizinců[139]. Zpráva ČTK s odvoláním na vedoucího oddělení pohraniční policie ve Strání na Uherskohradišťsku Libora Feilera říká, že si místní lidé začínají uvědomovat nebezpečí, které hrozí regionu s příhodnými lesními cestami napojenými na státní silnice, kde uprchlíci po pěším přechodu hranice znovu nastoupí do nákladních vozidel. Policie sice do té doby nezaregistrovala krádeže nebo agresivitu běženců, jejich počet však hodnotila jako hrozivý, zvláště když policisté zadrží asi jen každého desátého cizince.[140]

Problémy s převáděním cizinců zaznamenali nejenom na Kopanicích, ale i na Horňácku či v okolí Strážnice. Jiří Vajčner hodnotí přítomnost pohraniční policie kousek od domu jeho příbuzných jako velmi nepříjemnou. „*Přímo v Radějově, tam kde bydlela manželka za svobodna, tam přímo naproti byla pohraniční policie. Tam nebyl přechod, tam oni hlídali tu čáru. Tam třeba jsi šel do lesa na houby – například v Radějově tak šel můj tchán. A hned po tobě jestli nepřevádíš Číňany. Bylo to dost nepříjemné*,“[141] uvádí Vajčner. Podle jeho slov byla jména

138 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
139 ČTK, Vyšší počet běženců zlepšuje vztahy policie a obyvatel, zveřejněno 29. 10. 1998
140 ČTK, Vyšší počet běženců zlepšuje vztahy policie a obyvatel, zveřejněno 29. 10. 1998
141Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík

převaděčů někdy „veřejným tajemstvím“. V tom se ostatně shoduje i s Boženou Trtkovou, která soudí, že převaděče dělali místní nezaměstnaní mladí lidé, kteří „byli přidrzlí a neměli žádné zábrany.“ Podle toho co slyšela od svých sousedů, byli mezi převaděči i dva mladíci z Žítkové, dva ze Starého Hrozenkova a další pocházeli ze slovenské Horné Súče a Drietomy.

Lidé z okolí hranice sice mohli přijít do přímého styku s běženci, ale takové styky byly patrně výjimečné a byly omezeny na to, že někde v dálce zahlédli nezvyklou skupinu osob. Mnohem více informací o situaci na hranicích a o převaděčích z jejich bezprostředního okolí pak místní lidé sbírali z masmédií. „*Však to bylo aj v televizi, nebo v rádiu... nebo v novinách. Však oni je načapali, oni chytli tu síť převaděčskou. To byli aji cizí - to byli napojení na východ. To člověk až nepochopil tolikrát. Ale vím, že to fungovalo. Tam okolo lesa za chalupou vyšlapaný chodník, jak... kdyby se tam chodilo každý den pětkrát.“* [142] uvádí například Trtková, která zná spíše z televize i případ irácké sedmičlenné rodiny, která při ilegálním přechodu hranice ve spěchu zapomněla v lese u Žítkové dvouletého chlapce. Toho pak plačícího našel v lesním porostu místní občan, který hledal houby. Ten pak chlapce přinesl do nejbližšího zdravotnického zařízení, což byl domov důchodců na Žítkové, kde se o nalezené dítě postaraly zdravotní sestry.

6.7. Hraniční přechody a fronty

Již krátce po rozdělení Československa zažívali obyvatelé příhraniční obcí problém, se kterým nepočítali. V obcích, které přiléhaly těsně k nové hranici a kde byl také silniční hraniční přechod, se lidé najednou museli vyrovnávat se stojícími kolonami nákladních aut, která čekala na proclení. „*Kvůli celnici tady bývaly obrovské fronty. Ti chlapi tady stávali kolikrát aji čtyřicet osm hodin. Dva dny. Kamiony stály ze slovenské strany na Moravu, ale taky obráceně. Ale horší to bylo z té slovenské strany,*“[143] vzpomíná narátorka Trtková na fronty, které se táhly přes Starý Hrozenkov.

Kolem hraniční přechodů mezi Českou republikou a Slovenskem dlouho panoval zmatek. Řidiči osobních aut mohli používat kterýkoli hraniční přechod, ale řidiči nákladních aut to měli složitější. Přes některé hraniční přechody se například nesměly převážet chemikálie, přes jiné zase potraviny. "Dnes jsme například museli vrátit automobil naložený okurkami, poněvadž u nás, na společné česko-slovenské celnici v Sudoměřicích, nemáme fytokontrolu," řekl v červenci 1994 agentuře ČTK[144] ředitel Celního úřadu v moravských Sudoměřicích Petr Růžička. Každý

142 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
143 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
144 ČTK, Hranice ČR-SR na Hodonínsku a Uherskohradišťsku průjezdná, 14. 6. 1994

takto vrácený kamion znamenal určitou komplikaci i pro život místních obyvatel. Už jenom tím, že se musel otáčet na nevhodně úzkých silnicích, které nebyly na velký provoz kamionů stavěné.

Jiří Vajčner přirovnal cestu autem na Slovensko po rozdělení k cestě do Jugoslávie v době normalizačního režimu. „*Občas, když jsem tam jel, tak uvidíš tam před sebou deset aut. Jako když se jezdívalo za totáče do Jugoslávie...Na těch hranicách... bylo to takové dost nepříjemné samozřejmě. Když chtěl někdo jet do té Skalice, což je co by kamenem dohodil, dá se říct.... teď tam jel a zjistil, že ve Skalici nebudeš za čtvrt hodiny, ale čtvrt hodiny budeš stát na tem přechodě. A teď samozřejmě ty stupidní kontroly – občanka a ukažte kufr co vezete. To bylo dost nepříjemné na to, že kdysi jsme tam šlapávali pěšky.*“ [145]

Nejkritičtější situace ohledně kamionů panovala ve Starém Hrozenkově v září 1994. Tehdy totiž začaly platit nové celní předpisy slovenské Ústřední celní správy a před celním přechodem se vytvořila až šestikilometrová fronta vozidel, procházející přímo obcí Starý Hrozenkov. "Nakonec jsme společně s českou policií rozhodli o zastavování aut nad Starým Hrozenkovem, ale byla to hrůza. Řidiči jsou nervózní a zlí. V noci Němci, Maďaři, Řekové a další schválně troubí silnými klaksony, aby probudili občany. Od posledního domu stála nákladní auta tak 200 metrů," řekl starosta Starého Hrozenkova Milan Vaculík[146]. Špatnou situaci na hraničních přechodech pak zčásti vyřešil vstup obou zemí do Evropské unie a hlavně zapojení do schengenského prostoru, kterým hranice zmizely definitivně.

6.8. Změny po rozdělení

Rozdělení Československa se záhy začalo projevovat i na trhu práce. Lidem, kteří pracovali na druhé straně hranice a do práce denně dojížděli ze sousedního státu sice nikdo práci administrativně nezakázal, přesto se při problémech firem ocitli mezi propouštěnými jako první. Tak to alespoň vnímali narátoři, kteří si shodně vzpomínali na slovenské protičeské heslo z té doby "Češi von". Martin Kružica uvedl, že hodně lidí z české strany hranice mělo v době federace práci například v armaturce na Myjavě, nebo ve Staré Turé. Brzy po rozdělení nastaly u těchto firem ekonomické potíže a Češi byli propuštěni. Pak se však situace obrátila. Slovenské podniky začaly krachovat a Slováci začali hledat práci na Moravě. „*Jenomže hned po tom, tam to začalo rychle ubývat toho zaměstnání a podniky padaly, tak oni začali jezdit zas k nám sem.*

145 Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík. Na obdobné zážitky z cesty do zahraničí vzpomínají i někteří narátoři kolektivní monografie Obyčejní lidé . Viz VANĚK, Miroslav (ed.). *Obyčejní lidé...?!* Praha: Academia, 2009.

146 ČTK, Situace na česko-slovenské hranici je kritická, 4. 9. 1994

Jako pracovat. Do Velké na kordárnu – tam do dneška jich dělá moc. A jezdijú, sú pozaměstnávaní tady – po České republice. Takže tu dělali v cihelni, byl tady Slovmlýn, výroba olejů nějakých, tak tu jich bylo hodně zaměstnaných. Ale taky jim někteří vytýkali – však chtěli jste být Slováci, tak si buďte na Slovensku.“[147]

Stanislav Kotásek chápe jako jednu z významných změn po rozdělení to, že se původně jednotné Československé státní dráhy rozdělily na dvě národní železnice, které však omezily počet spojů, které jezdily přes hranici. Například na dříve využívané trati z Veselí nad Moravou do slovenského Nového Mesta nad Váhom už absolvuje trasu mezi oběma městy jen omezený počet vlaků. Většina osobních vlaků tak končí už ve stanici Javorník – zastávka, která je poslední stanicí na českém území. Změna je podle Kotáska výrazná. „*Dříve tu jezdívaly ty těžkotonážní vlaky, to tady jely dnem i nocí mezi těma osobníma vlakama. Ale aji ty osobáky. To jezdívalo až do Nového Mesta. Nebo některé jezdívaly na Myjavu a z Myjavy byl další přípoj na takové ty místní.*“[148]

Potíže v práci však neměli jenom Češi na Slovensku, ale i Slováci v České republice. Božena Trtková si vzpomněla na případ slovenské rodiny, která bydlela v těsné blízkosti Žítkové, ovšem už za hranicí na slovenském území, které je v katastru obce Horná Súča. Na Slovensko jim však žádná přímá silnice nevedla a tak jezdili za prací do moravských Bojkovic. „*A jakmile se rozdělil stát, už vznikl problém co s nimi. Na té Moravě už každý krčil rameny, zaměstnat je nechtěl, až teda se to nějak vyřídilo, že je zaměstnal dál.*“[149]

Z Žítkové, ze Starého Hrozenkova a okolí jezdilo v době československého státu hodně lidí pracovat i do slovenského Trenčína. Po rozdělení státu však počet takto dojíždějících lidí prudce poklesl. Na vině nebyly jen případná nevraživost mezi Čechy a Slováky, ale i ryze ekonomické problémy. „*A ti Slováci už ani je nechtěli ty Moraváky. Prostě: bežte si domov, bežte si na svoje. Tak ti Češi, kteří byli na Slovensku zaměstnaní, museli ze dne na den skončit. Vzpomínám si na jednu svoju spolužačku, ona prodávala roky v obchodním domě v Trenčíně a ze dne na den po rozdělení státu musela práci opustit, vrátit se do Hrozenkova a tam potom hledala si místo někde v Hrozenkově a v Bystřici pod Lopeníkem,*“[150] vzpomíná Trtková, která však poukazuje i na jiný důvod, proč Češi přestali na Slovensku pracovat – byl jím ekonomický vývoj Slovenska a zejména pak kurs slovenské koruny. Ta sice byla při svém vzniku počátkem roku 1993 stejně

147Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík
148 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík
149 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
150 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík

silná jako koruna česká, avšak záhy ztratila část své hodnoty. Pro lidi, kteří pracovali na Slovensku, ale bydleli a zčásti také utráceli peníze na Moravě, byl kurz slovenské koruny krajně nevýhodný. Proto ukončili na Slovensku pracovní poměr a začali hledat práci doma.

6.9. Kotáskovo zmařené podnikání

Zatímco většiny mých narátorů se rozdělení Československa profesně nijak nedotklo, protože nepracovali ve firmách, na které by mělo dělení federace bezprostřední vliv, u Stanislava Kotáska to bylo jiné. Tento narátor je živnostník, který vedle jednoho hostince ve Velké nad Veličkou měl také provozovnu rychlého občerstvení umístěnou ve Veselí nad Moravou přímo před železniční stanicí. Veselí nad Moravou bylo v době federace železničním i silničním uzlem, který byl velmi významný pro celý region. Bylo poslední velkou železniční stanicí při cestě z Brna na Slovensko do Trenčanské Teplé, vyjížděly odtud vlaky, které jezdily přes Strážnici do slovenské Skalice, Holíče a Kútů. Končila zde i regionální železniční trať spojující Veselí nad Moravou přes Velkou nad Veličkou se slovenskými Vrbovcemi, Myjavou a Novým Mestom nad Váhom. Po rozdělení federace však dramaticky poklesl počet cestujících a tím i zákazníků jídelny. Kotásek po nějaké době jídelnu zrušil. *„Prostě po tom rozdělení přestaly jezdit dálkové autobusy. Nebo když jely, tak tam nikdo necestoval. Přestaly i vlaky jezdit. Nebo možná jezdily, určitě jezdily, ale prostě ti lidi už tolik necestovali. A to bylo právě u nádraží, kde to bylo založené na tom cestovním ruchu. Takže to spadlo úplně o padesát procent, tržby. No a prostě ten pronajímatel chtěl daleko větší nájem jak byl před tím,*“[151] říká Kotásek s tím, že tržby v jeho jídelně citelně ovlivňovaly i dálkové autobusy, jezdící mezi slovenskými městy a Brnem, případně Olomoucí nebo Ostravou. Tyto autobusy měly své stanoviště jen pár metrů od jídelny Stanislava Kotáska a ve Veselí nad Moravou jim jízdní řády nařizovaly zhruba dvacetiminutovou přestávku. „*On celý ten autobus vždycky šel do toho mléčňáku a tam byl takový sortiment, že si tam vybral každý, ať to byl chlap, nebo ženská, nebo děcko. My jsme tam měli všecko – masnou výrobu, cukrovinky, prostě všecko. No a potom když tam přijely třeba čtyři, nebo pět, tak to bylo poznat,*“ [152] míní narátor a upozorňuje, že podobně jako jeho jídelna dopadla i velká nádražní restaurace přímo v prostoru železniční stanice a dva bufety, které rovněž spadaly pod tuto restauraci. Tato restaurace i s bufety také skončila a nahradil ji jen malý výčep s několika hracími automaty.

Kotásek dokonce kvůli svým potížím v podnikání napsal tehdejšímu předsedovi české vlády

151 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík
152 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík

Václavu Klausovi s žádostí o radu, případně o nějakou dotaci. „*Tak jsem mu napsal, že jsem začal podnikat, že jsem si vzal i půjčky – dva miliony - a že prostě jsem přišel o ten kšeft na tom nádraží, že to tam jako bylo hlavně na cestovní ruch. No a co teda mám dělat*.“ Kotáskův dopis předsedovi vlády nezapadl a tehdejší premiér na něj po nějaké době dokonce napsal odpověď. „N*o tož odpověděl, ale nic prostě... . tak jak on to umí – prostě ň, ň, ň, fň, fň,fň,fň Akorát mi popřál sílu a hodně úspěchů.* “[153]

Kotáskův neúspěch při podnikání nemusel nutně souviset jen s dopady dělení státu, ale mohl mít i jiné příčiny – například nerozvážně velké půjčky související s podnikáním, či změnu chování a stravovacích návyků lidí, která s rozdělením Československa nijak nesouvisela. Přesto je pokles počtu autobusových či vlakových spojů, které jezdily přes Veselí nad Moravou faktem, stejně jako pokles významu této železniční stanice.

6.10. Osada U Sabotů

Jedním z mediálně nejznámějších míst se v době dělení československé federace stala malá osada s názvem U Sabotů (dnes nese slovenský název Šance). V osadě, která leží čtyři kilometry od Javorníku a byla jeho součástí, žilo zhruba 130 obyvatel. V únoru 1993 však 66 obyvatel této osady požádalo v petici české a slovenské ministerstvo vnitra o převedení z moravského území na Slovensko. Zastupitelstvo Javorníku se však proti petici za připojení osady U Sabotů postavilo a trvalo na dodržení historické hranice, kterou registrovaly už mapy z roku 1827.

Podle Martina Kružici se osada U Sabotů skládala původně jen ze tří domů, ale po druhé světové válce se začala rozrůstat především o domy, které zde postavili lidé ze Slovenska, kteří to z osady neměli daleko na železniční stanici Javorník, ze které se pak dostávali do práce buď na slovenskou stranu, nebo na Moravu. Obyvatelé Javorníku prodávali lidem ze Slovenska v padesátých letech dvacátého století pozemky ke stavbě velmi ochotně, protože jim hrozilo, že kvůli "socializaci vesnice" o svou půdu stejně přijdou tím, že ji budou muset zdarma vložit do tehdy vznikajících zemědělských družstev. Při prodeji půdy na stavební parcely proto měli alespoň nějaký jistý zisk. "*A tak rádi prostě ty pole prodali tam a oni tam začínali stavět. Oni se stěhovali z těch Vrbovců a z těch Kopanic na tých vrchoch. Oni začali už taky jezdit do práce na Myjavu do armaturky a do Chirany do Staré Turé. Tak se stěhovali a měli snahu se dostat k tomu nádraží, bydlet někde blízko, takto z těch kopců v zimě nebyli schopní se dostat někam na vlak. Tak si tam postavili, jenomže všecko vybavovali v Hodoníně. To bylo katastrální území*

153 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík

Javorník, spadali jsme pod Hodonín, takže stavební povolení, půjčky, to jim všecko dával Hodonín. To bylo Československo, takže to bylo jedno," vzpomíná Kružica[154].

V roce 1993, ihned po rozdělení státu, začala většina obyvatel osady požadovat posunutí hranice tak, aby se třicet sedm domů se zhruba sto šedesáti hektary pozemků ocitlo na Slovensku. Jedním z oficiálních důvodů žádosti o převedení na Slovensko byl i fakt, že při vyrovnávání toku řeky Moravy došlo v některých místech k úbytku území Slovenské republiky. Než se však politici definitivně dohodli na tom, že osada U Sabotů připadne Slovenské republice, uběhly více než čtyři roky. Po celou dobu žili místní obyvatelé v nejistotě. Kružica vzpomíná, že situace v osadě U Sabotů byla kvůli žádosti o připojení osady ke Slovensku často velmi napjatá.

Kružica vzpomíná, že situace v osadě U Sabotů byla kvůli žádosti o připojení osady ke Slovensku často velmi napjatá. A po něm, jako po tehdejším starostovi Javorníku, chtěli lidé od Sabotů, aby podepsal dokument, že souhlasí s přenecháním osady sousednímu státu. To ovšem nebylo v jeho kompetenci. "*Oni si mysleli, že když já to podepíšu, tak tím to připadne ke Slovensku. Já jsem ale nebyl zajedno ani vůbec kompetentní, můj názor mohl být úplně opačný. Já jsem musel rozhodnút to, co rozhodlo obecní zastupitelstvo. A když obecní zastupitelstvo rozhodlo, že se té lokality nevzdáme, tak já jsem musel pochopitelně to brání*t," řekl Kružica[155], který zažil i vypjatou situaci přímo v osadě, kdy nechybělo mnoho k fyzickému násilí. Vše začalo, když starosta Kružica dělal přímo v osadě inventuru v hasičské zbrojnici. V tom za ním přišel místní slovenský chlapec, který mu vzkázal, že na něj ostatní čekají u křižovatky. "*Tam bylo tak osmdesát lidí a obstúpili mě, abych jim neujel, ale já jsem neměl důvod, proč bych jim měl ujet. Tak jsem zastavil a hned bylo: Tak podpíšeš to, nebo to nepodpíšeš?*" Starosta se před shromážděnými lidmi hájil tím, že musí dodržet usnesení obecního zastupitelstva, které s převodem osady sousednímu státu nesouhlasilo. Dav však trval na svém. "*A rozbijeme mu papulu. Říkám: do pr.... Rozbijete, tak rozbijete. My jsme se tam pobili kolikrát kvůli děvčatom, když se tam chodívalo na zábavy. Ale z jiného titulu. Ne že by tam byly nějaké vášně proti Slovákům*," konstatoval Kružica s tím, že se nakonec situace uklidnila i bez násilí.

To, že je situace v Javorníku a v osadě U Sabotů vypjatá, cítili nejenom místní lidé, ale i politici v Praze. Na místo proto několikrát přijela nejenom rozhraničovací skupina, ale osadu opakovaně navštívil i tehdejší ministr vnitra Jan Ruml. Česká vláda v čele s Václavem Klausem navíc nabídla na odškodnění českých občanů z této osady padesát milionů korun, část měla jít přímo

154 Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík
155 Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík

na odškodnění lidí s českým občanstvím, kteří by se kvůli chystanému připojení osady ke Slovensku chtěli vystěhovat do České republiky. Rodina měla dostat na stavbu rodinného domku nebo na zařízení 1, 5 milionu korun, každý dospělý měl pak navíc dostat 400 tisíc korun a dítě 200 tisíc korun. Navíc dům, který měli v osadě zůstal jejich. „*Třeba Hrbáček tady, že tam měl nový barák, tak dostal 1,5 milionu na postavení nového domku tady v Javorníku, dostal 800 tisíc na dospělých a 400 tisíc – měl dvě děti. Tak 1,2 milionu dostal jako odškodnění, barák tam mohl prodat. A on ho prodal těm občanům od těch Sabotů za milion korun, takže on vlastně dostal přes tři miliony korun*.“[156] Podobné odškodnění i když jen v poloviční výši dostali od slovenské vlády obyvatelé osady se slovenskými pasy. Slováci vyčlenili na odškodnění svých občanů osady U Sabotů stejně jako Češi 50 milionů korun, ale většina těchto peněz směřovala do rozvoje slovenské vesnice Vrbovce, pod kterou osada po připojení ke Slovensku úředně spadala. „*To potom sem jezdil starosta z Vrbovců, ing. Novák, a vždycky říkal: Martine, já nevím co s penězma. Oni to dali na obce, od nás vykoupil... my jsme tam měli požární zbrojnicu, obchod postavený v akci Z, pozemky kolem toho to bylo obecní. Takže on to od obce všecko odkúpil, dostal na to ty peníze, zavedl tam rozhlas, zavedl tam plyn, no a pomohl si aji pro samostatnou obec*,“ vzpomíná Kružica.

Magdaléna Rychlíková vidí však za snahou části osady U Sabotů o přičlenění ke Slovensku ryze praktické důvody, které neměly nic společného s národnostními třenicemi. "Skutečnost však byla taková, že řada obyvatel osady se slovenským občanstvím byla nucena přihlásit se policejně do slovenských Vrbovců, aby jim nebyly z důvodu pobytu v "cizině" zastaveny sociální dávky. Fyzicky nadále bydlela v osadě. Změna hranic byla nutností, neboť jedině odevzdáním osady Slovensku je silnice Vrbovce - Myjava mohla dostat na slovenské území a z obce tak mohly zmizet dvě celnice," uvádí Rychlíková[157] s tím, že po připojení osady ke Slovensku se do stejného postavení ve věci sociálních dávek,jaké měli dříve slovenští občané, se dostali pro změnu státní příslušníci České republiky. Ti problém se sociálními dávkami řešili podobně, jako o něco dříve jejich sousedé Slováci - formálně se přihlásili k pobytu v Javorníku i když i nadále žijí v osadě, tedy na Slovensku.

Po letech nejistoty i místních sporů Česká republika předala Slovensku osadu U Sabotů 25. července 1997. Slovenští politici patrně přikládali připojení malé osady U Sabotů velký význam, protože oficiální slavnosti, která souvisela s převedením osady, se zúčastnil i předseda

156 Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík
157 RYCHLÍKOVÁMagdaléna in RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : česko-slovenské vztahy 1989-1992.* Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, str. 441

slovenského parlamentu Ivan Gašparovič a ministři vnitra a kultury Gustáv Krajči a Ivan Hudec a několik poslanců. Osada dostala ihned po připojení název "U Sabotov", v září 1998 zcela změnila jméno na nynější "Šance".

Železniční stanice Vrbovce, která kvůli hranici několikrát měnila jméno. FOTO: MILOSLAV JANÍK

Současně s předáním osady U Sabotů získala slovenská strana i železniční stanici Vrbovce, která ležela na českém území a po rozdělení Československa tedy připadla České republice. Tato železniční stanice měnila často své jméno. Během válečných let se jmenovala Jawornik/Javorník, protože ležela na území Protektorátu Čechy a Morava. Po válce se opět jmenovala Vrbovce a po 1. lednu 1993 získala opět jméno Javorník. Protože ji však využívali zejména Slováci z blízké osady U Sabotů, stala se součástí mezistátní dohody o výměně území. Od 24. 7. 1997 patří toto nádraží Slovensku a jmenuje se Vrbovce. Slovenské území tak do České republiky vniká jako tenký výběžek v podobě drážního pozemku.

7. Pohled na rozdělení po letech

Oslovení narátoři většinou uváděli, že si zachování společného státu přáli. A měli i za to, že Slováci neměli žádný podstatný důvod se od Československa oddělovat. Bývalý starosta Javorníku dokonce uvedl, že nemělo smysl ani převádět místní železniční stanici Slovensku. „J*á*

jsem si říkal, že to mělo zůstat tak, jak to bylo. My jsme jim v ničem nebránili. Oni trvali na tom, aby to nádraží, Vrbovce, patřilo Slovenské republice. Jim ale nikdo nijak nebránil, aby tam chodili a používali to. Já si myslím, že nás to stálo akorát velice moc peněz Českou republiku – to rozdělení. Ale že by to něco doneslo, oni jezdí dál, zase se snaží získat zaměstnání tady. Naši tam nejezdí vůbec. Tam z našich není zaměstnaný absolutně nikdo z Čechů,"[158] říká Kružica, který negativně hodnotí ekonomické důsledky rozdělení. Vadí mu především zbytečné investice do budov, které nyní chátrají. Jako příklad uvádí nově postavenou celnici na přechodu mezi Javorníkem a Vrbovcemi, jejíž výstavba stála šedesát milionů korun. Navíc stát vykoupili od obce pozemky a postavili budovu pro pohraniční policii za zhruba padesát milionů. „A *dneska je to volné, chcú to prodat a nikdo to nekúpí. To, co tu budovala Česká republika aji tuto celnicu aji toto – to ... ztratila prostě kopu peněz.*"[159]

Bývalá česká celnice nedaleko Javorníku, která stála desítky milionů korun. Nyní nemá využití.

FOTO: MILOSLAV JANÍK

Jan Holeš s rozdělením země z počátku nesouhlasil, především proto, že před rozdělením lidem chodili lidé z Nové Lhoty do slovenské Staré Turé stejně volně, jako by šli do nedaleké Velké

158Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík
159Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík

nad Veličkou. Místní lidé podle Holeše s dělením nesouhlasili, ale časem si na novou situaci zvykli. *„A jak se to vyhlásilo, že se to bude rozdělovat, tak lidé.... vždycky jak je něco nového, tak protestují.... ale během toho času se to nějak ustálilo a zlepšilo tím, že tam můžete přejít na tu občanku. Že se ten průchod na hranici uvolnil... A tak už je to pomalu stejné, jak to bylo*,“[160] říká narátor Holeš s tím, že zlom nastal ve chvíli, kdy současně se vstupem České republiky do schengenského prostoru přestala policie hranici hlídat.

Ačkoli Božena Trtková prožívala rozdělení státu velmi emotivně, dnes je za rozdělení státu ráda a bere to jako pozitivní fakt. *„Já jsem to brala tak, jako by mi někdo umřel. Já jsem se dívala tady na tu hranici naproti a mně tekly slzy jako děcku, protože jsem si vybavila tolik přátel, tolik známých*[161],“ vzpomíná narátorka na den, kdy politici rozhodli o rozdělení republiky na dvě části. Sama však brzy došla k závěru, že rozdělení bylo nutné, protože si vzpomněla na několik svých nepříjemných setkání se slovenskými nacionalisty. *„Tak jsem pochopila, že je to dělení nutné, aby měl každý svý. No ale aby to dělení prošlo nějak solidně bez krveprolití. Zaplať pánbůh prošlo. Tak prostě nakonec jsme dospěli k názoru, že je lepší, že si hospodaří každý na svém. My se přátelíme dál. Nikdo do nikoho zbytečně nezasahuje a je to v pořádku.“* [162] Narátorka Trtková si však vzpomněla i na nešťastnou rodinnou událost, která mohla s rozdělením společného státu souviset – nedaleko jejího domku bydleli manželé, které rozdělení státu hned na počátku ledna 1993 tragicky poznamenalo. *„Ten pán byl Slovák, Bečárovci se jmenovali, a ta paní pocházela toť ze Žitkové. Ona to psychicky neunesla, ona dostala mrtvičku, praskla jí céva v hlavě a do tří dnů umřela. Tak to mám já jeden z mnoha zážitků na rozdělení státu.“*[163]

Ani Stanislav Kotásek nebyl z rozdělení Československa nijak nadšený, ale s odstupem času je hodnotí pozitivně. Především pro to, že už Slováci nemohou Čechům vyčítat nějaký útlak, ani nemohou od České republiky něco požadovat. *„Ti Slováci byli věčně nespokojení a furt se něčeho domáhali. Teď je s nima aspoň klid. Mají svoje problémy s Maďarama a cikánama. A to si myslím, že jim dává pořádně zabrat.. Tehdy říkali naši vládní činitelé, nebo i dnes, že nikdy nebyly tak dobré vztahy se Slovákama jak sú dnes. Asi na tom něco je.*“[164]

Také o generaci mladší Jiří Vajčner rozdělení společného státu litoval, ale ekonomického pohledu nakonec dělení ocenil. *„Když se dělila republika, tak – nejsem nějaký komunista, který by byl pro tu celou republiku - svým způsobem mi to bylo líto. Neříkám, že jsem u toho brečel,*

160 Archiv autora, rozhovor s Janem Holešem vedl Miloslav Janík
161 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
162 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
163 Archiv autora, rozhovor s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík
164 Archiv autora, rozhovor se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík

ale já si myslím, že to byl dobré i z toho ekonomického hlediska. Že prostě my se budeme starat sami o sebe, oni se budou starat sami o sebe."[165] Vajčner situaci po rozdělení Československa přirovnává k manželství a následnému rozvodu. I když je manželství rozvedeno, tak vzpomínky na společně prožitou dobu zůstávají. Podle Vajčnera nelze například vůbec srovnávat jeho osobní vztah ke Slovensku se vztahem k Rakousku, které také leží relativně nedaleko od Strážnice. Zatímco Rakousko je pro něj „úplná cizina", Slovensko bere jako cosi, co je mu blízké, byť už je to také zahraničí.

8. Závěr

Československo se rozdělilo na dva suverénní státy záhy po pádu komunistického systému v roce 1989. Velmi brzy po konci komunistického režimu se ukázalo, že v demokratickém politickém prostředí bude velmi obtížné udržet oba národy v jednom státě. Po období dohadování mezi oběma národními vládami a vládou federální to definitivně potvrdily volby v roce 1992, které jasně ukázaly, že česká a slovenská část federace má rozdílné politické názory.

Ačkoli ani jedna z vítězných volebních stran (ODS v českých zemích a HZDS na Slovensku) neměla ve volebním programu rozdělení federace, dohodli se lídři těchto politických sdružení už záhy po volbách definitivním rozpadu republiky. Po pár týdnech vyjednáván bylo rozhodnuto, že 1. 1. 1993 vzniknou dva nové státy a mezi nimi pochopitelně nová státní hranice..

Jak se tedy projevilo rozdělení bývalého Československa v konkrétním životě lidí na Moravském Slovácku? Počet zkoumaných narátorů v této diplomové práci je příliš malý na to, aby tvořil reprezentační vzorek populace, ale i tak lze z odpovědí narátorů vyčíst mnoho zajímavých informací.

Všichni mnou zpovídaní narátoři projevili lítost nad tím, že se bývalý společný stát rozpadl, ale s odstupem času u všech zvítězilo přesvědčení, že si Česko rychlým oddělením od Slovenska ušetřilo velké množství (především ekonomických) problémů. Všichni také oceňovali to, že si Češi i Slováci po rozdělení hospodaří samostatně, takže vznikem samostatných států skončilo období hádek a tahanic o to, který národ více pracuje a odkud kam tečou peníze ze společné pokladny.

Na rozdíl od lidí žijících ve vnitrozemí České republiky se obyvatel Moravského Slovácka

165Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík

(především těch bydlících v Bílých Karpatech) vznik nové hranice citelně dotknul a lidé se pak museli vyrovnávat s nečekanými obtížemi. To se týká zdánlivých drobností (jeden narátor si jako člen mysliveckého sdružení stěžoval na to, že již nemůže s mysliveckou puškou překračovat státní hranici, aniž by na to měl zvláštní povolení), ale i dopadů na podnikatele v regionu (narátor Kotásek tvrdí, že jeho neúspěšné podnikání zavinil prudký pokles cestujících na železniční stanici po rozdělení republiky).

Všichni mnou oslovení lidé na moravsko-slovenském pomezí tvrdí, že mají ke Slovensku a ke Slovákům velmi pozitivní vztah (to se týká nejenom narátorů, kteří jsou uvedeni v této diplomové práci, ale i dalších lidí, na něž jsem při sběru informací narazil).

Přesto však oslovení lidé říkají, že je rozdělení Československa nijak netrápí. A pokud rozchodu s východním sousedem při rozdělení litovali, už je tento pocit přešel a nahradily jej všední starosti. Moravané a Slováci v Bílých Karpatech sice bydlí jen kousek od sebe, ale zároveň nejsou ve většině případů bezprostředními sousedy. Zčásti je to dáno i tím, že hranice mezi Moravou a Slovenskem vede v tomto úseku většinou po hřebenech hor, které přirozeně oddělují oba národy. Lidé z vesnic na moravské straně jezdí za prací, úřady či zábavou ponejvíce přirozeně do měst a vesnic na moravské straně. Práci či zábavu hledají na slovenské straně jen výjimečně. V tomto kraji neexistuje ostatně ani příliš mnoho silnic, kterými by se lidé dostali z jednoho státu do druhého, a tak si vlastně žije každý po svém.

V dobách federace ještě existovala mezi moravskou a slovenskou částí mnou popisovaných okresů poměrně velká migrace pracovníků. Lidé ze Slovenska jezdili pracovat na Moravu například do podniku kordárna ve Velké nad Veličkou, který nabízel velké pracovní příležitosti, na druhou stranu zase jezdili lidé z Moravy pracovat do slovenských továren v Myjavě či ještě dál v Novém Meste nad Váhom. Po rozdělení federace ale lidé už za prací tolik nejezdili. Nemohla za to snad ani tak nová hranice a celní budky – lidé z obou částí společného státu mohli cestovat dál bez výrazných administrativních překážek, ale v souvislosti s ekonomickou reformou v obou zemích se řada továren, které dříve zaměstnávaly stovky a tisíce lidí musela zavřít. Svou roli sehrál také (pro obyvatele České republiky nevýhodný) kurs slovenské koruny.

Mnou oslovení lidé také poměrně často udávali, že dříve jezdili na Slovensko často nakupovat, protože slovenské obchody byly údajně lépe zásobeny než ty české. A to se týkalo jak doby komunismu, tak času po roce 1992. Úroveň zásobování se těžko hodnotí objektivně, ale svou roli v tomto pocitu mohl hrát i fakt, že na slovenské straně je několik větších měst s poměrně

bohatou nabídkou obchodů, kdežto na moravské straně převládají malé vesničky pouze s malým obchodem se smíšeným zbožím. I nakupovací výlety lidí z Moravy na Slovensko však v poslední době skončily, protože kvůli zavedení eura už není nákup na Slovensku pro Čechy tak výhodný.

Jednou z nepříjemných věcí, se kterou se museli lidé u hranic po rozdělení vypořádat, bylo pašeráctví a převaděčství. Právě novou a zpočátku poměrně málo hlídanou hranici mezi Českem a Slovenskem využívali převaděči k tomu, aby převáděli běžence z třetích zemí (nejčastěji z Balkánu, bývalého Sovětského svazu či z Asie) dál do západní Evropy.

Lidé z vesnic u hranic si často stěžovali na to, že se kvůli zavedení nové hranice výrazně zvýšila kriminalita, ale při dalších doplňujících otázkách a odpovědích vychází najevo, že se spíše než kriminalita zvýšil strach z kriminality a z neznámých běženců. Problém běženců a převaděčů se ostatně vyřešil jakoby sám tím, že Česko i Slovensko vstoupilo do schengenského prostoru a nikdo proto nemá důvod, aby převáděl běžence po horských chodníčcích kolem pohraničních vesnic, když je může převést bez kontroly třeba po dálnici.

Při sběru informací pro tuto diplomovou práci jsem zjistil, že lidé sice hodnotí rozpad společného státu Čechů a Slováků jako významnou událost, ale nahlížejí na ni už bez lítosti. Spíše než nová hranice je trápí běžné životní starosti spojené kupříkladu se špatnou ekonomickou situací a vysokou nezaměstnaností v regionu. V rámci některého dalšího výzkumu by bylo zajímavé zaměřit se i na slovenskou stranu Bílých Karpat a poté porovnat názory a vzpomínky Slováků se vzpomínkami narátorů v této diplomové práci. Nabízí se rovněž provést orálně historický výzkum například v osadě Šance (dříve osada U Sabotů), která v rámci vyrovnání mezi Českou republikou a Slovenskem připadla slovenské straně. Bylo by rovněž možné provést obdobný výzkum i v některých dalších příhraničních regionech, případně se zaměřit na oblasti, které jsou od hranice se Slovenskem poněkud vzdálené. Zajímavý by mohl být i výzkum zaměřený na smíšená česko-slovenská manželství či na lidi, kteří se z nejrůznějších důvodů po rozdělení federace přestěhovali do druhé republiky.

Na závěr chci ještě jednou zdůraznit, že v této diplomové práci šlo o kvalitativní výzkum, jehož cílem nebylo vytvořit reprezentativní vzorek. Závěry z tohoto výzkumu lze proto vztahovat pouze na zkoumané osoby, byť jsou některé odpovědi narátorů téměř shodné a přispívají k hypotéze, že podobné pocity mělo či má mnohem více lidí. V možnostech a rozsahu této diplomové práce však nebylo možné tuto hypotézu potvrdit.

9. Prameny a literatura

Rozhovory

Archiv autora, rozhovory se Stanislavem Kotáskem vedl Miloslav Janík. Pořízeno 30. 8. 2009 a 5. 3. 2010 ve Velké nad Veličkou

Archiv autora, rozhovory s Janem Holešem vedl Miloslav Janík. Pořízeno 28. 8. 2009 a 5. 3. 2010 v Nové Lhotě

Archiv autora, rozhovor se starostou Nové Lhoty Antonínem Okénkou vedl Miloslav Janík. Pořízeno dne 28. 8. 2009 v Nové Lhotě

Archiv autora, rozhovory s Josefem Špačkem vedl Miloslav Janík. Pořízeno 28. 8. 2009 a 5. 3. 2010 v Nové Lhotě

Archiv autora, rozhovory s Boženou Trtkovou vedl Miloslav Janík. Pořízeno 29. 8. 2009 a 7. 3. 2010 v Žitkové

Archiv autora, rozhovor s Jiřím Vajčnerem vedl Miloslav Janík. Pořízeno 5. 3. 2010 ve Strážnici

Archiv autora, rozhovor s Martinem Kružicou vedl Miloslav Janík. Pořízeno 5. 3. 2010 v Javorníku

Použitá literatura:

BARTOŠ, Josef. *Dějiny Moravy; Díl 4. Svobodný stát a okupace*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2004. ISBN 80-7275-044-5

CUHRA, Jaroslav - ELLINGER, Jiří – GJURIČOVÁ, Adéla – SMETANA, Vít. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý od roku 1918*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-794-7

GEBHART, Jan a KUKLÍK,Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4

HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum : vznik, vývoj a rozpad*. Praha: Orbis, 1996. ISBN 80-235-0076-7

HOVORKA, Rostislav. *Kronika dělení : (Československo 1990 – 1992)*. Hodonín: Pedagogické středisko,1995. ISBN 80-85082-03-9

CHOVANEC, Jaroslav. *Cesta k zvrchovanosti Slovenskej republiky*. Bratislava: Slovenská informačná agentúra, 1996. ISBN 80-8048-171-7

JUDT, Tony. *Poválečná Evropa, Historie po roce 1945*. Praha: Slovart 2008 . ISBN 978-80-7391-025-9

KIPKE, Rüdiger a VODIČKA, Karel. *Rozloučení s Československem: příčiny a důsledky česko-slovenského rozchodu*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0447-4

Kolektiv autorů. *Dějiny zemí koruny české II*. Litomyšl, Praha: Paseka 2003. ISBN 80-7185-606-1

Kolektiv autorů. *Československá vlastivěda. II. Dějiny.* Praha: Orbis 1968. Systémové číslo 000296416

Kolektiv autorů. *Československé dějiny v datech*, Praha: Svoboda, 1988. Systémové číslo 000034838

KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-268-5

KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan. *Proti Benešovi!: česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0777-8

LIPTÁK, Ľubomír. *Slovensko ve 20. storočí*. Bratislava: Kaligram, 1998. ISBN 80-7149-337-6

MÜCKE, P.: *Krok za krokem. Orální Historie, věda a společnost*. In: Naše společnost 4, 2006, č.1, str. 27. ISSN 1214-438X

NEŠPOR, Zdeněk. *České migrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium*. in Soudobé dějiny 12, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. ISSN 1210-7050

NEŠPOR, Zdeněk. J*ak dál bádat o mezinárodních migracích? Vývoj a perspektivy současných západních studií*. in Soudobé dějiny 12, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2005. ISSN 1210-7050

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-46-X

RYCHLÍK, Jan. *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-081-5

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997. ISBN 80-88880-10-6

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století, Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997. ISBN 80-86142-06-X

RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa : Česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. ISBN 80-88880-02-5

STEIN, Eric. *Česko-Slovensko : konflikt, roztržka, rozpad*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-

200-0752-0

STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X

SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990)* Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-099-0

ŠTEFANOVIČ, Milan. *Zrod slovenskej štátnosti a zánik česko-slovenskej federácie.* Bratislava : IRIS, 1999. ISBN 80-88778-88-3

VANĚK, M. – MÜCKE, P. – PELIKÁNOVÁ, H.: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: ÚSD AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1

VANĚK, Miroslav (ed.). *Obyčejní lidé...?!* Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1791-8

VANĚK, M.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: ÚSD AV ČR, 2004. ISBN 80-7285-045-8

VODIČKA, Karel, editor. *Dělení Československa : deset let poté*. Praha Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-479-2

VODIČKA, Karel a CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-718-3

WOLF, Karol. *Podruhé a naposled aneb Mírové dělení Československa*. Praha: G plus G, 1998. ISBN 80-86103-10-2

Další prameny

Deník Mladá fronta DNES – jednotlivá vydání z let 1990-1998

Deník Lidové noviny - jednotlivá vydání z let 1990-1998

Obecní kronika Velké nad Veličkou dostupná na www.obecvelka.cz

Oficiální internetové stránky obce Nová Lhota http://www.novalhota.cz/

Oficiální internetové stránky obce Žítková http://www.zitkova.cz

Servis a archiv Československé tiskové kanceláře a České tiskové kanceláře www.ctk.cz

Stenozáznamy společných schůzí Federálního shromáždění. Dostupné na http://www.psp.cz/eknih

Týdeník okresu Uherské Hradiště **Slovácké noviny** – jednotlivá čísla z let 1992-1995

Týdeník okresu Hodonín **Slovácko** - jednotlivá čísla z let 1992-1999

10. PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Tazatel: Miloslav Janík
Narátor: Stanislav Kotásek
Téma: Jak vnímali lidé rozdělení Československa na dva samostatné státy
Nahráno: 30. 8. 2009 a 5. 3. 2010 ve Velké nad Veličkou

Jenom abych pro sebe věděl, já si to musím poznamenat – to je pan Kotásek z Velké...
Ano.
Jak jsem pochopil i z té fotografie na zdi, tak vaše rodina odsud pochází a žije tady už dlouho.
To znamená, že si pamatujete lecos.
Já jsem tady vyrostl.
A který jste ročník, jestli se můžu zeptat?
Třicátý.
Tak to na to nevypadáte, to opravdu ne. Vy vlastně můžete mít teoreticky i vzpomínky na první republiku, když jste byl školák, jak se tady žilo? Jak žila vaše rodina za první republiky?
Tož, za první republiky tak … taky my jsme tady měli... teda otec měl hospodu u nádraží. To postavil tam, no a děda ten měl tady hospodu a naproti bylo řeznictví.
Takže živnostníci prostě.
Živnostníci, ano.
No a potom v tom osmatřicátém, nebo devětatřicátém, když nastal protektorát, byly tady nějaké změny pro život místních lidí? Ta hranice je vlastně kousek odsud...
No tak stála tady taky hranice, že, no a došli sem němečtí financi.. to všecko prostě.. ne že by to bylo obsazené, ale oni chodili prostě jako do stráže na tu čáru.
Ano.
Oni byli ubytovaní jednak po lidech tady v dědině, a jednak .. měli .. na Vápenkách tam měli aji nějakú ubytovnu. No a tak to tady hlídali tu hranicu. Ale přestože to hlídali, tož... spousta jako věcí se pašovala, nebo se převáděli jako ti lidi do zahraničí.
A co se jako pašovalo?
Tož co se pašovalo... Všecko, co se dalo pašovat.
To jako potraviny, nebo dobytek?
Ano, potraviny, dobytek.
A odkud kam? Z téhle strany na Slovensko, nebo obráceně?
No tak, ... spíš ze Slovenska sem, protože tam oni neměli lístkový systém, nebo tak, jak bylo u nás. Tam oni měli takový.. dá se říct relativní blahobyt oproti nám. Protože tam oni to měli dokonalý. Spíš sem, jako.
To znamená, že ti lidi, kteří to jako pašovali, tak dejme tomu, že někde na Slovensku koupili ten dobytek a pak ho přitáhli sem. A tady si ho mohli zabít a rozporcovat, aniž by to hlásili úřadům? To byl ten hlavní důvod toho pašování?
No tak... taky pro další jako chování třeba. Pro další chov, nebo ty koně pro tah a tažné zvířata.
A to se nedalo tady koupit?
Tož tam to bylo asi levnější.
A vy si nějak vzpomínáte na to osobně, když tady byli ti Němci a na ten protektorát? Vy

jste chodil do školy asi tady, počítám. Sem jste chodil do školy, nebo jste musel někam jinam?
Já jsem chodil sem do Velké. Tady už tenkrát byla měšťanka i obecná.
A rodiče v té době pořád dělali v těch hospodách?
Ano. Ano.
A bylo tady v té době mezi místníma lidma nějaké napětí kvůli těm Slovákům, kteří se v 39. roce odtrhli? Bylo tam nějaké nepřátelství, nebo to bylo tak dané, že je taková doba?
Tenkrát... to si ani tak nevzpomínám na to, že by to bylo nějak, nebo že by se to vnímalo nějak špatně, protože ty vztahy tady furt byly.
Myslíte jako dobré vztahy?
I když ta hranice tady byla, tak tím, že se tu pašovalo a tak, takže... ti lidi mezi sebou prostě furt... nějak normální to nebylo, ale komunikovali... nebo prostě a kšeftovali a tak.
Rozumím, takže nebylo to pro ně nějak...
Bralo se to normálně. To zas třeba … proč třeba vznikl protektorát a tak.. to by se muselo ještě jít trochu dozadu... a tím pádem se to Slovensko odtrhlo. Tak prostě... jak jsem to četl, nebo slyšel, jim jakože nic nezbývalo, než že se jako osamostatní, nebo... já nevím co.
Ano, tak nějak to bylo. Tam byla nějaká vyhrůžka, že Hitler obsadí Slovensko a tak. Já se budu teď ptát spíš na něco, co si už budete líp pamatovat. A potom, když už jste byl dospělý, tak jste pracoval v té hospodě? To vám vzali, nebo nevzali? Nebo jak to bylo?
Vzali. No tak já potom do 49. roku... to už jsme potom jako otec... už jsme tam u nádraží nebydleli. My jsme bydleli tady a už otec spravoval i to řeznictví, které bylo tady naproti. Do 49. roku jsem pracoval doma a potom už začaly prostě ty národní podniky a tak. V tom řeznictví už jsme neporáželi, otec jenom prodával. Už to byla jenom prodejna. Prodejna masny, takže byl zaměstnanec masny. No a já jsem začal dělat do masny. Do Ostrohu. To jsem měl před vojnou, takže jsem tam vlastně dva roky pracoval.
A tady ti lidi ostatní pracovali kde? Myslím vaše vrstevníky. Byla tady práce?
No tak kordárna tady nebyla, tady byla cihelna, pila, lihovar tady byl. To bylo všecko, takže většina v zemědělství. A kdo nepracoval v zemědělství, musel dojíždět. Buď dojíždět, nebo úplně někde jezdil za prací.
A kam se tady jezdilo?
No tak třeba do Veselí, nebo do Ostrohu.
A na Slovensko se taky jezdívalo pracovat, nebo tam nebyla práce?
No na Slovensko se jezdívalo.. hodně lidí, ale to až po válce. Už aj před válkou tam začali někteří dělat, protože tam se postavila nová fabrika – jako Slovenská armaturka Myjava, ale tenkrát se to jmenovalo nějak jinak. To se původně mělo stavět ve Velké, ale ve Velké k tomu nechtěli tenkrát dát to pole nebo co. Tak se to postavilo na Myjavě. Jestli to znáte od nádraží, tak na takovém svahu od nádraží to postavili a postupem doby to zvětšovali. Než se to teda rozpadlo, tak to už byl veliký podnik. Ti lidé jezdili tam. Po válce. Teda už před válkou někteří. A někteří tam dokonce aji za toho protektorátu pracovali. Ale těch moc nebylo. Jestli jich bylo deset, nebo něco tak.
A když se potom posunujeme v tom čase k pozdním osmdesátým letům a počátku 90. let, když se začalo Československo rozdělovat.. nebo když bylo jakoby jasné z televize a z novin, že se něco děje, jak to tady lidé vnímali? Přece byli skoro první na ráně.
No tak jo, to už vnímali špatně. To vnímali špatně prostě.. tenkrát to tu bylo takové rozbúřelé hodně. Všecko se dělalo pro to, aby to tady nevzali ty – jak se říká U Sabotů. Jenomže všecko to bylo zbytečné, protože všecko bylo rozhodlé dopředu.
Takže místní lidi jakoby nebyli pro to rozdělení?
No tak nebyli. A právě u těch Sabotů. To byli, tam původně žily asi tři rodiny těch Slováků, kteří si postavili na moravské straně. A postupem doby to tam se jako zvětšovalo, ten počet těch domků, takže to jako byli nebo jsú všecko Slováci. Ale postavili na moravské straně. A tehdy

došlo k tomuto... a Slováci to chtěli, nebo jak to bylo.. . A naši zas říkali, že u Hodonína jakási výměna za jakési území. A potom tady svatá Sidónia a tož takových řečí všelijakých prostě bylo. Tak to prostě dali těm Slovákom. Tady byl aj Ruml vrtulníkem. Tady jezdil a toto. A cirkus teda kolem toho. No a... Tak to se jim přiřklo, no a... tam ještě je nádraží. To nádraží, co tam je, to nádraží už tam nemělo být. Ale oni se velice prostě to nádraží chcú.

Oni jako Slováci?

Slováci. Ono sa to volá Vrbovce a ta dědina je čtyři kilometry od toho nádraží. Tož tam prostě pro ty samoty, pro ty Kopanice a pro ty Vrbovce tam bylo postavené to nádraží. A jmenovalo se to, nebo jmenuje se to do dneška, Vrbovce. Jmenovalo se to aji Javorník, ale jenom po přechodnou dobu. No a tož tá hranica, jakože nová, se obtočila kolem toho nádraží.

Obtočila se, jakože nádraží zůstalo v Česku?

Ne, že připadlo na Slovensko. Kvůli tomu. Aby to bylo na Slovensku, tak se hranice musela obtočit kolem toho nádraží. A teď prostě – teď už na tom asi nezáleží, ale naproti toho nádraží je bývalý hotel. A tam bývali policajti a státní statky a tak různě. A prostě ten prostor, mezi tím nádražím a mezi tím hotelem, ten není nic velikého a je to rozdělené na poli. K tomu nádraží je to slovenské a tady je to moravské. Tam kdyby člověk chtěl jet autem, tak asi zpátky musí vycouvat, protože tam se nemůže otočit. A... co jsem to ještě chtěl říct... jo... tož velice se o to brali. O to nádraží. A teď to nádraží vůbec neopravujú a to je v tak dezolátním stavu... že prý to nechcú nějak opravovat nebo co. Tak já nevím.

Tady vede trať odkud kam?

Veselí - Vrbovce. Nebo jezdilo to do Nového Mesta, ale teď je konečná štace Vrbovce a konečná štace je Javorník zastávka.

To znamená, že jezdí jen po té české straně a dál už nejezdí?

No ne, některé ty vlaky jedou až do těch Vrbovců, no ale tam teda končí. A tam, že to prý vůbec nějak nenavazuje na další spoj.

A tato změna, ta je až od toho rozdělení? Dříve to jezdilo až na Slovensko?

Ano, ano, však tu jezdívaly ty těžkotonážní vlaky, to tady jely dnem i nocí mezi těma osobníma vlakama. Ale aji ty osobáky. To jezdívalo až do Nového Mesta. Nebo některé jezdívaly na Myjavu a z Myjavy byl další přípoj na takové ty místní. Takové ty motoráčky jak jezdívaly. No ale jinak osobní vlaky jezdívaly až do Nového Mesta, nebo ty nákladní.

A tady lidí mají potřebu jezdit na Slovensko? Jestli jako do práce, nebo nakupovat, nebo něco takového?

Tož mají... dnes ani nemají... Protože práce tam není, tak jako tady. Práce tam není a nakupovat.... dnes tam už je euro, takže celkem ani ne.

A dřív tam lidi jezdili? Myslím v době komunismu?

Jo, tam jezdili hodně. Nakupovat. Jezdilo se na Myjavu. Protože za tých komoušů tam třeba bylo to jižní ovoce a to tady bylo prostě... jenom málo.

A to bylo proč? Že by Slovensko bylo líp zásobované?

Ano, ano...ano. Jasně.

Tak to jsem ani nevěděl...

Ale hodně teda lidí tam i dělalo v té armaturce. Tam bylo vždycky … jak říkám... lepší, teda větší sortiment jak tady.

A ti lidé, kteří tam pracoval, jak tam jezdili? Vlakem?

Vlakem.

A teď po tom rozdělení, jezdí tam lidé ještě pracovat?

Pracovat... to ne. Ti co tam dělali v té armaturce, tak ty první jako … vyšupli, že když se to jako tam snižovalo. Na rozdíl tady od kordárny. Tady se furt Slováci drželi a ještě tam dělajú, i když teda ta kordárna dnes taky jako hapruje. Tam už není ani čtvrtina zaměstnanců jak tam byla. .. No a ti Slováci, tož né v také míře jak to bylo.. tam jezdijú.

Ještě se zeptám – vás to nějak ovlivnilo, nebo vaši rodinu a známé, že tady vznikla hranice?

Teď jako tato? Dá se říct, že ani ne, spíš to vidím takové uvolněnější nějaké. Co se týká třeba, že ti Slováci hodně jezdí sem. Třeba i za nákupem. Tady je levnější než u nich. Tak sem jezdí za nákupama. Tím pádem se tady aji staví, když jede kolem, nebo tak toto. Teď jaksi, jak se vstoupilo do té Evropské unie, a zrušili ty celnice. Tady postavili za dvě minuty dvanáct celnicu za padesát milionů a je to na nic. To nejenom tady, to po celej čáře.
Takže nejsou nějaké nadávky mezi Čechy a Moraváky a Slováky?
Ne, naopak. Slováci se chovají velice slušně. Já jsem celé roky, teda ne celé roky, ale patnáct roků jsem byl ve Veselí na mléčňáku naproti nádraží jako vedoucí a tenkrát tam byl takový čilý ruch, protože to byl železniční uzel, takže tam byly dálkové autobusy a ty vlaky ze Slovenska, takže to tam křižovalo. Tak ti Slováci hodně navštěvovali to naše zařízení, nebo i další. Oni byli takoví prostě arogantní, prostě Slováci a co toto... A dnes oni dojdú velice potichůčky a slušně.

Jak se díváte s odstupem těch skoro osmnácti roků na rozdělení Československa?
To je potřeba obšírněji hodnotit, ale... to víte sám... já jsem pro to rozdělení nebyl, ale s odstupem doby si říkám, že se dobře stalo i tak (smích).
Takže vy jste s tím žádný problém neměl a ani teď nemáte...
To nikdo, ale ti Slováci byli věčně nespokojení a furt se něčeho domáhali. Teď je s nima aspoň klid. Mají svoje problémy s Maďarama a cikánama, že.. A to si myslím, že jim dává pořádně zabrat..
Tehdy říkali naši vládní činitelé, nebo i dnes, že nikdy nebyly tak dobré vztahy se Slovákama jak sú dnes. Asi na tom něco je. Protože nemožů po nás nic chtět, nebo tak. Takže to je ten klid právě. Tak jsem si jako rovni. A oni co si dělajů, to majú a my taky.

DRUHÁ NÁVŠTĚVA

Vy jste přicházel do styku se Slovákama přímo? Například před rozdělením, že chodili nakupovat do vaší hospody, nebo něco takového?
Před rozdělením... Jistě. No ale k rozdělení došlo za tři roky, nebo jak to bylo. To trvalo nějakou dobu.
Mne ale zajímá to, jestli se nějak změnilo to, že Slováci chodili dřív za váma do hospody, nebo já nevím kam...
Vždyť ta hospoda nebyla ještě tenkrát otevřená. To bylo celých čtyřicet roků zavříté. A potom, když došlo k tomu zvratu, tak já jsem to všecko jako tak vylepšil, takže to... moc toho tu nebylo, než bylo to rozdělení.
Takže vy sám jste to na živnosti nepoznal to rozdělení?
No poznal, protože já jsem byl na mléčňáku ve Veselí, víte. Tam se to projevilo hrozně. Já jsem tam taky pro to skončil, víte?
To nevím...
Prostě po tom rozdělení přestaly jezdit dálkové autobusy. Nebo když jely, tak tam nikdo necestoval. Přestaly i vlaky jezdit. Nebo možná jezdily, určitě jezily, ale prostě ti lidi už tolik necestovali. A to bylo právě u nádraží, kde to bylo založené na tom cestovním ruchu.
Takže to spadlo úplně o padesát procent, tržby. No a prostě ten pronajímatel chtěl daleko větší nájem jak byl před tím. No a já už jsem si stejně připravoval tuto hospodu. A i když jsem nevěděl, že to takto dopadne. Protože jsem tam denně jezdil, tak jsem si myslel, že tu udělám takovou menší mléčnou jídelnu. Takový provoz tady nebyl a ani není jako ve Veselí. No a tak jsem prostě si myslel, že pojedu dom a vezmu nějaké zboží. A tady jsem viděl kupříkladu jako ten obchod. No a tam to potom tak dopadlo, takže nic.
Takže vás to postihlo ekonomicky to rozdělení.

No tak jistě. My jsem se bavili kdo dostává nějaké odškodné, ale kolik takových lidí, třeba jak já, nemyslím jenom v obchodě, byli opravdu postiženi a nedostali nic. A ani se nedomáhají ničeho. A někdo – takoví tito staří bolševici, prostě dostávajú důchody a všecko možné. A tito lidi, kteří... se normálně živili, nebo neškodili nikomu za toho režimu, tak nedostanou nic.
Když vám klesly ty tržby, tak vám tam přestali najednou chodit lidi?
No tak ono to mělo sestupnou tendenci. No ale, dost rychle. To tak prostě ….. Třeba tady. Tady jezdíval vlak, napřed to byla para potom teda ty diesely, tady prostě jezdil vlak, já nevím... se šesti vagónama. A to jelo až do Nového Mesta – to byla trať z Veselí nad Moravou. No a tady cestovalo lidí, těch Slováků, kteří jezdili za prací, nebo já nevím co. A na druhou stranu zas tam jezdili turisti... nebo různě. No a … prostě … ono to tak nějak všecko začalo mír rychlý spád.
On ten váš mléčný bar byl přímo naproti nádraží...
Ano. Ono když tam třeba byly ty autobusy ze Slovenska, nebo na Slovensko co jely, tak tam byla vždycky přestávka. Já nevím... dvacet minut, nebo kolik. On ten autobus vždycky šel do toho mléčňáku a tam byl takový sortiment, že si tam vybral každý, ať to byl chlap, nebo ženská, nebo děcko. My jsme tam měli všecko – masnou výrobu, cukrovinky, prostě všecko. No a potom když tam přijely třeba čtyři, nebo pět, tak to bylo poznat.
Znáte ještě někoho, kdo by měl podobné problémy jako vy kvůli tomu rozdělení?
No... podobné.... Na tom nádraží byla restaurace a ta restaurace ještě v tom vestibulu dva bufety. V té restauraci, aby uspokojily ty návaly. To nebylo zas tak, že by tam ti lidi byli pořád, ale při těch návalech, když tam dojely ty autobusy nebo ty vlaky, tak oni to obsloužili. Tak ta hospoda tam měla dva bufety. No a potom.... Ty bufety taky.... to skončilo. To skončilo jako tak záhy, ty bufety. A ta hospoda tam byla ještě nějakou dobu a potom taky skončila. A do dneška tam pořád není . Akorát že tam tak jako v rohu, tam byla nějaká čekárna spíš, tak tam je takový výčep. On tam má, já nevím kolik těch automatů a výčep. A tož tam chodijů takoví tí ožgeři, víte. No tak to, …. tam ta hospoda prostě jako nebyla, tak si to tam někdo pronajal.... Tam potom byla ještě jedna hospoda, jako Slavia. A tož tam taky to bylo poznat.
Takže Veselí byla velká dopravní křižovatka, ...
Ano, to tam bylo hlavně na ty cestující. Na ty domácí taky trochu, ale jak říkám hlavně na ty cestující.
….....

Vy jste psal i Klausovi – on byl tehdy předseda vlády...
Ano, tak jsem mu napsal, že jsem začal podnikat, že jsem si vzal i půjčky – dva miliony a že prostě jsem přišel o ten kšeft na tom nádraží, že to tam jako bylo hlavně na cestovní ruch. No a co teda mám dělat. No a tak tak jak on to umí – prostě ň, ň, ň, fň, fň,fň,fň.
Takže odpověděl...
No tož odpověděl, ale nic prostě. Akorát mi popřál sílu a hodně úspěchů.
To on podepsal, nebo někdo z jeho kanceláře?
To nevím... Ale mám to schované ten dopis.

Příloha č. 2

Téma: Jak vnímali lidé rozdělení Československa na dva samostatné státy

Tazatel: Miloslav Janík

Narátor: Jan Holeš

Nahráno: 30. 8. 2009 a 5. 3. 2010 v Nové Lhotě

Jsme u pana Jana Holeše a jsme v Nové Lhotě, což je pár kilometrů od hranic.
Tři kilometry.
Já se vás zeptám – vy tady žijete celý život? A který jste ročník?
Třicátý, třicátý ročník.
To je úplně geniální. To znamená, že vy si můžete pamatovat...
Tak trošku tu první republiku. Tu si pamatuju, protože... samozřejmě protektorát si pamatuju velmi dobře, 15. březen 1939, no tak celkem toto už celé si velmi dobře pamatuju.
To znamená, že vy, když jste třicátý ročník, tak jste byl vlastně školák, když se poprvé rozdělovala republika.
Jo, jako když se... ustanovil ...když přišlo Německo, Hitler, tož vzal... okupoval ten protektorát... ano.
To si vzpomínáte na to, když jste byl jako kluk... Jaké to bylo, co tomu říkali rodiče tehdy?
Já jsem byl jako kluk velmi překvapený. Ti rodiče možná nebyli ani tolik překvapení. Já jsem to jako dítě, jako dítě teda bral, poněvadž jsem viděl vojáky, teda cizí vojáky, tedy oblečené tady. Tehdy napadlo hodně sněhu, toho 15. března, když to ta... moc myslím přijela … no po kolena bylo sněhu, když sem tehdy přijeli. A tak si vzpomínám, že sem jezdili po silnici tady nahoru na ten obecní úřad. Ten byl tady ve staré budově, to už je zbúrané. Jezdili tehdy za starostú a tak. Starosta jich potom všechno... vodil kde měli ubytování a tak všechno. No a pak postupně se obsazovaly také obecní úřady. To tu byli dva tajemníci, kteří teda jako to tu vedli. To byl tajemník zásobovací a něco podobného jak tajemník politický. Hned nastaly lístky potravinové, když sem přišel Němec a žilo se jenom na lístky. Většinou to bylo zemědělství tady v té době za první republiky. A teda i za celý ten protektorát to bylo všechno jako zemědělská oblast tady. Bylo to bídné, no ale vždycky cosi se urodilo a cosi bylo.
A vaši rodiče se živili zemědělstvím?
My jsem žili zemědělstvím, měli jsme pět hektarů půdy. Moji rodiče měli. A tak to...tož na obživu to nebylo, akorát teda nějaký dobytek se choval, teda nějaké to prase se chovalo. A ovce se chovaly a tak. A páslo se to všechno tady.
A tady se nejzdilo někam pracovat do nějakých továren?
No tak do továren... no spíš nahodilá práce jako tato... no sezóní práce. Hlavně do Rakouska se jezdilo za první republiky. Hlavně obdělávání řepy, žně dělat. A to všechno ti … ti lidi dělali na tento výdělek. A les tu byl, dřevorubci. Ta nějaká ta, když se obnovoval les, tak sadačka, kde se sadily ty stromky, tak taková to obživa byla. Nebo se dělaly takové zemědělské potřebnosti jako náčiní, jako hrabě, vidle, takovéto věci. Tady se uživil jedině akorát jeden kolář a jeden kovář pro tu vesnici a bylo tu myslím tak... já vím ..z padesát, možná i sto párů koní. Tak dvě stě koní.
A vy jste se živil potom, když jste byl dospělý, také tak?
Já už jsem šel potom do zaměstnání, poněvadž já jsem začal myslím...ve 44. jsem vychodil základní školu, do učení už jsem se nedostal, ale šel jsem do zaměstnání. Takže byl jsem.... hlavně … tak... V tom lese jsem byl ale pět let, pak jsem šel do stavebnictví, … ve stavebnictví jsem dělal, to jsem dělal myslím tak deset roků a pak se otevřela ta kordárna. A taky na Ostravsku jsem dělal. A to bylo právě že už se v padesátých letech, po tem 48. roku, že se zakládaly družstva, tak to už byl problém. A těch mladých lidí chtěli dostat do teho družstva, aby měli tam pracovní síly, jenomže to málo platili a já už jsem... brzy jsem se ženil... v 51. roku … a už jsem měl jedno dítě a už jsem se do toho družstva bál jít, protože bych se neuživil v tom družstvu. Ty začátky byly hrozné. No a tak se to vykoumalo tak, že jsem šel do dolů. A doly byly teda jako přednější ještě před zemědělstvím.
A to bylo dobře placené?
No tak bylo, ovšem teda nevýhoda byla ta, že já jsem byl... měl jsem špatné průdušky a špatné plíce, takže jsem tam nemohl dělat, ale tak jsem tam zůstal a dělal jsem na povrchu. Já jsem dělal na tom hloubení těch jam, to bylo na povrchu – do třiceti metrů se to kopalo, ostatní už šli, teda havíři a důlní pracovníci, kteří tam mohli vydržet. Tak jsem se vyhnul tomu zemědělství a v

Ostravě jsem byl do toho 63. roku a pak jsem nastoupil tady do kordárny, kde jsem byl až do důchodu. Takže celý život jsem jako pracoval a mám odpracované. Teda měl jsem problémy akorát v tom začátku v těch padesátých letech, protože se to zemědělství tedy taky muselo udělat.

Jako že byly nějaké normy?

Ne, jako že jsme byli jako soukromníci, že se to muselo nějak zpracovat, zaset, pole sklidit a nějaké to seno sklidit, prože myslím do nějakého šedesátého... do dvaašedesátého roku jsme měli dobytek ještě. Takže tam mě chyběly dva roky, že jsem teda byl v zemědělství a přes léto jsem byl doma. Otec neplatil národní pojištění, já jsem neplatil národní pojištění, takže to za ty roky, za celú tú dobu jsem musel doplatit, až jsem šel do důchodu. No tak nebylo to tak hrozné. Za ty dva roky za každý rok chtěli padesát korun... teda za měsíc chtěli padesát korun.

….....

A když si vzpomenete na ten devadesátý rok, nebo na později, jak se potom dělilo Československo...

Tak... my jsme byli... hodně se k nim jezdilo, poněvadž to se.... ty ty národnosti.... i Slováci jezdili sem a bylo to i takové.

Proč sem jezdili?

No tak byli to známí, anebo byly i vdané, nebo naše děvčata byly vdané na Slovensku. Na Myjavě, na Staré Turé... A tak se to míchalo. Tak to bylo takové pomíchané. No tak lidé to nesnášeli nějak.

Co nesnášeli?

V místech, když se to rozdělilo. Ani z jedné strany, ani z druhé strany. Poněvadž už jaksi... byli tak zvyklí. Ale během času se na to zvyklo a jezdili, dostali se sem také, navštěvovali se. No, nejhorší to bylo tady v Javorníku a tam. Tam někteří nechtěli jít. Tam to bylo rozdělené mezi barákama... ty hranice. Někteří tam nechtěli do Slovenské republiky, tak dostali nějaké odškodnění, tak baráky tam nechali a postavili si tady v Javorníku a tak.

A tady lidi ze Lhoty chodili například pracovat na Slovensko?

No chodili tam myslím málo. Spíš ze Slovenska chodili do té kordárny pracovat. A hodně tam z té strany, z té strany jak jsou Vrbovce, poněvadž tam je to spádově lepší. Tady je to přes les.

A tady se něco změnilo po tom rozdělení? Že by tady třeba přestal jezdit nějaký autobus například?

My jsme tady byli jako konečná, takže muselo se jezdit přes přes Velkú na Myjavu … na tu stranu na Slovensko. Ale teda začalo se stavět myslím v 75. roku... Slováci, teda... ředitel té Chirany jaksi to chtěl propojit cestou, aby tam dostal pracovníky na Slovensko do té Chirany. Chyběli to tam v té době v těch osmdesásátých letech.

Aby byla cesta mezi Novou Lhotou a Slovenskem?

Ano. Aby se tam mohlo snadno jezdit. I se to vyřídilo, aby se ta cesta spravila a udělala. Všechno se to udělalo. Jenom asi na Staré Turé asi tam byly nějaké neshody s dráhou. Tam zůstaly asi dva kilometry nedokončené a ostalo to už viset tak. Až se to rozdělilo a doposud to není dokončené. Je to jenom taková slepá cesta, ale dá se tam jezdit.

Měla by ta cesta i dnes smysl?

Já si myslím, že kdyby byla vůle států a kdyby se domluvily, myslím, že by to prospělo i tady té obci. A prospělo by to i na slovenské straně té Staré Turé. Za jedno by to byla bližší trasa. To je celkem asi deset kilometrů do té Staré Turé. A když jedeme tak na okolo do Velké a na Myjavu tak je to asi 20 kilometrů. To je jednou tolik. Takže by to.... já jsem slyšel, že by to.... to nám povídal ten vnuk, co dělá toho starostu, že nějaká vůle je, aby se to dokončilo, tak nevím... nevím.

Ovšem do toho přišla krize...Takže je to...

A když si vzpomenete na to, jak se to tady rozdělovalo... Lidi místní byli pro, nebo proti?

Ti lidi, kteří tam měli to spojení s tou rodinou, příbuzné... tak to jaksi... s tím... trošku váhali, no

ale museli se s tím smířit. Nedalo se nic dělat. A teď je to dost... dost je to... tak se smířili s tím po nějaké době.
A vy osobně se cítíte být Čechoslovákem, nebo Čechem, nebo Moravákem?
Tak Moravákem spíš, poněvadž tak i mluvím (smích). Ale celkem... my jsme vycházeli. Moji rodiče měli tam hodně známých, kamarádů a tak. A oni se navštěvovali ještě za té první republiky, když jsem byl... já vím... do toho 39. roku. To tam byli známí a tak se tam chodilo. A Slováci chodili hodně sem také. To se hodně navštěvovalo. Pak, přes ten protektorát, to teda ustalo, to bylo šest let. To byla hrozně hlídaná hranice za toho protektorátu. To nesměl nikdo ani přejít. To byla hodně hlídaná hranice, protože tu byli vlastně němečtí vojáci a ti to hlídali.
A když se vrátím zase k tomu druhému rozdělení... Tu byla také důležitá hranice. Slyšel jsem něco o nějakých pašerácích, co pašovali lidi?
Tož teď, co je to rozdělené, tak ti běženci z těch... já nevím jak se mluví... z těch třetích zemích, tak to převádějí. Nebo spíš převáděli. Už to tak není. Co se teda uvolnila ta hranice, ten schengenský prostor, takže už to tak není slyšet. Ale dokud to bylo přísné, to bylo taky přísně střežené a to tu pochytali taky hodně těch běženců. Hodně...
Takže tu byla hodně aktivní i česká policie.
Ano. Tu postavili teda tu stanici, že tu byl... to bylo obsazené stále to hlídali – už po rozdělení. Byly tady závory ještě. Museli jsem se teda... zastavovali tu i lidi, kteří tu měli pole. Zastavovali lidi, když je neznali. Když už se poznali, tak už potom to bylo. Ti policajti, když už potom se seznámili se všema těma občanama, že jezdí samé stejné tváře, tak už zastavovali jenom ty, které neznali. Takže ten život se tak jaksi ... znormalizoval
A teď se dá mluvit o tom, že ty vztahy jsou normální?
Já si myslím, že teď už je to normální. To si zvykli ti lidé. Navštěvovat se tam może, když syn má tam kamaráda nebo něco. Nebo i ta rodina, když tam má někoho. A zpátky zase možú projít ti Slováci sem, že je to volné. Už je to možná takové, jake to bylo za té Československé republiky.
Jenom z teho kraja, jak to povídám, že někteří do té Slovenské republiky nechtěli, jak to bylo na těch Vrbovcách. Pár baráků bylo na Slovenské republice a mělo zostat a ostatní měly být na České. Někdo nechtěl, tak dostal nějaké odškodnění a postavili si tady v Javorníku, dostali stavební místa a já si myslím, že jsou spokojení.
Dobře. Já vám moc děkuju...

DRUHÁ NÁVŠTĚVA

Jsme tady u pana Jana Holeše a já tady sbírám materiály pro svou diplomovou práci, abych věděl úředně jestli souhlasíte s tím, abych vaše odpovědi použil do své diplomové práce, jestli s tím nemáte nějaký problém.
No tak jak bych snad neměl žádný problém, jenom abych věděl na co se zeptáte, abych uměl odpovědět.
My už jsem si spolu povídali před tím a teď jsem se tu zastavil pro doplnění některých otázek. Vy jste říkal posledně, že tady byli nějací běženci, ale dál jste se tomu moc nevěnoval. Vzpomínáte si na to, jak ti lidé chodili tudy kolem?
Tady byli ti... ta policie... ta pohraniční.... a ta je tedy.... přes tu zelenou hranici přecházeli, tak jich chytli. Nebo teda oni i zabloudili a tak vyšli akorát dolů u té policie. To se stalo několikrát, než to teda otevřeli tady.
T**am ti lidi, kteří přecházeli, byli nějak v kontaktu i s místními lidmi?**
Ne, nebyli. To oni šli tak naslepo. Tak nevím kudy. Jedině ze Slovenska jestli byli ti převaděči nebo co, tak jich dovedli na hranici a tím to skončilo. Oni už šli potom naslepo.
A můžete mi říci co se pro vás konkrétně změnilo, když tady vznikla ta hranice?
Tak z kraje to bylo omezené, to bylo trošku omezené, na těch … jak se tomu říká... ty

přehraniční přestupy byly nějak na ty doklady... a tak se to dalo tam nějak přejít. A teď už je to o moc lepší, že už je to jenom na legitimaci a že se nemusí nějak legitimovat nebo tak.
Mně právě říkal jeden pán z Javorníku, že myslivci mohli dřív chodit i přes hranici, což dnes už nesmí. Zažil jste něco podobného?
Jo, to je myslivecký zákon nějaký, že si nesmí přecházet jeden druhému do revíru. To je i tady. Ale to je domluva a vždycky požádají, že se stalo to a to, že něco hledají, že něco postřelili... teda to sousední myslivecké sdružení, tak se to s nimi vždycky nějak dohodne. Teď posledně bylo, zrovna teď hlásili tady, ten Javorník, nebo dokonce, že mají tady..., že by chtěli dohledat nějaké střelené zvíře. Ta dohoda vždycky je. Já si myslím, že to teď není takové, poněvadž můj zeť je zrovna v myslivosti, takže to tam projednávali a tak se nějak dohodli.
Ještě se zeptám – vy sám jste souhlasil s dělením Československa, nebo jak se na to díváte po zhruba osmnácti letech?
Souhlasil... tak... ani nesouhlasil z kraja. Poněvadž to bylo zvyknuté tady, ty přechody, zkrátka volné to tady bylo. To bylo Československo, takže to byl jeden stát takže my jsme byli hodně zvyklí, že jsme chodili tak jak dnes do Velké do sousední obce. Takže to bylo se Starú Turú, Myjava, a to všechno to bylo jako kdybychom šli do sousední vesnice. Takže to bylo takové přirozené. A jak se to vyhlásilo, že se to bude rozdělovat, tak lidé, vždycky jak je něco nového, tak protestují nebo tak, ale během toho času, to bylo ve dvaadevadesátém nebo třiadevadesátém roku, tak se to nějak ustálilo a zlepšilo tím, že tam můžete přejít na tu občanku. Že se ten půchod na hranici uvolnil.
A teď už je to lepší?
Teď už je to normální, jak to bylo. Když se teda otevřely ty hranice, že odešli policajti, že to není hlídané.
Že máte jiný stát doslova za humnama vám teda nevadí?
Teď momentálně ne. Tím, že se tam člověk může volně pohybovat, tak to ani snad tak nevadí. Je to teda k těm lidem, jsou tam ženatí lidé, vdané jsou tam. A tak že je to už pomalu stejné tak, jak to bylo.
A jezdil jste na Slovensko nakupovat?
No tak, pokud je to výhodné, tak ano.
Sledujete, jestli je to výhodné?
Momentálně … už teď teda ne. Oni co mají eura, tak už to není tak výhodné, protože jedno euro stojí... já nevím třeba třicet korun, nebo kolik. Pokud tam ale měli koruny slovenské a my české, tak to bylo. Poněvadž naše koruna byla o něco, o jakési procento trošku lepší. A pak zaměstnanci byli ve Velké v kordárně ze Slovenska, tak oni to měli trošku lepší, protože dostali větší výměnu těch peněz.

Příloha č. 3

Tazatel: Miloslav Janík
Narátor: Antonín Okénka
Téma: Život v obci na moravsko-slovenské hranici a nedostavěná cesta do Staré Turé
Nahráno: 28. 8. 2009 v Nové Lhotě

Takže vy jste říkal, že tady byla cesta, která se stavěla někdy v 80. letech.
Ano, měla to být taková spojnice vlastně. To stavěly Dopravné stavby Nitra a mělo to být obrovské dílo. Jestli tam máte cestu a projdete to, tak to je opravdu sedm osm kilometrů cesty, která opravdu má parametry dvojky, je sedm metrů široká. Ale teď už je to zarostlé náletem a obrovsky to trpí.

Nespravilo se. Autem se přes tu cestu dostanete, s autobusem už ne. S tím, že než jsme vstoupili do schengenského prostoru, tak tam byly závory, v místě hranice to bylo uzavřené. Tady dole je budova celní policie, nebo cizinecké policie, takže do roku 2007 tu byli policajti a hlídali tu hranici. Pak to všechno skončilo, závory se sundaly a je to průjezdné. S našimi přeshraničními partnery, které máme teď na projekty. Je to dobrá zkratka.
A místní lidi? Kde pracují?
Jezdili hodně do kordárny ve Velké nad Veličkou, která má teď trošku problém, nebo do okolí... já nevím... Hluk, Hodonín a tak dále. Hlavně řemeslnící, stavebníci a zedníci.
Na Slovensko neměli žádné vazby?
Ne. To dřív, dřív se tam jezdilo – před rozdělením republiky. My jsme dříve jezdili normálně na Slovensko nakupovat, na koupaliště a tak dále. Otec tam měl spoustu kamarádů nebo má. Tak jsme tam za nimi jezdili a pak to přestalo. Když se udělala normální hranica a závora, tak to bylo neprůjezdné. Takže to je docela komplikace.Třeba se žádalo o výjimku překročení hranice, když byly třeba Javořinské slavnosti - třetí týden v červenci to je, myslím. Tak se žádala výjimka na policii a otevřely se hranice, aby občané mohli projet do Staré Turé.
A po rozdělení jste mohli chodit jen přes oficiální přechody, nebo jste mohli i lesem?
Tady byl takový jakože přechod, nepřechod. Takový jako, že tam byla hranice a hlídali to celníci. Ale každý, kdo se normálně legitimoval, prošel. Ale chytali tady uprchlíky, kteří procházeli tady těma lesama.

Příloha č. 4

Tazatel: Miloslav Janík
Narátor: Josef Špaček
Téma: Jak vnímali lidé rozdělení Československa na dva samostatné státy
Nahráno: 28. 8. 2009 a 5. 3. 2010 v Nové Lhotě

To sa nerozdělovalo, že by sa to nějak lišilo. Ináč myslím nic. Každý si dělal svoje a nezajímal sa o jinší věci. Jedině ti, co pašovali.
V které době tady pašovali?
Tož za protektorátu.
Co se pašovalo?
Co sa pašovalo? Dobytek, dobytek se tu pašoval, ten se dováděl ze Slovenska. A různé věci. Můj tata vozil tam nějaké toto a to sa tak kšeftovalo. Rozumíte. Tam nemohli třeba získat nějaké postroje na dobytek. To měl takých těch sedlářů, kteří to udělali tož to sebral, zavezl tam, něco sehnal a dovezl sem. Tož tak chodili. Někteří.
A vy jste který ročník?
Který? Já už jsem starý...
A to víte od rodičů o tom pašování?
To jsem prožíval. Já jsem nepašoval teda, ale já jsem v tu dobu žil.
A ta hranice byla hlídaná asi hodně.
Protože... v kterém roku to bylo? V devětatřicátém? Co byl ten převrat?
V devětatřicátém to tu obsadili.
To muselo být už později, protože já jsem chodil poslední rok do školy, když sem v březnu, nebo v únoru dojeli Němci.

Oni přijeli v březnu, patnáctého.
Povídám, že to bylo v únoru, nebo březnu. Tak dojeli sem a obec musela vyklidit školu, aby se měli momentálně kde usadit. A tak to trvalo týden, nebo čtrnáct dní. A potom zjistili, že tu někdo má ložnici a má kuchyni. Nebo má obývák. Nebo má to...
Jako že zjistili kdo má víc místností v domě?
Ano, tak to letěli zajistit a ten člověk je tam musel nechat ubytovat.
Jako vojáky?
No, jako vojáků.
A to pašování... to pašovali Slováci i Moraváci?
No ano, ano (smích).
To bylo asi nebezpečné.
No tak povím vám případ, který se tu odehrál. Ne tu teda. Ale směrem ze Suchova. Tam bylo nejvíc pašeráků na dobytek. A ti vedli, koupili tam koně na Slovensku, já už nevím jak se to tam jmenuje, na tom nezáleží. Těch mužů bylo pět a každý koupil koně. A tak se kdesi sešli a šli hromadně. A měli takový terén. Oni chodívali hen tam tím vrchem a šli tam křížem. A tam, kde je koupaliště třebas pod Vápenkama, tam byla cesta, tak zase šli loukama a polem na Suchov. Jenže oni se tenkrát zavykládali, vedli koně. A dva Němci byli za nějakým keříčkem. Asi usnuli. Ale ti koně asi zafrkali nebo něco podobného, pročež vyskočili z tam odtáď, tak chlapi museli pustit dobytek. A skočili do lesa pryč. A ti chlapi nevěděli, jestli mají dřív chytat ty koně, nebo tých pašeráků. (smích) No tak ty koně pochytali, dovedli je sem, tu je popichali po luďoch. Chceš, nechceš tu máš, a musíš se o něho starat.
My jsme měli taky dobytek. Krávy byly stelné, tak se nehodilo na nich jezdit. A oni jak došli tak jeden tam kúpil kobylku, ta byla po hříběti – krásný kůň. Dali ju tu jednému chlapovi, sedlákovi a ten nevěděl, co s tým má dělat. A byl tu jeden Němec, který chodil o palici, chrúmal a byl velitelem.
A ten když viděl tu situaci, jak se s tým koňem zachází, tak jim toho koňa vzal. A my se ráno probúzáme a kdosi klepe na okno. A ten velitel klepe na okno a křičí – Špaček, chceš kůň? A já povídám, ale jo. A tak nám ho tu nechal.
Jako zadarmo?
Tož jako za krmení, za futro. Za opatrování.Ale když jsem na něm jezdil... my jsme nejezdili nějak divoko jako tam ti. No a tak jsme se o toho koňa starali.
….....
Takže pašovalo se o sto šest.
Ano, tady byl člověk, který byl specialista na hovězí dobytek. On dycky došel k nám a povídá: víte co se mě stalo, Špačku? Protože on byl potom zavřený v Hradišti, protože Němci ho chytli. On povídá - vyjdem z toho lesa, je tam tráva, budem pást – pásl jako krávu. Jeho chytili tam ti Němci a chtěli po něm, aby jim dal 30 tisíc za to. On peníze neměl.
Jako pokutu nějakou?
Ano. On peníze neměl, tak ho svázali a odvezli do toho Hradiště. Jakú dobu tam byl, to už nevím, ale seděl v Hradišti.
Proč se tedy pašovalo? Protože Tam byl dobytek levnější?
Tož kvůli dobytku, že se měnil dobytek. Ten prodal to, ten zas to, ořezávky chtěl doplnit...
Takže ten Slovák nemusel odevzdávat krávu a prodal ji načerno?
Ne, Slováci nevím, jestli odevzdávali, já nevím, ale tu se odevzdával dobytek.
A když člověk tady měl tu krávu pašovanou, tak ji neměl nahlášenou, takže ji nemusel odevzdávat.
To nebylo poznat, jestli byla jeho nebo nebyla. Jak ju dostal do maštale, tak byla jeho.
Takže to byl ten důvod toho pašování
A když tento člověk tak chodil k nám, tak já jsem na něho složil písničku. A tu piesničku jsem tak zpíval tak, že ide Lhoťák, jak sa to u nás povídá, Lhoťan. A sem si povidal, to je takové

drsné. Tak jsem to změnil a povidám Ide občan z Myjavy (on ju kúpil na Myjavě tu krávu), Ide občan z Myjavy, vede krávu za rohy, blíží sa ke hranici, chytili ho financi. Co to občan co robíš, že si to tak dovolíš. Tricet tisíc zaplatíš, nebo si jich odsedíš. Ty peníze neměl, tak ho zvázali a do Hradišťa odvézli. No..... a to je všecko.
Já jsem mu ju potom tu piesničku kolikrát tak zazpíval, on sa s ňú potom chodil chválit a zpíval si ji sám.
….....
Já bych se ještě vrátil k tomu rozdělení republiky, které bylo před těma osmnácti rokama. V této vesnici se to nějak projevilo, že lidé z toho byli nějací překvapení?
To na Slovensku byl zas takový člověk, který tam dělal potom toho starostu nebo předsedu a ten se chtěl oddělit. Ten si žádal a tak to oddělili, tak sa roztrhli.
A tady ve vesnici chodili lidi na Slovensko třeba pracovat?
Tož jéžiš, jak z dědiny do dědiny. To je jedno. (smích)
To znamená, že je to potom nějak omezovalo, když tu najednou byla hranice?
No potom to bylo omezené, potom se tam nesmělo, no tak se tam chodilo potajemnu. Ale když tak řeknu, tak nebylo za to nic. No a potom se zas dohodli... nevím, to bylo myslím ještě za komunistů... se dohodli, že to spojijú zpátky a udělali tu novú silnicu.
A ta silnica je dotáhnutá ta asfaltka, dole se to točí.... no tak došel tam. No a tak došel tam a tam to skončilo a ti Slováci to nechtěli povolit. Tož taky že se odtud jelo autem, tak se jednemu člověku jelo tam přes dvůr a dojelo se do Topoleckej takzvanej a z Topoleckej na Turú, na Starú Turú.
A včíl se dohodli se Slovákama, aj okres aj toto, ….. všeci sa dohodli, ta silnica je přerušená a je poškozená. Nikdo po ní nejezdil, ale všelijakým tým počasím. Tak ju mají opravit a Slováci ju majú odkade to skončilo, převést až na Starú Turú. Takže sa bude jezdit. A všeci si to chválijú, že když jel na Turú něco vyřizovat, nebo něco podobného, tak musel do Javorníka a na Myjavu a do kolečka. A tuto měl pár kilometrů.
A je třeba práce na Slovensku, že by tam lidi jezdili do práce?
Chodívali, aj my jsme tam chodili. Tam potom byly i za komunistů ty družstva a to všecko. Když to pobrali to pole těm lidem za komunistů, co zlikvidovali, tak z toho udělali ty statky, nebo družstva, nebo i barsco. A oni když to tam udělali, tak oni neměli lidí takových, tak my jsem tu chodili odsud tam na brigádu. Za obilí. Nebylo toho moc, ale zase jsem si koupili prasátko a mohli jsme si ho vychovat.My když jsme tam byli první rok, tak nás tam bylo čtyřicet. Čtyřicet kosců.
A to bylo někdy po válce počítám....
To nevím... to bylo ještě za komunistů.... Nevím už přesně.
Tak my jsme kosili to obilí. To bylo tak špatně upravené, to se nedalo. Kombajny nebyly, ani nic. No a tak se to potom zdokonalovalo. No tak se budovaly kombajny. A my jsme to obžínali tak, aby ty kombajny měly k tomu přístup. No a zase ty kombajny to potom posbíraly. My jsme to museli dát tak, aby to kombajny mohly sebrat
…....
A teď je co? Chodí tam lidi ještě pracovat?
Ne
A důvod je jaký? Že tam už taky není práce?
Tož oni už tam majú svoje. A jestli tam nejsú ty družstva zlikvidované jak u nás. U nás je tato dědina horská, takzvaná. A tu, co byly lúky, tak to zorali. Tam měli nejlepší
….....
A kde tady lidi pracují?
Za komunistů se postavila ve Velké veliká fabrika. Kordárna. A tady to okolí všecko. Z celého okolí tam byla určitá část lidí zaměstnaná. To jelo na tři směny, tak tam potřebovali lidi. A dnes už to preháňajú nějak a furt tam mají jakýsi dluh. Slováci sem jezdili pracovat... autobusem.

A už nejezdí?
No už asi ne
A pro vás mělo rozdělení Československa nějaký dopad, nebo pro vaši rodinu?
No, mě to bylo jedno. Jestli jsem pracoval tak, nebo tak. Snažil jsem se být poctivý, jestli tady byl ten, nebo ten.

DRUHÁ NÁVŠTĚVA

Já tady sbírám podklady pro diplomovou práci, která se týká rozdělení Československa. Vy jste pan Špaček a rád bych od váz znal nějaké odpovědi na otázky, které se týkají rozdělení.
Na Lhotkách, na Nové Lhotě vám nikdo už nic nepoví. Ti co to věděli, už sú preč. Anebo sa nezajímali, anebo jich to nebavilo. Mně je to jedno, já co vím, tak vím a co nevím, nevím.
Takže souhlasíte s tím, abych pro tu diplomovou práci použil nějaké ty věty od vás?
Enem trošku hlasitěji.
Jestli souhlasíte s tím, abych si do své diplomové práce dával vaše odpovědi. To je takový úkol...
A já když řeknu něco špatně, co je temu?
To je v pořádku, já se musím ptát z hlediska zákona. Abyste neříkal, že vás zneužiju s nějakýma odpověďma.
Já myslím, že kdybych to někomu nechtěl říkat, tak to nepovím.
.....
Vy jste mi posledně říkal, že tady se za války hodně pašovalo. Hlavně hovězí dobytek.
No tož tady se pašovalo všelicos. Tí, co šili ty postroje, tí sedláre, sedláři. No tak tí naši ludé to tam kupovali od nich a prevážali to na Slovensko. Tam nafasovali cigarety a zas jich prodávali tu. A títo koně, to už se nepašovalo. Ti už... .... si kúpili pro sebe.
Bylo to velice rizikové?
Tož každé pašování. Od nás jezdili.... tu z této dědiny..... já nevím jestli i z druhých.... jezdili do Vídňa. Tam vozívali od rezníků.... tam byla potíž jako se stravú ve Vídni... tak tam vozívali salámy a takové věci a masa a tak dále. A tam zas kúpili zboží nějaké, nějaké plátno, nebo něco takového. Zas to dovezli sem nebo na Slovensko, zas to prodávali. To kolovalo furt dokola.
Ještě jste mi říkal o jednom Lhoťákovi...
Já povím histroku.... Tento člověk se jmenoval Horák.....
....
Když se dělilo Československo, jaký jste z toho měl pocit?
Mě to bylo jedno. Tu sa to dělilo pravda za Němců a to oni ani nevijú. Protože ti tam měli.... Jináč to bylo jedno jestli jsem byl na Slovensku, nebo tu. Slováci chodili sem, my jsme chodili tam, u té hranice to bylo jedno. To bylo takové kamarádské.
Takže u vás žádná změna nenastala?
Změna.. tož bylo to zakázané, tak jsme sa nepotkávali. A až to prešlo, tak sme začali znovu. Potem došel další režim, tož sa Slováci osamostatnili a zas majú prdlajs.
Sem chodili ze Slovenska, tam byli tkalci, sem chodili po barákách a sbírali to, dělali tam to plátno. To bylo jedno. Ten potreboval to a ten toto. Však neměli žádný zášť nebo něco podobného.
A teď cítíte, že máte za kopcem cizí stát, nebo je to pro vás pořád něco blízkého?
Je to takové nejisté. Ani také, ani také. Oni Slováci sem už nechodí. A my na Slovensko taky. My jsme chodili teda. To pozor. Protože když nastali komunisté, tak pobrali pole. Všady. Jak kdo to měl třeba v dědictví, tak oni si to všecko vzali. Ludé pri tem aj začali plakat, že jim to berú... Ale jak se to rozjelo trošičku a dalo se to do chodu, už nebylo obce, aby ....už by se tam rádi dostali... buď to bylo družstvo, nebo to byl statek. Už by se rádi dostali i na ten statek. Už

zapoměli na to, ale byla tam práca, bylo všecko. Peníze doma byly, tak nebylo potřeba toto.

No a tak my jsme chodili na pár hodin na Slovensko na žňa. Jako pomáhat. Jiného tam nebylo potřeba, jenom čistě to obilí. To bylo teda namáhavé. A za to nám dávali obilí. Třicet kilo na den. Tož nebylo to moc, ale... sme se tam nadřeli s těma kosama, museli jsme to preášat, kombajny tam ještě nebyly nebo něco podobného, a tak my jsme jim tam chodili na ty práce. A když jsme dostali za to obilí, tak jsme si zas kúpili nějaké prasátko, měli jsme to čím krmit a tak dál a pak jsme to zabili. Furt jedno.

Příloha č. 5

Tazatel: Miloslav Janík
Narátor: Božena Trtková
Téma: Jak vnímali lidé rozdělení Československa na dva samostatné státy
Nahráno: 29. 8. 2009 a 7. 3. 2010 v Žitkové

My tu bydlíme na pomezí, na slovenskou hranici to máme pět minut a já si pamatuju od samého děcka co jsem brala rozum tatínek mě brával na slovenskou stranu za přáteli a bral mě i na moravskou stranu. To ať si přebere kdo chce jak chce. Když jsem došli na Slovensko k přátelům, nejbližší vesnice od nás je Horná Súča a k ní patří osada Stehlíkovce a Vlčí Vrch. My jsme nejčastěji chodívali na ten Vlčí vrch po těch chaloupkách.
A co tam dělat?
Otec mne tam brával. Otec tam chodíval dycky za těmi sedláky, hospodáři, buď koupit kozu, nebo vyměnit krávu. Tak si vypomáhali navzájem.
To se bavíme o jaké době?
To se bavíme o době po válce. Před tou válkou to nevím, to vím z vyprávění, ale ty vztahy tam byly dobré i před válkou. Byly, ale ty detaily už nevím. Já říkám realitu po válce. Takže od mých 4 let ti rodiče mne všade brali. Já jsem byla dost vnímavá, všeho jsem si všímala. Došli jsme na ten Vlčí vrch, velmi srdeční lidé, ale svérázní teda. K tomu dojdeme potom až po toho Mečiara. Velmi svérázní, třeba jsme byli ve čtyřech chalupách. V jedné tatínek vyjednával kozu, v druhé zaměnit osivo, třeba rež za pšenici. Vždycky se tam šlo vyjednávat něco, co souviselo se zemědelstvím. V jedné chalupě mě nabídli polívku, v druhé buchty, když jsem prošli čtyři chalupy, všude nám nabízeli něco k jídlu a pití. Mě jako děcku vždycky něco. Já už jsem potom žduchala do tatínka, že už nic nemožu, mně to lezlo krkem. To bylo na slovenské straně. Takže jsem si tam získali celkem hodně přátel. Těch lidí jsem si považovala, ale podotýkám, že byli svérázní.
Na moravské straně jsme chodívali... my patříme spádově do obce Pitína.... a protože se tu mluví nářečím a my jsme tu dost jako trpěli. Peněz nebylo, ničeho, tak jsme natrhali malin a chodili do toho Pitína osm kilometrů pěšky. Na Vlčí vrch 2 kilometry, do Pitína osm. Tatínek, maminka, šli jsme osm kilometrů do Pitína, protože na moravské straně bylo vyřizování na obci v Pitíně. Nebo do Bojkovic se jelo. Ty úřední věci a nákupy jsme provozovali na moravské straně. Nevím proč. Na Slováky chodili akorát mlít obilí a handlovat ty zemědělské věci.
Došli jsme do Pitína, to nezapomenu. Já to řeknu se vším všudy, jaké jsem byla děcko. To jsem měla kolem 4 pěti roků. Do jednoho domu jsme došli do Pitína. Maminka tam něco nesla té paní. A tato dotyčná paní pekla buchty například. Pět plechů buchet, to vidím jako dnes, rozložených všude. A milá paní, že nenabídla mamince, čert to vzal, ale děcku? Nenabídla ani buchtu. A mě jak blesk z čistého nebe projelo hlavou jako když chodím na Vlčí vrch a jak se chovají oni. Tak maminka odešla od nich a já žduchám do té maminky, že ta paní mi ani nenabídla buchu. A

maminka mi říká: tady to není zvykem a co bys potřebovala buchtu? Doma si napečeme. No a já jsem z toho byla rozhozená a tak jsem řekla mamce: Mami, já jim to jednou oplatím. To jsou darebáci lakomí, hrůza. Tak to ve mě zůstalo. No a uplynulo asi rok... to jsem už nastupovala do školy. A odnesli to úplně jiní lidé. K nám pořád chodily nějaké návštěvy.... jo a ještě po cestě jsem mamince říkala.... jestli k nám někdo přijde z Pitína, tak že uvidí.. Já jsem ještě vyhrožovala té mamince. Děcko!! A byla jsem velmi rozhozená z těch buchet slavných.
No a uplynulo půl roku a šly okolo nějaké paní a informovaly se na bohyně. Maminka jim to vysvětlovala.
Bohyně to je co?
To jsou ty vědmy takové. Předvídaly budoucnost, byly spjaté s přírodou, lily vosk. K tomu taky dojdu. No a pozvala dál ty paní, které neměly nic společného s Pitínem ani s Vlčím vrchem. To byly úplně nějaké cizí paní. Včíl si sedly a maminak jim kávu bílú udělala. A dala na stůl tác s buchtama. A já jsem došla z venku. Já jsem teda pozdravila, to si pamatuju a včil to ve mě hrálo. A včíl jsem si tak stoupla v té kuchyni ke dveřám. A říkám. No, kmotrenky došly jste se k nám najezt, že? A vyletěla jsem z kuchyně. Mamka za mnú. Ta byla úplně hotová, strašně se jim omlouvala, byla z toho nešťastná. No a nic, Paní potom odešly a podivovaly se, co má za nevychované děcko. A mamka, nebila mě teda, ale domlouvala mě, že si nemůžu dovolit být drzá k lidem. A já na to: a co Bajerka v Pitíně? Ta mě ani buchtu nenabídla a ty nabízíš každému.
Ať se na mě někdo zlobí, nebo nezlobí, ale dřív... daleko srdečnější k nám byli ti Slováci. Měli jsme k nim blíž. Je to tak.
Léta plynula, já jsem dospívala a na taneční zábavy na Slovensku, kamarádek plno. Taková tam byla atmosféra příjemná, ale pozor, svérázná.
A oni si taky říkají jako kopaničáři?
Jsou to taky vlastně kopaničáři. ....
Takže my jsme k nim, mluvím za sebe... fakt citově přilnuli k těm lidem. Ale nedej bože, oni měli vždycky své názory. Svou teorii. Do toho se nesmělo zasahovat. Protože jak se do toho zasáhlo, člověk jim řekl svůj názor, nebo jim řekl nemáte pravdu, tak už bylo zle. To se mě nelíbilo, jako svérázní. Prostě za tím svým si stáli, i když si člověk kolikrát řekl – je to jinak, pravdu nemají, ale oni si za tím stáli a nezasahovat. Nechat jich a bylo. Tak jsme se přátelili.

Život běžel dál, už to celé přeletím, ale sem tam jsem sporadicky slyšela: Čehúni, robíme na Čehúny, jsou to ku... a tak dále. Jednou jsem jela – učila jsem ve Starém Hrozenkově, to ještě stát nebyl rozdělený. Ten se dělil v devadesátém třetím a já jsem nasoupila v devadesátém a jela jsem nějakým autem od hospody v Hrozenkově na spoj dole na odbočku na Žítkovou. Na státní silnici. Vzali mě nějací chlapi, z Rožňavy byli. Tak jsem se dali do řeči a ten pán mi povídá: Viete paní, ale vy jste taká ludová. Vy musíte vychádzat s každým. A já na to: No ano, od toho jsme lidi. A on – Viete, neje to tak. Ja som bol v Prahe na vojne a viete čo keď došiel balík, tak sme sa všetci rozdelili. A viete raz všetko došlo, aj cigára aj jedlo. A ja povedám tomu – Pražák to bol. A ja povedám : nemáš cigaretu? A viete čo mi on na to povedal?
Já mu říkám – no myslím, že vám to cigáro nedal.
No veď nedal, ale viete čo mi povedal: Hele , já mám posledních 18, já ti to cigáro nedám. Čo byste mu vy spravila?
Já říkám – no to by mne teda rozhodilo.
A on - ja keby som mal vodíkovů pumu, tak ju tam hodím.
Povidám, to je moc husté pane, to ne, ale je to zlé. Toto je velmi zlé.
Ale viete tý Čehúni sú takí, vy Moraváci ste lepší.
A tak ve mně začlo tak doutnat, že ty vztahy začínají být Češi – Slováci čím dál horší. Co s tím? Co s tím?
Tady žili ti lidi že mezi nimi byli i nějací Slováci, nebo tu žili čistě jenom Moraváci?

Moraváci a sem tam někdo si vzal někoho z toho Sůče za manželku a tak . Smíšená manželství byla. A tak mně začalo být jasné – po revoluci bylo, a oni ti Slováci usilovali o samostatný stát. Je fakt, že oni byli furt utiskovaní. Maďaři, ti je nešetřili. Před první světovou válkou Maďaři se špatně chovali, hrůza. Nejhůř na tom byli ti slovenští horalé, ty Nízké Tatry, Vysoké Tatry a tady. No a tak prostě jsem se tu dost stýkala se slovenskýma lidma i s vysoce vzdělanýma. A jeden vysoce vzdělaný pán a vysoce postavený řekl: Viete, slovenská inteligencia by si želala, to bylo v devadesátém prvním, nebo druhém, už nevím, rozdelenie štátu. Bolo by to lepšie, ale veru, kto to pretne a kto to ukočíruje. A tak sa rozhodla slovenská inteligencia, že volaako podporí Mečiara. No ale vštci sa – inteligencia slovenská – často toto slovo užíval – sa boja, že ho neukočírujů. No a tak rychtovačka – milého Mečiara neukočírovali. Ten je oblboval o sto šest. Úplatky bral jako právník v Trenčíně. To zase bokem. Lištil učitelku, která učila jeho dítě. Doletěl do školy, zaťukal na dveře, cosi mu nesedlo, učitelka vyšla ven, on ju pleštil. Cosi se synkem bylo.
A Mečiar byl zlý člověk. Na západě mu studovaly děcka, aj tam pracovaly- ten syn a tak dál. On prostě jak se mu to hodilo, tak dělal. Ale prosim vás nechte toho.
On uměl oblbnout obyčejné lidi. On pochází z Nemšové tady, takže celý tento region ho měl za pánaboha v tom devadesátém druhém. No a v devadesátém druhém jsem na konci školního roku – ano tak to bylo. Jsem šla na poslední školní výlet na Slovensko do Trenčianských Teplic, měla jsem nějaké šesťáky, páťáky vlastně, řekla jsem, že jedu nejblíž.
No a jdu po těch Teplicích s těma děckama a tam tam šla výprava, a taková mladá průvodkyně s nimi. Zastavila se a podávala jim výklad. No a já jsem se přidala. Pozdravila jsem. A včíl ona se otočí a že odkial ste? A já na to, že ze Starého Hrozenkova. No a táto mladá holka, dvacet dva let, mi říká: Viete, najvyšší čas, aby sa štát rozdelil, ... lebo uvidíte. Formuje sa samostatná slovenská jednotka a jestli to nepůjde po dobrom, tak uvidíte. A já si v duchu povídám, máš pravdu děvčico, včera je pozdě, aby sa štát rozdělil. Včera je pozdě. Otřepala jsem se jak ratl.
Vy sama jste to rozdělení uvítala?
K tomu dojdu. Uvítala, samozřejmě. To jinak nešlo. Každý svý. Mě v ten moment, jak ta holka, tak jsem si představila všechny ty mladé zfanatizované. Ti mladí by se do budoucna pozabíjeli. To by nebralo konce kdo jaký je, kdo na koho dělá, kdo komu blíží. Buďte rádi vy mladí, že se ten stát rozdělil a že má každý svý. My se přátelíme dál, ale po tom rozdělení byla pauza.
A aby toho nebyl málo, tentýž den.. Z Teplic jsme šli na hrad s těma děckama. A proti mě jde taková uřícená učitelka – jé prosím vás viete, ja som z Bratislavy a ušli mi deti. A já povídám – nevíme paní učitelko, tam je dětí tak dvě sta na tom nádvoří. A ona - viete, tak som nešťastná – a já nevíme, co sa vám stalo. Pomožem vám ty děcka hledat podle nečeho.
A ona – veď viete, že hrozí, že sa štát rozdelí. Tak ma to smúti. A ja povídám. Už to nechme osudu, tak děvčico. Tak to bylo tentýž den dvě mladé baby a každá jiný názor. A teď život běžel dál a já jsem z odpoledního vyučování jezdívala z Hrozenkova vždycky nějakým stopem, vždycky mě někdo odvezl na křižovatku na Žitkovú a tam jsou dvě vilky. A ten den, toho prvního ledna, jak se rozdělil stát – na to do smrti nezapomenu. Tam bydlela rodina, na slovenské straně to bylo. Ten pán byl Slovák, Bečárovci se jmenovali a ta paní pocházela toť ze Žitkové. Ona to psychicky neunesla, ona dostala mrtvičku, praskla jí céva v hlavě a do tří dvů umřela. Tak to mám já jeden z mnoha zážitků na rozdělení štátu.
Tak Mečiar začal kočírovat. Ten moment, jak už to bylo na papíře a rozhodnuté, ten moment. Tady je hranice a já jsem to prožívala tak, že ... to už jsem měla.... kolik mi bylo v devadesátém druhém...49 roků ... já jsem to brala jako by mi někdo umřel. Já jsem se dívala tady na tu hranici naproti a mně tekly slzy jako děcku, protože jsem si vybavila tolik přátel, tolik známých...
Ale potom, když jsem si vybavila to děvčisko v těch Teplicích, tu průvodkyni, jak ona prostě striktně... tak jsem pochopila, že je to dělení nutné, aby měl každý svý. No ale aby to dělení prošlo nějak solidně bez krveprolití. Zaplaťpánbů prošlo.
No ale co teď s Mečiarem. No totální darebák. Klidně ať mě dojde zastřelit jeho ochranka. Mně

je to jedno. Totální darebák. On uměl s obyčejnými lidmi kroutit. Ti lidi tady ho milovali jako pánaboha. Nedej bože říct, co je to za darebáka. To by mě, i když jsem byla s nima kamarád, doliskali jak koňa.

Takže nevzpomínat před nima. Včíl už jo, oni už na to došli, že Mečiar byl darebák až se obohatil a tak . Takže nevzpomínali jsme. Ani můj bratranec, on bydlel v Trenčíně , tady má chatu – Pánbůh Mečiar, tak jich uměl oblbovat. No a tak prostě nakonec jsme dospěli k názoru, že je lepší, že si hospodaří každý na svém. My se přátelíme dál. Nikdo do nikoho zbytečně nezasahuje a je to v pořádku.

A jezdí lidi třeba pracovat na Slovensko? Nebo jezdívali dřív?

No tak ne. Spíš Slováci sem. Tak jak se rozdělilo, oni furt měli pocit.... Slováci chodili pracovat většinou na Moravu. I z toho Vlčího vrchu. Tam byla spousta řemeslníků, někteří většinou v Ostravě pracovali, někteří ve Frýdku Místku. Horníci byli někteří, řemesla různá. V Přerově v chemičce. Takže Slováci většinou chodili pracovat sem. Na Slovensko se chodilo pracovat ojediněle. Když se stavěl ten klíčový průmysl, nebo jaderná elektrárna tož tam odborníci od nás chodili, ale myslím si, že ten větší příliv těch obyčejných dělníků byl ze Slovenska na Moravu a do Čech. Byl. Ano. No a potom jak se ten stát rozdělil, tak tam bylo evidentně vidět, že... kdo na koho dělal nakonec..... No ale držela to nad vodou Morava. Co si budeme povídat. Co si budeme povídat.... Nechcu říct, že ti v Čechách sú vychcaní, ale Morava dost držela to nad vodou, dost vyvažovala. No ale to opravdu vám povím, dobře, že se to rozdělilo. Každý má svoje, my se přátelíme dál. Velice pěkné bylo, velice mne potěšilo, jak Rusko začalo blokovat.... ten plyn.... jak my jsme měli nějaké zásoby ještě na nějaký ten týden, tak jsme byli ochotní, že těm Slovákům pomožem. Ba naopak mám pocit, že si vycházíme víc vstříc, než když jsme byli jeden stát. No..

Mne zajímá to rozdělení, jestli to i ostatní tak cítili. Co říkali sousedi kolem toho.

No tak ano.... půl na půl.... Někteří nadávali, že to bylo zbytečné, jiní sdíleli totéž, co já, ať teda si každý hospodaří na svém. Ano. My jsme ztratili hospodářsky obojí. Slováci i my. To stálo spoustu peněz všelijaké to dělení štátu. Ztratili jsme moc obojí dvojí. Ale teď je každému jasné. Teď ani ti mladí nemůžou vykřikovat. Mají svý naši, mají svý oni.

V tomto regionu se vždycky pašovalo...

Ano, pašovalo se za války, to mě zas maminka vykládala i otec mi to vykládal. Slováci pravda po Mnichovu, nebo během Mnichova se z nich stal samostatný stát...oni byli taky jak korouhvičky... hned ku západu, hned k východu... tak jak jim to pasovalo.... Takže, když to tak vezměš kolem a kolem, nebyli bohviečo nátura. Ale to chcu říct...že jak byli samostatní štát, oni byli na tom za války daleko lépe hospodářsky, než tady protektorát. Takže.... můj otec tam šel kúpit voly, nevím jak na ně našetřil, a ty voly pašoval přes hranicu..... Financi tady chodili...., Němci po hranici.

Proč se vlastně pašoval ten dobytek přes hranici? To nešlo převést normálně?

No ne... to se nesmělo. To hrozilo zastřelení. Němci... cukr a bič... však to znáš....protektorát... to tam se střílelo. Tam se nikdo s nikým nemazlil.

Takže oficiálně nešlo koupit něco ze Slovenska?

Nic. Ani deset deka cukru. Nic. Takže my jsme byli na tom v protektorátu prý velice zle na tom. Já jsem se narodila ve 44 roce, ale rodiče mi to říkali. Tak se pašovalo všecko. Dobytek, potraviny, kde co. Ne jako odsud, tady jsme nic neměli. Protože oni museli dávat na frontu – odevzdávat na německou frontu, takže neměli vajíčko, neměli mouku, neměli nic. A handlovali to s těma Slovákama. Ti měli všecko. Takže dobytek se pašoval, potraviny, cigarety, kde co... co se dalo přes tu hranici. A když Němci někoho chytili, tak skončil v koncentračním táboře. Tady jedna tetina měla čtyři děcka, svobodná matka, ale tu zachránili. Půl roku byla zavřená ve Znojmě a potom ju tí Němčouři pustili. A ta si dovedla kozu z Vlčího vrchu a kvůli té koze byla zavřená. Nebo nějakou maličkost, blbost. Já už vám nevím. Buď potravinu, nebo nějaké menší

zvíře. To si nepamatuju.
Takže za protektorátu hrozila kulka těm lidem. Koncentrák. Kdo měl štěstí se vrátil a kdo ne .... Tak to bylo.
To pašování se prý obnovilo poté, co se rozdělil stát...
No... byla tu celnice.... jo tak to bylo tvrďárna. Takže jak to bylo.... No... Furt se něco ve světě děje, že jo... V těch zemích, kde je válka, kde není žádná svoboda,... ale ta svoboda má být taky odsáď pocáď, ... takže utečenci z Iráku, Afghánistánu... které takové klíčové země byly..... Irák, Afghánistán... Albánie, Kosovo... jo... tam kde byly válečné..... Somálci... tady byl kde kdo. A tak se utvořily skupiny těch nerobišů jak z Čech tak ze Slovenska. Já na to neodpovím, jak tito lidé se mohli dát do kupy, to mě do dneška není jasné... Udělela se síť převaděčů. My na té hranici jsme byli jenom svědkem – policie tu jezdila, chodila v noci.
Teď se bavíme o devadesátých letech už?
Teď se bavíme o už o devadesátých letech. Za té války si to už nepamatuju. Prostě ti mladí bažili po penězích. A ti chudáci, kteří kdesi v těch zemích škudlili každou korunu s vidinou... oni museli být napojení zas na nějakou síť. Protože... Nebo šli na pas blind. To já nevím, ale určitě na někoho byli napojení.
Takže oni ty úspory těmto darebákům dávali. A tito darebáci je prostě převedli přes slovenskou hranici a tady je vypustili. Třeba v Bojkovicích na dráze, v Uherském Brodě. Nebo někoho, kdo měl víc peněz ho zavezli třeba do Děčína a pak dál. Takže takhle to tu fungovalo. My jsme tu byli jenom svědkem kolikrát v noci.... slyším dětský pláč z křoví. Nebo jsem šla k tetině Badzurové na mlíko a tam.... zapomenutý ručník froťák, dětský dudlík, botičky. Takže to bylo po nich. Nebo pán ide na hřiby, nebo šel na běžkách jeden chatař a za bukama za stromama v ochozách …. on ty chlapy nespočítal. Říkal mně: Tam bylo buků snad padesát a za každým bukem stál chlap schovaný.
Převaděči špatně se chovali. Já jsem kdysi vykřičela v Hrozenkově v hospodě. Ono se šuškalo jako kdo, co a jak. A říkám, některé jsem aji učila – ty mladé. A říkám - uvidíte – ti lidé si dobře zapamatují krajinu, kde byli a ti vám to jednou spočítají a vrátí. Že vám dali tolik peněz...
Takže místní to mohli být?
No samozřejmě. Ale to každý od toho ruky pryč. Ale opravdu, to byli většinou mladí, nezaměstnaní a přidrzlí, kteří neměli žádné zábrany. Ale třeba, co já vím, ze Žitkové se vykládalo o dvou, ve Starém Hrozenkově o dvou. Horná Súča, Drietoma... Však to aj v televizi, nebo v rádiu... nebo v novinách. Však oni je načapali, oni chytli tu síť převaděčskou. To byli aji cizí - to byli napojení na východ. To člověk až nepochopil tolikrát. Ale vím, že to fungovalo. Tam okolo lesa za chalupou vyšlapaný chodník, jak... kdyby se tam chodilo každý den pětkrát. My jsem měli psa čuvača a ten.... co chvíla jsme našli něco na dvoře... dámská bunda, taková bota...velká, chlapská. Co chvíla něco. A naproti bydleli staří dva mládenci, stále mluvím o těch devadesátých letech, aj do rusky mluvících z těch jako ruských zemí utíkali lidé... Dva staří mládenci neměli zamčené, seděli, obědvali a tam dva chlapi došli, mluvili teda rusky a ptali se kde stancija, jako vlak a pojezd. Tož jim ukázali – pěšky dvanáct kilometrů... a směr. A ti šli. Oni většinou ti utečenci … kdysi... manželé s malým děvčátkem... pustili je ….tady naštěstí bylo léto, nebo nevím kam šli, co šli. To zase jedna souseda mi vykládala tam přes les - dali jim čaje napít a chleba a tak potom oni šli taky někde na ten vlak nebo to. Veliká vlna. Veliká vlna těch utečenců. Teď se to jaksi poslední tři roky, nebo čtyři nebo kolik uklidnilo. Nebo pět roků.
Nejsou už ty hranice, takže oni mohou přejít kdekoli.
No kdekoli mohou....od Schengenu je to... kolik je to? Dva roky? Tři? No už je to lepší. Už se nemusíme tak bát. Už tu nejsme tak ohrožení, ale my jsme se báli. A nejvíc jsme se báli těch převaděčů... Však z Iráku... ten chlapeček.... však to bylo v televizi, v novinách... taky jeden ten darebák převaděč měl rodinu z Iráku nasomrovanou v autě – pět dětí a manželé. A odpočívali tam v tom lesíku – a on říká: Honem honem pohněte, vezu vás až daleko – on je vezl do Děčína. A oni tam zapomněli chlapečka jednoho. Dvouleté děcko. Však toho byly plné média. Plné

noviny toho byly. No tak oni odjeli a bydlel tam jeden člověk, on už umřel, za potokem. A ráno o sedmi vstal a tam plakalo děcko. A rádi tam chodili na hřiby, tak si myslel, že někdo chodí po hřibech a vzal s sebou děcko. Ale to plakalo a plakalo čím dál víc a tak si říkal: Však to není možné. Co ti lidi s tím děckem tam dělají. A šel se podívat a tam v dece zabalené černé kukadla to mělo, chuďátko... A ten chlap říká... počkaj, čakaj, já hned prídem. A tož měl telefon, tož telefonoval do nejbližšího zdravotnického zařízení – domov důchodců na Žitkové. Že prostě našel chlapečka ve smrkovém lese a co má dělat. Že ať ho doveze. No a tak ho dovezl....dva roky měl ten chlapeček. (dlouhá pauza) A donesl ho do toho domova. Tam byly sestřičky dvě, jedna byla černovlasá, kudrnatá, vlasy po ramena, černooká... k nikomu nechtěl ten chlapeček jít a šel jenom k té …. černé.
No a pak ho dali do Hradiště do nemocnice a hned televize vysílala a rozhlas. Ale tito lidé byli už v Děčíně, tak z Děčína se tato matka s dvouma dětma se vraceli. Nevím jestli si zaplatili nějaké auto, to už nevím. Ale asi jo, někoho zaplatili. Protože skončili tam beztak v tom táboře utečeneckém. Takže do toho Hradiště, ale oni jim tam chlapce nechtěli vydat, až jak bude reagovat ten kluk. Až ten kluk chytil ty děcka.. ty dva... a potom pochopili, že je to on. Tak se dali dohromady a skončili v utečeneckém táboře. Takže já bych zazlívala, že ti převaděči neměli svědomí. Jednak my si na sebe pleteme obrovský bič, že sem vlastně vtahujeme cizince. Proto nás bělochů ubývá. No včíl se dětí rodí víc, ale přesto málo. A tak když se nad tím zamyslíme, tak nás zaplaví východ. Zaplaví nás žluté plémě a černé plémě. Ať chceme nebo nechceme je to skutečně tak. Každý ať si uvědomí, že aj ti chlapi... oni prý si vydělali někteří... těžké peníze za den. Za jeden den, když se otočil do Děčína dvakrát, tak měl prý... taková řeč byla....aji sto tisíc. A to tehdy bylo nevím... jestli byli čtyři nebo pět jich bylo... ta síť, ale to je za jeden den mzda pro ně. Takže špatně.
A když se vrátíme k normálnímu životu... tady vlastně nevede železniční trať na Slovensko...
Tady vede na Slovensko vede železniční trať Brno – Trenčanská Teplá. A po rozdělení … některé ty vlaky jedou až dál na Slovensko.
Mě jde o tu dopravu, jestli nezrušili třeba nějaký autobus...
Jo, zrušili … pracovní příležitosti. Protože slovenská koruna byla slabší, mnoho lidí třeba ze Starého Hrozenkova... to byla spádová obec supr do Trenčína... ještě lepší jak do Brodu. Blíž do Trenčína bylo jak do Brodu... asi o pět kilometrů nebo čtyři. Spousta pracovních příležitostí – továrna na obráběcí stroje, Slovakotex jako textilky, Kara... tam bylo moře pracovních příležitostí. … To jsem zapomněla na ty příhraniční... takže moc lidí jezdívalo za prací do toho Trenčína, ale v momentě jak se rozdělil stát, slovenská koruna byla slabá, tak ti lidé okamžitě rozvázali pracovní poměr – skončili. Ti, co šli do důchodu byli na tom špatně, protože měli vypočítaný slovenský důchod, byli na tom ztrátoví. No a tím pádem začali rušit autobusové spoje. Za mě to ještě jezdilo – je to pozpátku pět roků, ale teď slyším, že autobusové spoje jedou jenom po hranici a málo jenom. A na hranici lidé vysednou a chcou pokračovat do Starého Hrozenkova. Přesednou na český autobus. Na hranici toť dole. No to bych zapomněla.

Takto to podám. Musím se zase vrátit do těch padesátých, šedesátých let. To už stokrát se říkalo, v novinách se psalo, říkalo v televizi a já nevím kde všude možně. Prostě doprava tady nebyla žádná. Pěšky jsme chodívali buď do Pitína osm kilometrů, nebo do Starého Hrozenkova těch pět kilometrů. Anebo na Žitkovou po tom terénu kopcovitém ty dva kilometry nebo tři, ale po kopcách.
Sněh, nesněh, bláto, nebláto, takže to bylo velice náročné. Já jsem nastoupila ve 14 na gymnázku, to se musím k tomu vrátit... to zas říkám svůj názor. Takže uvedu příklad na sobě. Na gymnázku do Brodu jsem nastoupila, dalo se jezdit z vrchu ze Žitkové, tam několik spojů za den jezdilo. První spoj jezdil ráno v pět, pak jezdil nevím kdy, třeba až o sedmi, to už bylo pro mě pozdě, tak jsem chodila na ten pátý autobus. Vstala jsem ráno o půl čtvrté, ve čtyři jsem vyrazila

tak, abych za deset minut pět už byla na vrchu na Žitkové. Tak jsem to vydržela slovy pět dní. Po pěti dnech říkám mamince – já to nevydržím – ráno o půl čtvrté vstávám, večer o šesti jsem dojela, než jsem došla dom, bylo sedm, totálně unavená, že jo... po té cestě. Tak mi maminka potom našla bydlení. Tak protože tu nebyla doprava, všichni mladí jsme odsáď z té dřiny utekli. Buď do škol někde, nebo do učení. Tak většinou ti mladí šli do Zlína do Svitu, nebo do nějakých strojíren nebo do Otrokovic, do Brna. Prostě do měst, do vesnic za prací.

To, že nebyla doprava znamená, že odsud nejezdily autobusy.

Nejezdily. Nedalo se odsud prostě dopravit do práce. Ti naši rodiče se živili tím plahočením na těch políčkách. Ale to je beztak neuživilo. A nebylo ani na boty kolikrát. No a v těch šedesátých letech zůstali v těch chalupách staří lidé, kteří postupně umírali. A teď co s Kopanicama. Tak se rozhodovalo zalesnit a já nevím co všecko možné a nemožné... No a nechali to tak. A chalupy si začali kupovat lidi na chaty, protože to byl hit tehdy mít dvě domácnosti. Že kdo pracoval ve městě... Brňáci třeba si tu hodně kupovali chalupy... Zlíňáci... no tehdy to ještě šlo.... dvě domácnosti, dneska už je to náročné. No a potom v těch sedmdesátých … já už jsem odsud odešla když jsem měla těch 14. Čtyři roky v Brodě, dva ve Zlíně, potom Polešovice šest roků – druhý konec okresu a pak Olomouc, Prostějov. Takže já jsem vypadla totálně ze hry, ale nevím kdy, kterási moudrá hlava – však dobře udělala, CHKO zjistili, že Bílé Karpaty vzácná kvete květena, no ale co. Ti staří lidé na to sečení nestačili, družstvo si vzalo pěkné plochy, obdělávali pěkné....

.. a ostatek příroda nechaná osudu a sama sobě. Takže nálet. A z náletů. Z těch dřevin hloh. On je krásný keř, ale to je plevel jak blázen. Zanesváří všecko.... na pohled květy nádherné, ale plevelná rostlina.

A z trav to byla třtina křovištní...toho jsme měli ty louky poseté. No a potom v sedmdesátých letech, jak se začaly ty plochy ošetřovat, jak se sem nedostaly ty traktory z družstva, tak se na to vykašlali. No a to zarostlo tou třtinou a to likvidovalo ty rostlinky.

A teď už zas to všecko ožilo. Díky tomu to ožilo, že jsou dotace... že já nevím kolik je od hektaru... prostě ti ochranáři... nemají moc prostředků, ale zaplať pánbůh jsou ti dobrovolníci. Ti chodí kosit louky. Takže ty se kosí až v půli července …..

A místní lidé a doprava?

Doprava je. Ale jak dlouho? Protože je nás tu přece jenom málo a jak dlouho ta doprava je? Jsme spokojeni, protože do Bojkovic nám jezdí několik spojů za den, ale... prostě musí to stát dotovat. Protože je nás málo a není ten autobus mnohdy plně obsazený. No ale taková chválozpívaná krajina jako všechno možné a péče o přírodu a tak dál je to v rozporu s tím, že ti, co utekli, chalupy si prodali. Chataři Brňáci jenom ti zámožní možou jezdit. Chudí ne, chudí nemají na dvě domácnosti dneska. To je všecko složité. Velmi složité. Takže díky těm študákům, těm dobrovolníkům se kosí louky a odvážlivcům, kteří tu zůstali a kteří se vrátili. Ale není to žádná sranda. Je to tu o dřině jenom.

A práce tady je? V těch Bojkovicích?

Není, ne. Teď jak když je krize kór. Ta Zeveta Bojkovice tam dělají tu zábavnou pyrotechniku a nějaké součástky... nevím. Potom Moravia nějaké ty aerosolky nebo co, nevím. Ale všady se propouští. V Bojkovicích ty dvě fabriky propouští, Brod... všude se propouští, takže ta práce tu není. Není.

Co je zajímavé, skupují tu chalupy mladí z měst. Třeba vyučená keramička, nebo jedna holka vystudovala přírodovědu – zeměpis a něco, ale má malé děti a tak učit nemože. No a tak ony tu začaly hospodařit. Naproti nás jeden Brňák, chlapec, ten chová čtyři koně. Má pronajaté ty louky od lidí, kteří třeba bydlí v Bojkovicích a nestíhají to obdělávat. Tak on si to jako pronajme od nich za nějaký poplatek. Nevím co jim jako splácí za to. Ale je to stále jenom o dřině. Ti mladí

ani neví kam jdou. My jsme utekli a oni z města to jdou zkusit jak se hospodaří.

DRUHÁ NÁVŠTĚVA

Otázka zní – jestli tady bydleli Slováci i mezi Moravákama.
Ty Javorníky a tam, to jsem sledovala v televizi, to ti nemožu říct. Ale tady ne. Tady měl každý na své straně hranice svoje. Akorát tady na Žítkové kousek za hranicou hned u koupaliště je pět rodin, co si vzpomenu zas na zaměstnání v Trenčíně a tak dál, pět rodin, kteří mají nejblíž do Hrozenkova, na Žítkovou, ale už je to za hranicí na slovenské straně a patří do Horné Súče tito lidé.
Oni byli tito lidé, protože měli na Slovensko daleko do práce, aj do toho Trenčína to nebylo schůdné aj do toho Srního a tak dále, tak jezdili za prací (ač Slováci) na Moravu. Do Bojkovic, do Uherského Brodu, ale nejčastěji do Bojkovic. A jakmile se rozdělil stát, už vznikl problém co s nimi. Na té Moravě už každý krčil rameny, zaměstnat je nechtěl, až teda se to nějak vyřídilo, že je zaměstnal dál, ale oni ti lidi byli dost poškození, ti Slováci. Takže tak. Týkalo se to zaměstnání. Pak se to týkalo důchodů. Zápočty do důchodů... lidi, kteří měli jít do důchodu už měli problémy . Prostě dostali míň peněz, než kdyby byli na moravské straně.
Proč dostali míň?
Protože Slováci byli po tom rozdělení na tom ekonomicky hůř.
To se ale vypočítávalo z toho, kde pracovali.
Dobře, vypočítávalo se kde pracovali, ale prostě....ty slovenské úřady pak do toho zasáhly. Tak a teď lidi, z této strany z Hrozenkova... dost lidí jezdilo za prací do Trenčína. A po rozdělení státu už jim to naprosto nevyhovovalo to dojíždění. Jízdné se zdražilo, problémy nastaly. A ti Slováci už ani je nechtěli, ty Moraváky. Prostě: bežte si domov, bežte si na svoje. Tak ti Češi, kteří byli na Slovensku zaměstnaní, museli ze dne na den skončit. V Trenčíně třeba například a hledat si práci v Česku. Na Moravě. Vzpomínám si na jednu svoju spolužačku, ona prodávala roky v obchodním domě v Trenčíně a ze dne na den po rozdělení státu musela práci opustit, vrátit se do Hrozenkova a tam potom hledala si místo někde v Hrozenkově a v Bystřici pod Lopeníkem. A teď když došlo na výpočet důchodu, ti lidi, kteří roky pracovali na tom Slovensku, byli velice poškozeni, velice kráceni. Totiž ti Slováci, oni si mysleli, když byl společný stát, že dělají na Čehúny. To jsem tu slyšela i od mých nejlepších přátel a známých. Já jsem je milovala a mám je do dneška ráda... Měli neustále pocit, že dělají na Čehúny. Že by bylo lepší, to se vyslovilo mockrát, kdyby jako měli svůj stát, jak za Německa to bylo. Ale ....protože si to mysleli – dělají na Čehúny, tak usilovali o to rozdělení. Náhle se stát rozdělil a ejhle. Zjistilo se, že to není pravda. Že Slováci nedělají na Čehúny, že naopak ti Slováci jsou na tom hůř než ti Čehúni. Z toho Slovenska ti lidé prostě ze dne na den odešli. A bylo.
Tady byl taky nějaký problém, že se starostové bouřili kvůli dopravě.
Ano, protože ze Starého Hrozenkova jezdilo hodně lidí do zaměstnání do Trenčína, a ono to bylo i opačně. I Slováci jezdili někteří na Moravu, ale víc Češi jezdili na to Slovensko do toho Trenčína. Některé autobusové spoje financovala Autobusová doprava Trenčín a některé Uherský Brod nebo Uherské Hradiště. A teď po rozdělení státu nastal problém. Ty spoje nikdo nechtěl financovat. Moraváci to házeli Slovákům, Trenčínu – vy zaplatíte tyto spoje. Nemohli se domluvit . Tak některé ty spoje zrušili a byl velký problém s tou dopravou.
Byly tady i fronty kamionů kvůli celnici?
Kvůli celnici tady bývaly obrovské fronty. Ti chlapi tady stávali kolikrát aji čtyřicet osm hodin. Dva dny. Kamiony stály ze slovenské strany na Moravu, ale taky obráceně. Ale horší to bylo z té slovenské strany.

Ještě když byl společný stát a byl prezident Novotný, ono to bylo dost okaté a hledím na to z pozice laika, tehdy jsem byla mladé děvče - tak Morava a Čechy byly zásobené dovozem zboží

lépe ... když byl prezidentem Novotný. Ze slovenské strany, když to postřehnu tady – z toho Vlčího vrchu, ze Súče hodně chodili lidi nakupovat na Moravu, třeba do Bojkovic, do Brodu. Oni chodili tady přes ty kotáry pěšky a ti Moraváci už na to byli alergičtí..., že Sloveny už lezou nakupovat. A tak to fungovalo celé ty roky. Skončila éra Novotného a v těch sedmdesátých letech byl prezidentem Gustáv Husák. V tom okamžiku jak se stal prezidentem doktor Husák, tak se situace změnila. My jsme to tady u těch hranic sledovali. Takže Morava, Čechy méně zásobovaná, to přísahám.
A co konkrétně.
Jakékoli zboží. Jestli to byly potraviny, textil, jakékoli spotřební zboží, prostě najednou, přísahám, my jsme chodili nakupovat na Slovensko a tam jsme dostali všecko. V těch šedesátých letech nás ani nenapadlo do nějakého Trenčína jít nakupovat, prostě tady se dobře nakupovalo. A pak za vlády Gustáva Husáka, když byl prezidentem, opravdu ta situace tady se změnila. Třeba co se týče potravin. U nás jsme stáli fronty na maso, u nás jsme stáli fronty na mandarinky, na banány, já nevím na co na všecko. A dojeli jsme sem, třeba z Prostějova, já jsem tehdy bydlela v Prostějově, a hurá do Trenčína. Bez problémů mandarinky, pomeranče, masa kolik chcete. Veškeré potraviny se tam nakupovaly líp, i to ostatní zboží, oblečení a tak dále. Já nevím, ale Husák... já mu to nemám za zlé. Bůh mu dej lehké nebe, protože já věřím v nějakou vyšší moc, tak on to myslel dobře. Prostě sám byl Slovák, aby ty Slováky podpořil. A tak to fungovalo celou dobu až do toho osmdesátého devátého roku.
Každý viděl obrovský problém, Slováci toužili po tom byt samostatní. Nikdo si neumě představit, jak to budeme vypořádávat ekonomicky. To bylo velmi závažné. To hrozilo třeba aji ozbrojeným konfliktem, když se tak člověk nad tím zamyslí.
No tak v devadesátém třetím, to jsem ti už říkala, Mečiar to přeťal, ale lidi to těžce nesli, protože my na tom pomezí a tu... ty vazby byly obrovské. Manželství... Češka, Slovák, nebo to bylo obráceně... v Bratislavě mnoho Čechů žilo a v různých těch městech na Slovensku. To byl obrovský problém a zaplať Pánbůh, ten problém se vyřešil. No a na tom pomezí ti lidé to citově těžce nesli. To jsem ti říkala, že jsem měla pocit, jako by mi někdo umřel. A dneska si říkám s odstupem doby – zaplať Pánbůh, že je stát rozdělený. Každý má svý a není důvod tady se jako napadat nebo naříkávat, že my na vás robíme a kdesi cosi. Dneska jsme velice dobří přátelé, známí a kamarádi, ale pozor, nesmí přijít řeč na nějakou politiku. To nelze.

Příloha č. 6

Tazatel: Miloslav Janík
Narátor: Jiří Vajčner
Téma: Jak vnímali lidé rozdělení Československa na dva samostatné státy
Nahráno: 5. 3. 2010 ve Strážnici

Sedíme tady s panem Jiřím Vajčnerem, jsme ve strážnici, což je město několik kilometrů od hranic.
Zhruba osm, deset,
Když se dělila republika, tak ti bylo lehce přes dvacet. Mě by zajímalo, jestli jsi na vlastní kůži pocítil to, když se dělila republika. Jestli máš nějaké rozdílné životní nebo profesní zkušenosti z doby před rozdělením a poté.
Ne teda jako z profesního hlediska se mne to dá se říct nedotklo, ale dá se říct, že když se dělila republika, tak – nejsem nějaký komunista, který by byl pro tu celou republiku, ale svým

způsobem mi to bylo líto. Neříkám, že jsem u toho brečel, ale já si myslím, že to byl dobré i z toho ekonomického hlediska. Že prostě my se budeme starat sami o sebe, oni se budou starat sami o sebe.
Já jsem takový dá se říct folklórista a když vezmu srovnání se Slovenskem, tak jsou to naši nejbližší kolegové. Ale svým způsobem mi to bylo líto.
Byly tady kolem toho nějaké třenice?
Taková rivalita tady byla vždycky. Slováci sem jezdívali do Strážnice ještě za staré éry těch komunistů a ve vinárně strážnické to bylo půl napůl. Půl Slováků a půl Moraváků dá se říct, takže taková rivalita mezi náma a dá se říct.... Skalice, Holíč a spol byla. Proběhlo pár nějakých panáků u baru a už jsme se plácali po ramenou.
Změnilo se tohleto za těch sedmnáct, osmnáct let, co je to tady rozděleno?
Dá se říct, že aji jo. Kromě toho, že sem jezdí ti Slováci na nákupy, tak tady na těch zábavách, jak to bývávalo, když sem jezdívali ti Skaličané, tak ž ti Slováci sem tak nejezdí. Oni jezdí sem do nějakých těch supermarketů. Nějaké procento těch Slováků tady i pracuje.
Ty sám jezdíš na Slovensko?
Jezdívali jsme tam na zábavu občas. Je pravda, že třeba za té staré éry odvážit se na zábavu do Skalice bylo už trošinku odvážnější. Je pravda, že oni nás... míň tolerovali, tak jak my jich tady.
Myslíš tím vrstevníky, nebo i třeba pořadatele?
Vrstevníky, i když nedošlo nikdy.... my jsme byli vždycky takoví mírumilovní.... oni jsou Slováci trošku výbušnější.... taková ta jejich povaha, takže tam to bylo trošku odvážnější, ale to ... tolerovali. Samozřejmě to, že jsme tam dojeli za jejich babama, na to byli trošku alergičtější.
Jezdíte tam třeba i nakupovat?
V současné době ne, samozřejmě. Jezdíval jsem tam ještě za komunistů.
Proč? Byla tam třeba větší nabídka?
Ano. Co si pamatuju tak okrajově, tak už v té Skalici byl jinší, nebo lepší sortiment jak tady u nás. Matně si pamatuju, že se tam pro něco jezdívalo na to Slovensko, ale konkrétně už ... bohužel.
Teď už jsem ve Skalici dlouho nebyl.... Že bych tam jel za cílem nákupu... to ne.
To tam nejezdíš proto, že je tady sortiment dostatečný, nebo že máš strach z eura?
Ne, to ne. Strach z eura nemám. Ale prostě ... to, co potřebuju si koupím tady. ... Teď jsem si vzpomněl – někdy v tom osmdesátém sedmém osmém jsem tam koupil nějaké rifle.
Kdyby se tě zeptali v cizině – řekl bys že jsi Čechoslovák, nebo spíš Moravák?
Tehdy bych řekl Čechoslovák, jasně.
A co se změnilo?
Tenkrát bych řekl Čechoslovák, v současné době bych řekl Moravák. Těmto lidem... dám příklad třeba v Paříži, jak jezdíme občas se souborama, tak neřeknu, že su Morávák, to jim nic neřekne. Tak řekneme Czech republic. Tam samozřejmě nezapomeneme připomět, že sice říkáme Czech republic, ale že tam je část – Morava – a to jsme my.
A teď po rozdělení máš nějaký vztah k tomu Slovensku jako k části bývalé vlasti, nebo je to stejný vztah jako třeba k Rakousku?
Rakousko a Slovensko jsou pro mne dva různé státy. Citově. Přirovnám to například k manželství. Tady jsme byli manželé, rodina a teď jsme se rozvedli. Ale furt, i když se rozvedou manželé, tak furt určité vzpomínky na to bývalé manželství jsou.
Ty jsi to přirovnal k rozvodu. Ty jsi tehdy byl pro rozvod?
Neříkám, že jsem z toho byl zmatený, ale ..... Já jsem nevěděl, jestli jo, nebo ne. Co bude výhodnější, protože milionář nikdo není .... prostě co bude lepší. A tak, co chtěli naši představitelé, tak to udělali, ale nějak jsem to neřešil.
Takže bylo ti to jedno?
Jedno.... Neplakal jsem, ani jsem nebyl nadšený.

Dotklo se rozdělení někoho v širším příbuzenstvu rozdělení?
No tak moje sestřenice si vzala Slováka. Teda Skaličana. Perfektní kluk, manželství jim funguje x let, patnáct... A funguje to. Ten její manžel je šikovný. On nějak podnikal, nechci říct, že úplně významně, ale je ... konkrétně tento její manžel, když se sejdeme v širším rodinném kruhu, tak to je vynikající člověk.
Tady byly taky problémy s dopravou.
Samozřejmě, když tady byla celnice, taky byly ty problémy. Protože tam občas, když jsem tam zajel...v Sudoměřicích je přechod do Skalice... tam občas, když jsi tam jel, tak uvidíš tam před sebou deset aut. Jak když se jezdívalo za totáče do Jugoslávie...na těch hranicách... bylo to takové dost nepříjemné samozřejmě.
Omezovalo vás to hodně?
Omezovalo... Když chtěl někdo jet do té Skalice, což je co by kamenem dohodil, dá se říct.... teď tam jel a zjistil, že ve Skalici nebudeš za čtvrt hodiny, ale čtvrt hodiny budeš stát na tem přechodě.
A teď samozřejmě ty stupidní kontroly – občanka a ukažte kufr co vezete. To bylo dost nepříjemné. Na to, že kdysi jsme tam šlapávali pěšky.
A ještě co bylo dost nepříjemné byli tady ti pohraničníci. Přímo v Radějově, tam kde bydlela manželka za svobodna, tam přímo naproti byla pohraniční policie. Tam nebyl přechod, tam oni hlídali tu čáru.
Tam třeba jsi šel do lesa na houby – například v Radějově tak šel můj tchán. A hned po tobě jestli nepřevádíš Číňany. Bylo to dost nepříjemné.
A tady se převádělo? Byly tady takové případy?
No samozřejmě. Nemám o tom žádné... ale vím třeba o klukoch, kteří tady to dělali.
Ty jsi pracoval jednu dobu jako recepční na jednom dobrém hotelu.
Za éry komunistů to byl interhotel Strážničan. V té době, v osmdesátém čtvrtém, hned po matuře jsem nastoupil do té recepce. A dá se říct, že tak pětadvacet procent, čtvrtina těch zaměstnanců byli Slováci. Tam převážně teda číšníci a v recepci. Tenkrát jsme to brali samozřejmě jinak. Byli jsme jeden jediný stát.
A proč tam pracovali Slováci? Tam místní nechtěli dělat? Nebo oni neměli práci tam u nich?
No, nevím, důvody jsem nezjišťoval. Možná to bylo i z toho důvodu, že ve Strážnici to byl na tu dobu nejlepší hotel. To patřilo pod interhotely. A ti... neříkám kariéristi, ale ti, co nechtěli pracovat v nějakých putykách, tak šli tady na tento hotel. A pokud uměli jazyky, tak tam mohli pracovat. A čtvrtina z nich byli Slováci.
Máš ponětí jak je to dnes?
To nevím

Příloha č. 7

Tazatel: Miloslav Janík
Narátor: Martin Kružica
Téma: Jak vnímali lidé rozdělení Československa na dva samostatné státy
Nahráno: 5. 3. 2010 v Javorníku

Vy jste tady byl starosta dost dlouhou dobu.
Dvě volební období.
A bylo to zrovna divoké to volební období.
My jsme byli integrovaní pod obec Velká do toho devadesátého roku. No a po sametové revoluci jsme okamžitě požádali o znovuzřízení obecního úřadu v Javorníku, no a to nám bylo vyřízeno

kladně, tak jsme vytvořili nový obecní úřad. No jenomže jak říkám, do toho třiadevadesátého roku to bylo v pohodě, ve třiadevadesátém roku, nebo ve dvaadevadesátém, se navrhovalo rozdělení, takže to hned začalo. Tady jak to zjistili ti občané z té osady U Sabotů, tam jich byla jako většina, kteří se sice jako přistěhovali. Tam byly tři baráky.

To mluvíte o jaké době?

To bylo … když se tam začali stěhovat, to bylo až v těch padesátých letech. Začali vykupovat pozemky od našich občanů, ti to měli daleko a tu začala už socializace vesnice, takže jim to zabíralo družstvo. A tak rádi prostě ty pole prodali tam a oni tam začínali stavět.

Oni se stěhovali z těch Vrbovců a z těch Kopanic na tých vrchoch. Oni začali už taky jezdit do práce na Myjavu do armaturky a do Chirany do Staré Turé. Tak se stěhovali a měli snahu se dostat k tomu nádraží, bydlet někde blízko, takto z těch kopců v zimě nebyli schopní se dostat někam na vlak. Tak si tam postavili, jenomže všecko vybavovali v Hodoníně. To bylo katastrální území Javorník, spadali jsme pod Hodonín, takže stavební povolení, půjčky, to jim všecko dával Hodonín.

To bylo Československo, takže to bylo jedno. Jenomže oni potom začali, v tem dvaadevadesátém roku … a chtěli odtrhnút..... prostě.... my jsme bojovali o to, aby … nám šlo o to... že by nám sto sedmdesát hektarů pozemků prostě sebrali.

A co oni chtěli k tomu Slovensku přičlenit? Byly to spíš domy, nebo nějaké pole?

Tam bylo třicet sedm domů – tady toto je ta zastavěná část kolem té silnice. Tady toto a toto (ukazuje na mapě).

Spíš vedla ta hranice tady..... a oni požadovali, aby ta hranica vedla až tu.

A kolik je to metrů to posunutí té hranice?

Já vím, že je to 160 – 170 hektarů. A oni právě, potom když se dohadovali, ta rozhraničovací komise a tak, tak apelovali na to, že vyrovnáním toku Moravy došlo v neprospěch Slovenské republiky k určitým metrům a další co zbyly, tak sebrali. Tady máme na katastru Javorníka lesy České republiky, tak to vzali, ten zbytek těch hektarů, asi 120 hektarů toho lesa vzali a přičlenili je ke Slovenské republice.

Byly i nějaké sousedské vášně?

Byly. Já jsem do té doby tam jako starosta jezdil, jsme jim vyřizovali třeba daňové přiznání z pole, oni nevěděli kolik by jich měli třeba. Tak já jsem vzal papír a jezdil jsem jim to tam vyplňovat, abych jim pomohl s tím. Takže to bylo v úplné pohodě. Kamarádi. Potom, jak došlo k temuto, tak nastaly vášně. Oni si mysleli, že když já to podepíšu, tak tím to připadne ke Slovensku. Já jsem ale nebyl zajedno ani vůbec kompetentní, můj názor mohl být úplně opačný. Já jsem musel rozhodnút to, co rozhodlo obecní zastupitelstvo. A když obecní zastupitelstvo rozhodlo, že se té lokality nevzdáme, tak já jsem musel pochopitelně to bránit. No a oni třeba potom udělali jednú, prostě poslali pro mne a já jsem tam... tam bylo hasičské družstvo a já jsem tam měl udělat inventuru. Tak jsem tam najel a poslali toho kluka pro mě, ať dojedu, že na mě čekajú tam u křižovatky. Tam bylo tak osmdesát lidí a obstúpili mě, abych jim neujel, ale já jsem neměl důvod, proč bych jim měl ujet. Tak jsem zastavil a hned bylo: Tak podpíšeš to, nebo to nepodpíšeš?

Co byste měl podepsat?

Smlouvu, že souhlasím s tím, aby to připadlo ke Slovensku.

To ale nebylo ve vaší kompetenci.

To jsem právě řekl. Já mohu podepsat to, co mě rozhodne obecní zastupitelstvo a to rozhodlo, že ne. A tak já musím trvat na tom, že ne. A rozbijeme mu papulu, říkám.. do pr.... Rozbijete, tak rozbijete. My jsme se tam pobili kolikrát kvůli děvčatom, když se tam chodívalo na zábavy. Ale z jiného titulu. Ne že by tam byly nějaké vášně proti Slovákům.

A tady před tím rozdělením problémy nebyly? Třeba že by v hospodě seděli Slováci u jiného stolu...

Ne.

Tam U Sabotů nebydleli jen Slováci, tam bydleli i místní...
Tam si postavil domek jeden Javorničan. A bylo tam potom aj pomíšané, že byli někteří aj přiženění občané z Vrbek, z Kuželova... A teď jsme chodili po zábavách – my tam, oni sem k nám, tak se seznámily děvčata s klukama, nebo kluci s děvčatama a už tam byli někteří přiženění.
A ti lidi U Sabotů měli možnost buďto se stát Slováky, nebo se vystěhovat?
Ne, ne... Tam mohli ostat, kde sú. Ale oni chtěli být Slováci a žít ve Slovenské republice. Ne v České republice.
A jak se to projevilo to rozdělení ve vašem soukromém životě? Byl jste starosta ještě potom?
Já jsem byl ještě po tom. Já jsem byl až do 98 roku... starostoval.... Jak se to projevilo... Tam bylo nejhorší to, že oni je okamžitě po roztržení, ….po osamostatnění Slovenské republiky popropouštěli z Myjavy z armaturky českých občanů. Češi von . Aji ze Staré Turé. Tam jezdilo moc lidí, tam bylo bylo zaměstnaných. Jenomže hned po tom, tam to začalo rychle ubývat toho zaměstnání a podniky padaly, tak oni začali jezdit zas k nám sem. Jako pracovat. Do Velké na kordárnu – tam dodneška jich dělá moc. A jezdijú, sú pozaměstnávaní tady – po České republice. Takže tu dělali v cihelni, byl tady Slovmlýn, výroba olejů nějakých, tak tu jich bylo hodně zaměstnaných. Ale taky jim někteří vytýkali – však chtěli jste být Slováci, tak si buďte na Slovensku. Do obchodu, dokud neměli euro, ale i teď co mají euro, tak hodně nakupují tady. Tady když dnes a zítra dojdete třeba do té masny tady na kraji pod Javorníkem, tak tam je plno slovenských aut, co jezdí nakupovat. Tady se jim zdá, že je tu levněji.
Vy sám jste jezdíval na Slovensko z nějakých důvodů?
Já tam mám třeba na Myjavě sestru... vdanů. Takže jsem jezdíval k ní a mám tam kamarádů moc. Jsem tam chodíval. Já jsem myslivec, třeba jsem jezdíval k nim na hony a oni zase jezdívali k nám. No a tímto okamžikem to padlo.
Když jste říkal, že jste myslivec... Bylo tady pro myslivce kvůli hranici nějaké omezení?
No tak do té doby jsme chodili normálně, jenomže jak vznikl samostatný slovenský stát, tak my jsme s puškou nesměli přes hranice. Tam by musel mít povolení ministerstva vnitra Slovenské republiky k přechodu se zbraní. Tak už jsme tam nechodili.
A to se nezměnilo později?
Je to stejné. V naší honitbě můžu, ale tam s flintou už nesmím. Nejhorší je na tom to... prostě se to uvolnilo natolik , zrušili hraniční přechody.... tady vybudovali mezi Javorníkem a Vrbovcama celnicu, která stála šedesát milionů, vykoupili od obce tady pozemky a postavili budovu pro ty... policajty. Ta stála taky přes padesát milionů. A dneska je to volné, chcú to prodat a nikdo to nekúpí. To, co tu budovala Česká republika aji tuto celnicu aji toto – to … ztratila prostě kopu peněz.
Vy jste říkal, že jste jezdili často na Slovensko nakupovat... dalo se tam platit po rozdělení i českými korunami? Brali to?
Pořád. To byly stejné peníze.
Vy sám jste měl jaký názor na rozdělení?
Já jsem si říkal, že to mělo zůstat tak, jak to bylo. My jsme jim v ničem nebránili. Oni trvali na tom, aby to nádraží, Vrbovce, patřilo Slovenské republice. Jim ale nikdo nijak nebránil, aby tam chodili a používali to. Byli tam zaměstnaní jak oni, tak čeští zaměstnanci na tom nádraží. … Aby to bylo tak, jak to bylo.
A nyní – máme za sebou už osmnáct let od té doby. Změnil se váš pohled na to?
Já si myslím, že nás to stálo akorát velice moc peněz Českou republiku – to rozdělení. Ale že by to něco doneslo, oni jezdí dál, zase se snaží získat zaměstnání tady. Naši tam nejezdí vůbec. Tam z našich není zaměstnaný absolutně nikdo z Čechů.
Slováci se označují jednoduše za Slováky. A vy jste to měl jak, před těmi dvaceti lety? Byl jste Čechoslovák, nebo se to dá nazvat nějak jinak?

Prostě měl jsem kamarádů tam, oni jezdívali zase sem , bylo to v pohodě. Já si myslím, že tady z této strany proti nim neměl nikdo nic absolutně.
Byly tady i problémy s převáděním lidí?
To tady bylo. Vím, že jsme chodili i žalovat třeba na obec, že tam se schovává tlupa lidí, neumí česky.... Tak jsme zavolali na tu hraniční policii ať tam zavolá a předvedú jich. Ale že by třeba z tadyma někdo...
Kdy vlastně došlo k tomu definitivnímu oddělení?
Já přesný termín nevím, ale vím, že ve dvaadevadesátém roku to začalo, ve třiadevadesátém to bylo nejhorší. Takže to už potom byla ve třiadevadesátém rozdělená republika. Oni, ne jako politici, vytvořili rozhraničovací skupinu, kde byl nějaký doktor Pešek z ministerstva vnitra, byl Ruml tady dojetý víckrát jako ministr vnitra. Oni potřebovali zmapovat. To tehdy při rozdělení byl veliký cit, z jedné i z druhé strany. Tenkrát dělal premiéra Klaus a byl Mečiar na Slovensku. Klaus řekl, že dá na to odškodnění té české strany padesát milionů korun.
To mělo být odškodnění pro koho? Pro ty lidi, co tam bydleli?
Odškodnění pro ty lidi a mělo to jít i pro obec, zbytek. A Mečiar když to slyšel, tak řekl, že on to dá taky. Takže dali každý padesát milionů korun. Tady byla výhoda z té české strany, že kdo z těch občanů řekl, že odejde, že by měl zájem postavit si na Moravě barák, nebo v České republice, tak dostal na stavbu rodinného domku nebo na zřízení bytu 1,5 milionu korun. Na osobu jako dospělý 400 tisíc korun a dítě 200 tisíc. Třeba Hrbáček tady, že tam měl nový barák, tak dostal 1,5 milionu na postavení nového domku tady v Javorníku, dostal 800 tisíc na dospělých a 400 tisíc – měl dvě děti. Tak 1,2 milionu dostal jako odškodnění.
Ale ten barák tam nechal
Barák tam mohl prodat. A on ho prodal těm občanům od těch Sabotů za milion korun, takže on vlastně dostal přes tři miliony korun.
Ano, to je hezké
Slováci to měli to samé, jenomže ti ne jako za odstěhování, ale odškodnění. Každý dospělý polovičku - 200 tisíc a dítě 100 tisíc. Vlastně za nic. To potom sem jezdil starosta z Vrbovců, ing. Novák, a vždycky říkal: Martine, já nevím co s penězma. Oni to dali na obce, od nás vykoupil... my jsme tam měli požární zbrojnicu, obchod postavený v akci Z, pozemky kolem toho to bylo obecní. Takže on to od obce všecko odkúpil, dostal na to ty peníze, zavedl tam rozhlas, zavedl tam plyn, no a pomohl si aji pro samostatnou obec, … tam se udělalo něco aji té obci. No a tady zbytek tých peněz dostala většinu obec Velká, vykúpila tam pozemky a udělala tam inženýrské sítě, aby si mohli postavit baráky ti, kteří chtěli odejít. A ti tam bydlijú. Nevím kolik jich je tam, ale myslím šest …. rodinných domků, co si postavili ti z té osady U Sabotů. To byli jako Slováci.
Vy jste byl za některou stranu volený?
Já jsem byl nezávislý.
Takže jste neměl žádné tlaky z Prahy?
Ne.
Takže co jste teda? Čechoslovák, nebo Moravák? Nebo Čech?
Já su Čech.
A je to jedno – Čech nebo Moravák?
Tak já si myslím, že ano. Ale hlásím se k české národnosti.

Příloha č. 8

Součástí této diplomové práce je i i CD obsahující nahrávky rozhovorů s jednotlivými narátory a elektronickou verzi této práce.